

“Es neticu revolūcijām, bet gan eksperimentālai evolūcijai” (Lindkvist, 2015)



## LATVIJAS VIETĒJO KOPIENU APMĀCĪBU PROGRAMMAS “ATGRIEŽOT DZĪVĪBU LATVIJAS PILSĒTĀM UN REĢIONIEM” UN LATVIJAS PAŠVALDĪBU APMĀCĪBU PROGRAMMAS

### ZIŅOJUMS

Apmācību programmas īstenotas projekta „Latvijas plānošanas reģionu un vietējo pašvaldību teritoriālās attīstības plānošanas kapacitātes palielināšana un attīstības plānošanas dokumentu izstrādāšana” (Nr.4.3-24/NFI/INP-002) ietvaros.

*Autori:* Jonas Bihels (*Jonas Büchel*), Guna Garokalna, Pēteris Šķiņķis, Helēna Gūtmane, Gunta Lukstiņa, Ivars Austers.

*Tulkojumi:* Evija Taurene, Guna Garokalna, Helēna Gūtmane, Pēteris Šķiņķis.

### **Tekstā izmantotie saīsinājumi**

BP – Britu Padome Latvijā

KAPro – Kopienų attīstības apmācību programma

KP – Kopienų darbs

PAPro – pašvaldību sadarbības apmācību programma

SPS – Starp-pašvaldību sadarbība

LLF - Latvijas Lauku Forums

LU - Latvijas Universitāte

RD - Rīgas Dome

UI – Biedrība „Urban Institute” (Rīga)

VARAM - Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Titullapas attēls: karte „Maiguma zeme” (Wright, 2015)

Tekstā izmantoti fotomateriāli no Programmas

1.PROGRAMMAS IDEJAS PAMATOJUMS .....	6
1.1. Ziņojuma mērķis .....	6
1.2. Galvenie divu apmācību programmu uzdevumi .....	7
1.2.1. Latvijas vietējo kopienu attīstības apmācību programmas “Atgriežot dzīvību Latvijas pilsētām un reģioniem” mērķi un uzdevumi .....	7
1.2.2. Latvijas pašvaldību apmācību programma .....	8
2.Teorētiskais pamatojums: kāpēc vajadzīgs kopienu darbs?.....	10
2.1. Kopienu attīstība un kopienu darba teorija .....	11
2.1.1. Sociālās plānošanas un kopienu darba nepieciešamība vietu un reģionu attīstībai .....	11
2.1.2. Sociālais kapitāls un teritoriju attīstība .....	11
2.1.3. Kopienas attīstība .....	13
2.1.4. Kopienu formas un to organizēšana .....	13
2.1.5.Sabiedriskā līdzdalība .....	15
2.1.6. Institūcijas, pārvaldība un attīstība .....	16
2.2. Kopienu darba un tā sapratnes vēsturiskā attīstība .....	18
2.3.Starptautiskie kopienu darba tīkli un citu valstu īstenoto programmu apskats .....	21
2.4. Kopienu darba sapratne šodien uz starptautisku pieredzi balstītas apmācību programmas veidošanai .....	22
3.Nacionālais konteksts: Situācija Latvijas kopienu vidē .....	24
3.1. Kopienu darbs Latvijā – Quo vadis? .....	24
3.2. Pārskats par būtiskākajiem lauku teritoriju un reģionu kopienu attīstības rīkiem un stratēģijām Latvijā.....	25
3.3. Uz sociālo un ekonomisko attīstību virzīts kopienu darbs Latvijā.....	26
4.Kopienu apmācību programmas “Atgriežot dzīvību Latvijas pilsētām un reģioniem”. .....	28
4.1. Projekta idejas attīstība .....	28
4.2. Iniciatīvās darba grupas tikšanās .....	30
4.3. Partneri un tīkli .....	32
5.Kopienu apmācību programma “Atgriežot dzīvību Latvijas pilsētām un reģioniem”: apraksts un dalībnieku atlase .....	33
5.2. Kopienu atlases process.....	36
6.Kopienu attīstības apmācību programmas dalībnieku raksturojums (KOPIENU PROFILI).....	38

6.1. Ambelji-Preiji-Vārkava .....	39
6.2. Āraiši .....	39
6.3. Brocēni .....	40
6. 4. Lucavsala, Rīga .....	41
6.5. Vadakste .....	43
6.6. Viļķene .....	44
7.Kopienų attīstības apmācību programmas metodoloģija .....	45
7.1. Programmas metodoloģija un struktūra.....	45
7.2. Programmas aktivitāšu apraksts.....	47
7.3.1. Seminārs Nr.1: “Atklāšanas tikšanās” .....	47
7.3.2. Seminārs Nr.2: “Kopienų darbs” .....	48
7.3.2. Izbraukuma seminārs uz Norvēģiju / 2 A Aktivāte .....	49
7.3.3. Seminārs Nr.3: “Radošums” .....	50
7.3.4. Seminārs Nr.4: “Vietējā ekonomika” .....	51
7.3.5. Seminārs Nr.5: “Tīklošanās / Sadarbošanās” .....	52
7.3.6. Seminārs Nr.6 “Vietējais izvērtējums” .....	53
7.3.7. Seminārs Nr.7. “Vietējais izvērtējums II” .....	54
7.3.8. Seminārs Nr.8 “Kopienų attīstības plāns” .....	55
7.3.9. Seminārs Nr.9 “Projektu vadība” .....	56
7.3.10. Seminārs Nr.10 “Starpkultūru darbs” .....	57
7.3.11. Seminārs Nr.11 “Formālā un neformālā izglītība / 2. Latvijas lauku kopienų parlaments” .....	58
7.3.12. Seminārs Nr.12 “Nākotnes darbnīca / Adot savu kopienų” .....	59
7.3.13. Starptautiskā Kopienų Attīstības Apmācību Programmas noslēguma konference .....	60
8. Kopienų attīstības apmācību programmas un Latvijas pašvaldību apmācību programmas izvērtējums, monitorings un sasniegtie rezultāti .....	62
9. “Semināru cikls par starp-pašvaldību sadarbību” un sasniegto rezultātu kopsavilkums .....	71
9.1. Rezultāti un secinājumi.....	72
10.Vadlīnijas Latvijas “Nacionālās kopienų attīstības stratēģijas” izstrādei .....	74
11.Vadlīnijas rokasgrāmatai „ Kopienų apmācību programmas izstrāde Latvijā” .....	79

Elektroniskās informācijas avoti .....	86
Publicēta literatūra .....	87
Pielikumu saraksts .....	88
PIELIKUMS 1. Kopienų attīstības stratēģijas .....	88
PIELIKUMS 2. Lektoru un ekspertu profili .....	88
PIELIKUMS 3. Ekspertu ziņojumi .....	88
PIELIKUMS 4. Apmācību kursa materiāli .....	88

## 1. PROGRAMMAS IDEJAS PAMATOJUMS



### 1.1. ZIŅOJUMA MĒRĶIS

Ziņojuma mērķis ir sniegt pārskatu par divu ar kopienu darbu saistītām mūžizglītības programmām - Latvijas vietējo kopienu attīstības apmācību programmu "Atgriežot dzīvību Latvijas pilsētām un reģioniem" un Latvijas pašvaldību apmācību programmu, kuras īstenotas Norvēģijas finanšu instrumenta 2009.-2014.gada perioda programmas "Kapacitātes stiprināšana un institucionālā sadarbība starp Latvijas un Norvēģijas valsts institūcijām, vietējām un reģionālām iestādēm" projekta „Latvijas plānošanas reģionu un vietējo pašvaldību teritoriālās attīstības plānošanas kapacitātes palielināšana un attīstības plānošanas dokumentu izstrādāšana” (Nr.4.3.-24/NFI/INP-002) ietvaros.” Abu apmācības programmu izveide balstījies uz savstarpēji integrētu pieeju kopienu apmācībām, to aktivitātes palielināšanai, vietu un teritoriju dzīvotspējas stiprināšanai.

Ziņojuma autori, kopā ar abu šo apmācības programmu iniciatoru un organizatoru „Urban institute” biedrību, mēģina ne vien iepazīstināt ar programmu attīstību un norisi, bet arī dalīties ar divdesmit četros īstenotajos pasākumos – semināros un konferencē – iegūtajām atziņām par vietējo kopienu veidošanas virzieniem un perspektīvām, pašvaldību sadarbības modeļiem un izaicinājumiem kopienu darbam Latvijā.

Ziņojums sniedz ieskatu līdzīgu programmu idejas attīstības vēsturē, to metodoloģijā, kā arī metodoloģiskus ieteikumus turpmāko programmu veidošanai nākotnē, kopienu darba teorētisko pamatojumu un vēsturisko attīstību Latvijā. Ziņojumā, kritiski novērtējot programmas aktivitātes, tiek analizēta semināru norise. Ņemot vērā un balstoties uz programmas īstenošanas laikā iegūto teorētisko un praktisko pieredzi, tiek izstrādātas pamata vadlīnijas, kuras var tikt izmantotas iespējamai Nacionālās kopienu attīstības stratēģijas izstrādei.

Rokasgrāmata kā vadlīnijas kopienu apmācības programmas izstrādei Latvijā satur priekšlikumu ar kopienu darbu saistīto apmācību programmu izstrādei nākotnē. Ieinteresēts lasītājs atradīs nepieciešamu informāciju gadījumā, ja darbs tiks saistīts ar kopienām, to attīstību vai citām uz kopienām attiecināmām tēmām.

Pielikumos apkopoti programmu īstenošanas laikā izstrādātie materiāli.

## 1.2. GALVENIE DIVU APMĀCĪBU PROGRAMMU UZDEVUMI

Īstenotā projekta metodoloģiskā novitāte saistīta ar tā struktūru. Tā iekļauj divas savstarpēji saistītas un integrēti realizētas programmas: Latvijas vietējo kopienu attīstības apmācību programmu "Atgriežot dzīvību Latvijas pilsētām un reģioniem" (KAPro) un Latvijas pašvaldību apmācību programmu (PAPro).

KAPro mērķis, īstenojot to kā pilotprojektu - sniegt pamatzināšanas un attīstīt iemaņas izglītības programmas aktīviem kopienu darbiniekiem.

PAPro tika radīta, lai veicinātu aktīvās pašvaldības veidot ciešāk koordinētu starpresoru komunikāciju procesu, ka arī stiprināt saites ar citām (kaimiņu un ārpus Latvijas) pašvaldībām attīstības izaicinājumu pārvarēšanā, kopējo interešu noteikšanā, vietējo labvēlīgo īpašību stiprināšanā un pakalpojumu dažādošanā un līdzsvarošanā.

PAPro ir starptautiskā līmenī pazīstama un pielietojama zināšanu pārneses koncepcija, kura daļēji tiek veiksmīgi praktizēta arī Latvijā. Programmas iniciatori un partneri secināja, ka šī koncepcija ir svarīga ne tikai kopienu iniciatīvu veicināšanai. Tas ir nepieciešams pašvaldībām, lai uzlabotu komunikācijas spējas un ciešāk sadarbotos ar līdzīgi domājošām organizācijām un institūcijām, ar mērķi stiprināt sabiedrībai sniegto pakalpojumu raksturu un savas kompetences.

Abas programmas veido integrētu pieeju kopienu attīstības apmācībām, kopienu aktivitātes palielināšanai, vietu dzīvot spējas stiprināšanai.

### 1.2.1. LATVIJAS VIETĒJO KOPIENU ATTĪSTĪBAS APMĀCĪBU PROGRAMMAS "ATGRIEŽOT DZĪVĪBU LATVIJAS PILSĒTĀM UN REĢIONIEM" MĒRĶI UN UZDEVUMI

Latvijas vietējo kopienu attīstības apmācību programmas pamatmērķis, īstenojot to kā pilotprojektu - sniegt pamatzināšanas un attīstīt iemaņas izglītības programmas aktīviem kopienu darbiniekiem. Vietējo kopienu attīstības apmācību programmas īstenošanā tika paredzēts sasniegt trīs veida rezultātus:

Iepazīstināt dalībniekus ar uz profesionalitāti orientētu kopienu darbu, veidojot priekšstatu par profesionālo kopienu darbu un pārmaiņu pārvaldīšanu (*change management*), kuri balstīti kopienu vajadzībās un interesēs.

Turpināt veicināt kopienu darbu Latvijā, balstoties uz sadarbības principiem, ņemot vērā visas iespējamās intereses un pieejamos resursus atbilstoši dažādiem Latvijas kopienu līmeņiem un tipiēm.

Radīt pievienoto vērtību aktīvām kopienām vietējā un reģionālā līmenī, kā arī aptverošu izpratni par kopienu attīstību visā valstī.

Tāpēc programma tika veidota kā „ceļa zīme”, organizējot seminārus dažādās Latvijas vietās. Tika uzsvērti katras vietas unikalitāte un reģionālais raksturs. Par semināru darba vietām tika izvēlēti vietējie sociālās tīklošanās centri: kopienu centri, skolas, kultūras nami, bibliotēkas un citas sociāli brīvi pieejamas vietas.

Lai sasniegtu augstāk minēto, programma veica vairākus uzdevumus, tādus kā:

veicināt vietējo, īpaši lauku apvidū dzīvojošo kopienu aktivitātes. Lai to panāktu, dalībnieki tika izvēlēti nevis pēc jau sasniegtajiem rezultātiem, bet balstoties uz viņu vēlmi piedalīties un uz konkrētu vietu attīstību vērsto interesi;

veicināt vietējo ekspertīzi, tāpēc tika paredzēts veidot programmas dalībnieku grupas pēc sociālās daudzveidības principa, aicinot pārstāvjus no dažādām izglītības un profesionālām jomām, dažādām kultūrvēsturiskām vidēm, arī dažāda vecuma un dzimuma dalībniekus;

uzrunāt tās kopienas, kuras nav starp nedaudzām pilsoniski aktīvajām, kurām šobrīd netiek pievērsta liela uzmanība, bet kuras ar degsmi veicina un stiprina savu fizisko, sociālo un ekonomisko vidi, izmantojot radošos instrumentus;

izveidot pirmo neformālo kopienu darbinieku tīklojumu, kur profesionāļi varētu tālāk izmantot iegūtās zināšanas un pieredzi kopienu darbā, sociālā plānošanā, tīklošanās, kopienu ekonomiskās attīstības atbalstam, projektu vadībā, pilsoniskā izglītībā, kultūras un radošā darbā;

radīt platformu ilgtermiņa kopienu izglītības programmu veidošanā kopā ar citām ieinteresētām un aktīvām kopienām un to pārstāvjiem visā Latvijā.

Programma veidota ar fokusu uz:

- Individuāliem dalībniekiem,
- Kopienām un vietām,
- Komunikāciju, kura veicina atklātību, sadarbību un tīklošanos,
- Radošumu, vietējo potenciālu un vērtībām,
- Analītisku pieeju, stiprinot izpratni un kolektīvo darbību,
- Profesionāla kopienu darba Latvija veidošanu un veicināšanu.

---

### 1.2.2. LATVIJAS PAŠVALDĪBU APMĀCĪBU PROGRAMMA

Par Latvijas pašvaldību apmācību programmas galveno mērķi tika uzstādīts kopienu darba apmācība pašvaldībām, lai to veicinātu kā spēcīgu attīstības instrumentu. Uzsverot vietējo pašvaldību pilnvaras, aktīvās pašvaldības tika iesaistītas ciešāk koordinēta starpresoru komunikāciju procesa veidošanā un saišu stiprināšanā ar citām teritorijām. Papildus aktivitātēm Latvijā, bija paredzēts izveidot dalībnieku grupu, kura strādātu starptautiskā kontekstā.

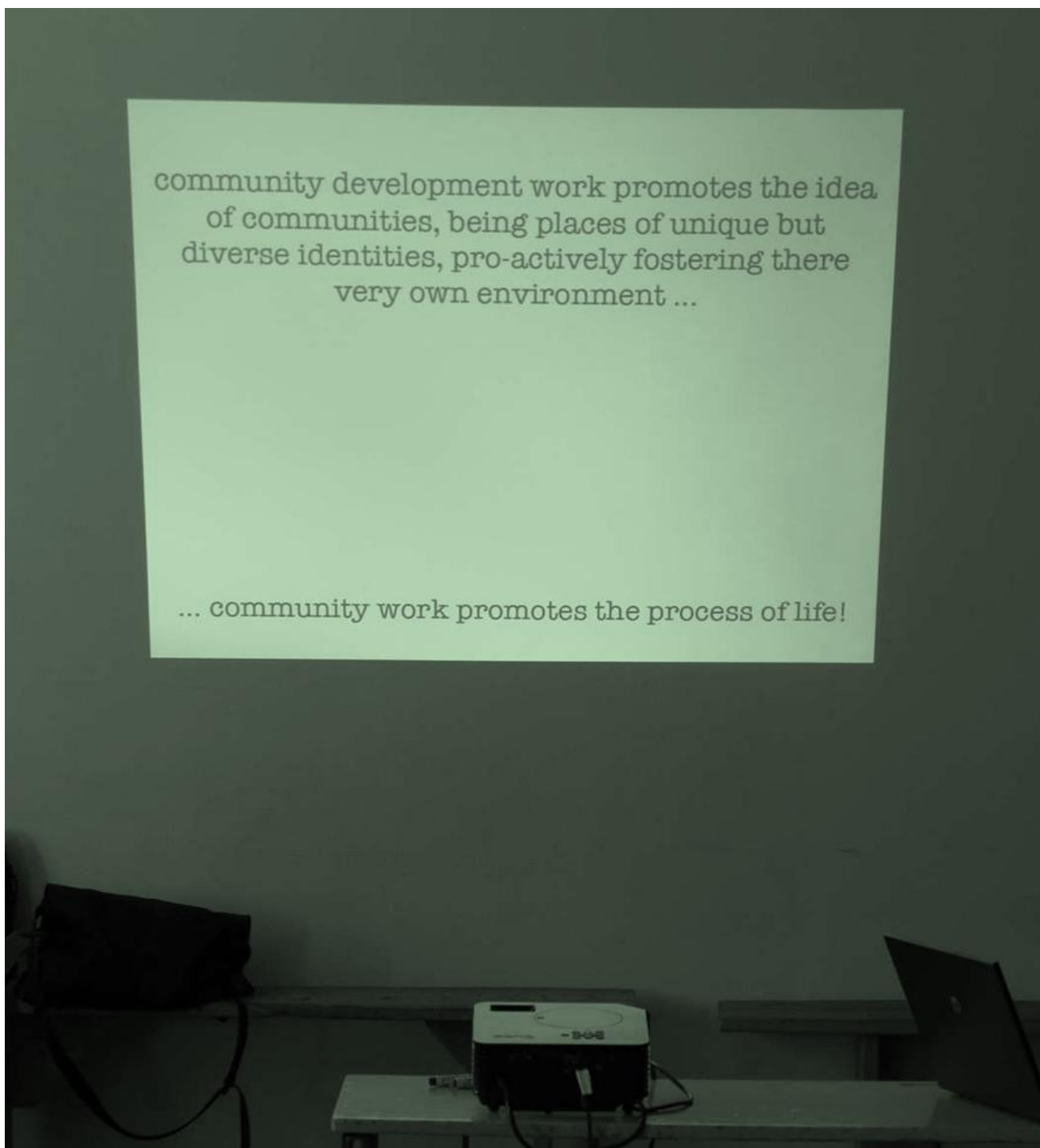
Organizatori uzstādīja sekojošus uzdevumus:

Pieredzes un zināšanu apmaiņa, iepazīstinot ar starptautisko pieredzi reģionu sociāli ekonomiskā sadarbībā un labā pārvaldībā;



- a. Komunikācija un sadarbība starp dažādām administratīvām vienībām un šīs sadarbības stiprināšana;
- b. Nacionālās pašvaldību vadības (politiķi un vadības speciālisti) fokusa grupas dibināšana, kura spētu veidot ieinteresēto pašvaldību vadības pārstāvju tīklu, kuriem pienākumos ietilpst sadarbības projektu iniciēšana.
- c. Programmas ietvaros tika paredzēts organizēt atklāšanas konferenci, trīs seminārus pašvaldību pārstāvjiem ar spēcīgu motivāciju, dalību 11. ikgadējā OECD tikšanās Mančestrā, Anglijā un noslēguma tikšanas un diskusija kopā ar KAPro dalībniekiem.

Abu programmu struktūras dizains un instrumentu izvēle, metodoloģiskais ietvars, pārkārtoti šo mērķu sasniegšanai un uzdevumu izpildei.



„Kopienų attīstība” un „kopienų darbs” ir divi pamatjēdzieni, kuru izpratne un lietojums tieši sasaucas ar kopienų attīstības apmācību saturu:

- Kopienų attīstība ir process, kurā cilvēki ar darbību un vienošanos kopradē risina vietējās teritoriālās kopdzīves problēmas. Tas ir ļoti nepieciešams, jo vairo individuālo pašapziņu un atbildību, kā arī zināšanas par īpašajām individuālajām vajadzībām, interesēm, spējām. Tas rada zināšanas par to, kā sadarboties un līdzdarboties ar sabiedrību un tās sistēmām;

- Kopienų darbs ir spēcīgs kopienu attīstības instruments, kurš nodrošina sociālo iekļaušanu, veicina starpkultūru dialogu starp dažādām sabiedrības grupām, stiprina kopienu vērtības, tādas kā sociālo komunikāciju, toleranci, sociālo dialogu. Vienlaikus tas ir aktīvs darbs, lai izslēgtu indivīdu un grupu izolāciju, segregāciju un marginalizāciju.

## 2.1. KOPIENU ATTĪSTĪBA UN KOPIENU DARBA TEORIJA

### 2.1.1. SOCIĀLĀS PLĀNOŠANAS UN KOPIENU DARBA NEPIECIEŠAMĪBA VIETU UN REĢIONU ATTĪSTĪBAI

Cilvēku sociālo, kultūras dzīves, saimniecisko un dzīves vides komfortu teritorijās pamatā veido sabiedriskā darbība un sociāli saistītā kopdzīve. Tā lielā mērā ir atkarīga no teritorijā esošā iedzīvotāju kopuma struktūras, kurā būtiskākais ir pietiekama aktīvo sociālo grupu esamība, labvēlīga sociālā vide, kuru nodrošina pietiekams sekotāju grupu kopums un sabiedrības organizētība vai organizēšanās spējas. Aktīvās sabiedrības daļas pietiekams lielums jeb īpatsvars un sociāli organizētā darbība ir divas pamata izpausmes teritoriālo kopienu rīcībspējai jeb sociālajam kapitālam. Kopienu rīcībspējas raksturo ne tikai pietiekams aktīvās sabiedrības daļas īpatsvars, bet arī spēja līdzdarboties un pielāgoties pārmaiņām, personības / sociālo grupu realizācijas iespējas, sadarbība un iesaiste lēmumu pieņemšanā, spēja sasniegt vēlamu dzīves līmeni, organizēta sabiedrības darbība, līderu esamība, savstarpēja uzticība, vienlīdzība, pieejamība, komunikācija u.c.

Viena no lielākajām problēmām Latvijā, kas izveidojusies pēdējā desmitgadē ir ne tikai iedzīvotāju emigrācija no teritorijām, bet, šajā procesā pirmām kārtām – aktīvo iedzīvotāju izbraukšana, kā rezultātā daudzas teritorijas piedzīvojušas dziļu to sociālā kapitāla jeb kopienu rīcībspējas eroziju. Teritoriju sociālais kapitāls ir teritoriju attīstības pamats, tās veicināšanas un veidošanas uzdevums, ņemot vērā, ka teritorijas pēc to sociālā kapitāla Latvijā šodien ir ļoti atšķirīgas un ir nepieciešama mērķtiecīgi izvēlēta, teritoriāli diferencēta reģionālās attīstības stratēģija, to skaitā kā viena no galvenajiem – sociālās plānošanas instrumentu izmantošana.

### 2.1.2. SOCIĀLAIS KAPITĀLS UN TERITORIJU ATTĪSTĪBA

Reģionālajā politikā un darbos par pašvaldību teritoriju attīstību, kā par veiksmīga procesa priekšnoteikumiem visbiežāk tiek apzināta, piemēram, pašvaldības finanšu kapitāla, cilvēkresursu, ģeogrāfisko apstākļu, vides resursu u.c. ietekme. Maz pievērsta uzmanība ir resursiem, kas rodas pašā sabiedrībā. Tie izpaužas kā vietējo iedzīvotāju, to grupu līdzdalības aktivitātes, kurām ir vislielākā nozīme teritorijas attīstības procesos. Pēdējās divās desmitgadēs daudzu autoru darbos (Mohan, Mohan, 2002; Grootaert, van Bastelaer, 2002; Esau, 2008; Igaune, 2010) teritoriju attīstības skaidrojumos arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta ne tikai materiālajam, bet arī tādām fiziski netaustāmam un bieži vien grūti uztveramam resursam kā sociālajam kapitālam.

Sociālais kapitāls balstās uz ar uzticību caurstrāvētām savstarpējām attiecībām, kas rodas no savstarpējās mijiedarbības, balstās vērtībās un atkarīgs no pieejamajiem resursiem sociālo tīklu ietvaros (Mohan, Mohan, 2002; Esau, 2008). Šis sociālo attiecību saites ir esošs vai potenciāls resurss, ar kura palīdzību noteiktos apstākļos ir iespējams, piemēram, iegūt ekonomisko vai cilvēkkapitālu. Tas dod indivīdiem iespēju savstarpēji vienoties par kopīgajiem mērķiem, kurus, pateicoties šim kapitālam, var arī sasniegt. Sociālā

kapitāla ietvaros, izmantojot attiecību tīklus, kas veidojas indivīdu mijiedarbības rezultātā, indivīdiem ir iespējams atrisināt problēmas un panākt savu interešu īstenošanu (Mohan, Mohan, 2002; Esau, 2008).

Sociālā kapitāla potenciāla ietekme uz teritoriju attīstību izpaužas caur aktīvās sabiedrības daļas darbībām, piemēram, ar pašiniciatīvu, pašorganizēšanos vai uzņēmējdarbības uzsākšanu, kādā noteiktā jomā, kam pēc būtības ir potenciāls veicināt attīstību attiecīgajā sfērā un/vai arī attiecīgajā teritorijā, reģionā un pašvaldībā. Būtiska loma teritoriju attīstības procesā ir aktīvo iedzīvotāju daļas attiecībām ar pārvaldes/pašpārvaldes struktūrām un arī ar citām sabiedriskajām institūcijām, grupām un indivīdiem, jo tas ir tas pamatelements, kas nodrošina šo cilvēku interesi iesaistīties kādā konkrētā aktivitātē (Mohan, Mohan, 2002; Esau, 2008).

Bez sociālā kapitāla kā tīklu nozīmes, būtiska loma ir arī otram elementam – līdzdalības procesam. Vērtējot sociālā kapitāla ietekmi uz teritoriju attīstību, Foster-Fišmana, Pīrsa un Van Egerena (Foster-Fishman, Pierce, Van Egeren, 2009) pētījums parādīja, ka iedzīvotāju iesaiste pašvaldības darbā jeb līdzdalības veicināšana līdzās jau minētajiem šī procesa pozitīvajiem aspektiem palielina iedzīvotāju apmierinātību, un izpratni par pieņemtajiem lēmumiem, šāda savstarpējā mijiedarbība veicina arī indivīdu sociālā kapitāla palielināšanos un vairo to savstarpējo uzticību, kas savukārt veicina šo iesaistīto cilvēku aktivizēšanos. Attīstības kontekstā svarīgi ir arī tas, ka līdzdalības process palīdz pieņemt iespējami lielākam iedzīvotāju skaitam izdevīgus lēmumus, kas tādējādi veicina lielākas sabiedrības daļas attīstību (Hawkins, Wang, 2012). Tāpat tiek veicināta iedzīvotāju un amatpersonu atbildības sajūtas par pieņemtajiem lēmumiem palielināšanās, kas paātrina attīstības procesu un samazina izmaksas, jo, piemēram, iespējamā iedzīvotāju pretestība radītu pretēju efektu (Hawkins, Wang, 2012).

Dialogs starp sabiedrību un pārvaldes iestādēm, sabiedrības vispārējā aktivitāte un līdzdalība ir svarīgi elementi kopienas labklājības līmeņa veidošanā. Pamatojoties uz ilgtspējīgas attīstības principiem, balstoties uz sadarbības formām un tīklu esamību ir iespējams novērtēt kopienu labklājību, kur kā galvenās ir minamas tādas kvalitātes kā dzīves vide, attiecības ar institūcijām, personiskās attiecības, sociālais un personiskais līdzsvars, labklājības sajūta, attieksmes un iniciatīva (Jekabsone, Sloka, 2014). Laba pārvaldība un iekļaujošas sabiedrības attiecības ar institūcijām ir nozīmīgi aspekti sociālā kapitāla stiprināšanā un kopienas vajadzībām nepieciešamu lēmumu pieņemšanā. Ir svarīgi apzināties sabiedrības līdzdalības iespējas nozīmīgumu lēmumu pieņemšanas procesā – līdzdalības principu realizācija ir abpusēji izdevīga gan tiem, kas pārvalda, gan tiem, kurus pārvalda (Vonda, 2015).

Plānošanas speciālisti, sabiedriskie darbinieki un pašvaldību amatpersonas tikai iegūtu, ja veiktu sociālā kapitāla kvalitātes novērtēšanu, tādējādi spējot labāk plānot un piešķirt nepieciešamos finansiālos un personāla resursus konkrētu uzdevumu īstenošanai. Sabiedrības grupas un kopienas, kurām ir spēcīgs sociālais kapitāls ir labāk sagatavotas, lai risinātu ilgtermiņa problēmas un īstenotu ambiciozus mērķus, kamēr kopienām, kurām trūkst pienācīga sociālā kapitāla, nepieciešami sagatavošanās darbi un kapacitātes palielināšana, pirms tās ir gatavas ilgtermiņa izaicinājumiem (Chazdon, Lott, 2010).

---

### 2.1.3. KOPIENAS ATTĪSTĪBA

Kopienas iedzīvotāji visbiežāk ir aizņemti ar ikdienišķām lietām, nevis domājot par kopienas vīzijām un nākotni. Iedzīvotāji vēlas, lai to bērni iet skolās, lai tiem būtu atbilstošs darbs un tiem nepieciešamā drošā un sakoptā vide. Tomēr pastāv jautājums, vai šāda veida neintegrēts dzīves veids ir ilgtspējīgs, konkurētspējīgs un pietiekami pielāgoties spējīgs attiecībā pret katru subjektu individuāli vai arī attiecībā pret pilsētu, pašvaldību, reģionu.

Teritoriju attīstībā viens no būtiskākajiem jautājumiem - kam tad būtu jānosaka teritorijas nākotne, ja ne pašai kopienai? Pašvaldības darbības, piemēram, plānošanas konsultantu vai kādas valsts aģentūras lielceļu projektētāju vai privātu attīstītāju nolīgšana, ceļot lielveikalus un dzīvojamās mājas, nepārprotami var tiešā veidā ietekmēt kopienas dzīvi. Tādēļ iedzīvotājiem ir aktīvi jāiesaistās un jāņem līdzdalība savas ikdienas un nākotnes veidošanā, pretējā gadījumā, viņu nākotni noteiks citas grupas un indivīdi.

Tomēr jāapzinās, ka, lai panāktu politiski aktīvas sabiedrības izveidi, ir jāpārvar dažādie varas un morāles konflikti, kas jau dabiski ir katras sabiedrības pamatā. Kopienas attīstība un tās izpausmes savā kopumā kā mērķtiecīgs sociālās integrācijas process ir tikai viens no veidiem un līdzekļiem, kā caur sociālām pārmaiņām izaicināt esošās varas sadales problēmas vai uzlabot esošās vides apstākļus.

Kopienas attīstība ir strukturēta iejaukšanās, kas sniedz lielāku kontroli pār esošajiem apstākļiem, kas skar kopienas dzīvi. Tā neatrisina visas problēmas, ar ko saskaras vietējās kopienas, bet vairo pārlicību risināt vietējās problēmas tik efektīvi, cik jebkura vietēja rīcība ir spējīga.

Kopienas attīstības darbam jābalstās vietējo pašpārvalžu grupu un organizāciju līmenī, nevis atsevišķu personu vai ģimeņu darbībās. Kopienas attīstības darbā ir jāizvēlas dažādas pieejas, ne tikai ievērtējot, kā strādā kopienas pamata organizācijas (*grassroots* jeb *community based organizations*), bet arī jāaplūko cik adaptīvas ir pašvaldības institūcijas attiecībā pret šīm lokālajām grupām.

Kopienas attīstības uzdevums ir dot zināšanas un prasmes vietējām grupām un indivīdiem savas teritorijas iekšējās politikas veidošanai un izpausmei lokālā mērogā.

Kopienas ilgtermiņa attīstībā svarīga nozīme ir gan pašam procesam, gan iznākamam, rezultātam. Bez procesa kopiena nevar integrēt indivīdus un bez rezultātiem paša procesa norise ir bezmērķīga. Kopienas attīstības process sākas ar kopienas organizēšanu un vīziju veidošanu, kuru pamatā visa procesa gaitā ir izglītošanās un sabiedriskās līdzdalība. Otra kopienas attīstības procesa svarīgākā daļa ir plānošana un plāna īstenošana, kā arī tā novērtējums. Sabiedriskā līdzdalība un izglītošanās šajā procesā ir vienojošais elements, tomēr veidojot jebkuru procesu būtu jāapzinās katras daļas „interesu turētājs” (pašvaldības, nevalstiskās organizācijas, un citas), kas veic noteiktos uzdevumus, un tas jāiesaista kopienas attīstībā tādā veidā, lai jebkura procesa daļu nonākšana cita „interesu turētāja” pārraudzībā būtu pēctecīga un pats kopienas attīstības process neprasītu jaunus resursus.

---

### 2.1.4. KOPIENU FORMAS UN TO ORGANIZĒŠANA

Kopienas organizēšana ir pirmais solis visā kopienas attīstības procesā un tas var sākties ar maza mēroga problēmu risināšanu un dažiem indivīdiem, kas vēlas šīs problēmas risināt. Ne vienmēr kopienas attīstības process ietver sevī liela mēroga telpiskas problēmas. Tās bieži var būt arī lokālas dzīves vides (pagalma, dārza, parka) estētiska uzlabošana, renovācija u.c.

Pastāv dažādas kopienas formas, kas vispārēji iedalāmas:

Telpiski orientētās, vienota dzīvesvieta vai sabiedriskie pakalpojumi utt.;

Telpiski neorientētās, interešu, politiskās, konstitucionālās (dzimuma, rases, valodas, seksuālās orientācijas) u.c..

Šīs dažādās kopienu organizācijas formas var tikt integrētas telpiski orientētu kopienu attīstībā, kas var veicināt lielāku procesa atbalstu vai arī dot lielāku motivāciju iesaistīties.

Liela daļa no šīm organizācijām izmanto noteiktus organizēšanas modeļus, kas iedalāmi:

- pakalpojumu orientētu problēmu risināšana,
- kādas grupas vai indivīdu aizstāvība,
- tiešas rīcības mobilizēšana.

Mūsdienu kopienu formas bieži tiek asociētas ar „cilvēkiem, kas dzīvo vienotā teritorijā”. Tā ir viena no formām un pastāv vai veidojas kā teritoriāli vienotā kopiena. Tai ir saknes arī telpiskās plānošanas idejās kā piemērām ciemu vai apkaimju „dzīvē”, kur dzīves, darba, rekreācijas, bērnu audzināšanas attiecības un pašpārvalde īstenojama noteiktā teritorijā. Šī vienotā telpa ietekmē attiecību kārtību, vienotas vērtības, sociālos tīklus un vienotu izpratni par attīstības procesiem.

Integrētas, teritoriju vienotas kopienas aplūkojamas pilsētās, ciemos, lauku teritorijās, kā noteiktas kvalitātes telpas, kurās ir svarīgi uzturēt attiecības ar kaimiņiem, kas var atvieglot dažādas ikdienas kopdzīves jautājumus un problēmas. Kaimiņus ielās, apkaimēs, pilsētās un reģionos vieno noteikti dzīves vides (ceļu, ielu, pagalmu, parku, bērnu dārzu) vai darba un citi jautājumi, tomēr tos ne vienmēr vieno vērtības vai arī tiešas sociālas attiecības ar citiem. Tādēļ pastāv iemesli, problēmas, kas liek mūsdienīgai telpiski orientētai kopienai sadarboties, un šī sadarbības impulsa meklēšana vietējā līmenī ir ļoti nozīmīga.

Šodien vēsturiskā ideja par vienotu kopienas ir atjaunojusies telpiski orientētas kopienas sapratnē, kur to raksturo ar vēlamajām sociālās kopdzīves kvalitātēm. Šādas kopienas pamatā vairs nepastāv vienota izpratne par vidi, morālu kārtību un taisnīgumu, tādēļ pirms teritoriāli vienotu kopienu organizēšanas, būtu jāapjauš sabiedrības, iedzīvotāju, kaimiņu dažādība un atšķirības, kas kalpotu kā pamats savstarpējai uzticībai un izpratnei.

Cita kopienu ideja raksturojama kā pretstats vai pretspars pastāvošajiem spēkiem. Šajā nozīmē kopiena ir pretnostatīta formālai pašpārvaldei, biznesam vai „kapitāla” spēkiem. Gluži tāpat kā telpiski orientētu kopienu vieno kopdzīves vajadzības, pretspēku kopienas vieno indivīdus ar noteiktām interesēm. Šī kopienu ideja izsaka mūsu kopējās intereses par ikdienas dzīvi pretēji dažādām politiskām organizācijām vai uzņēmējdarbības sfērām, mēģinot apvienot formālās darba vides un citas dzīves telpu dimensijas.

Viena no šādu kopienu pamata idejām, kas dažādi variē savās formās, ir uzsvērt ne tikai katra intereses kā pilsonim vai iedzīvotājam, bet gan noteiktā veidā artikulēt dažādas stratēģijas un intereses, ar kurām mēs saskaramies savā ikdienas dzīvē. Šādā nozīmē var iekļaut arī tās kopienu rūpes – materiālās vajadzības, morālie mērķi, emocionālas sadursmes - ar kurām saskaramies savā ikdienā, tādā veidā izaicinot dalījumu starp darbu un citiem dzīves aspektiem, vai mazinot sektorālo dalījumu valsts vai vietējās pašpārvaldes praksēs.

Kopienu attīstības praksē šādas neformālās kopienas definējamas kā kopienu pamata organizācijas (grass-roots u.c.), kas pielieto sociālās rīcības kampaņas (uzskatu maiņai, ziedošanai utt.) vai arī attīstības modeļus (veicinot esošo organizatoru aktivitāti, organizējot atsevišķas interešu grupas), kas uzskatāmi par ilgtermiņa

mobilizējošiem pasākumiem. Tomēr aplūkojot jebkuru organizētu vai neorganizētu kopienu, būtu jāsaprot, ka mūsdienu sociālās tendences nosaka sabiedrības pārvērtību no homogēnām uz heterogēnām dzīves stila un mājsaimniecību formām. Tādēļ uzlūkojot kopienas no telpiskās un sociālās plānošanas viedokļa būtu jāsaprot, ka dažādības aplūkošana nevar aprobežoties ar vienkāršu cilvēku klasifikāciju demogrāfu vai sociologu iedalītajās grupās.

Līdzīga rakstura cilvēki ar vienotu vērtību sistēmu un dzīves uztveri ne vienmēr dzīvo vienā teritorijā, tādēļ var pieņemt, ka dažādība tās daudzpusīgajās redzamajās vai neredzamajās izpausmes formās pastāv jebkurā teritorijā.

Uzsākot jebkādu kopienas organizēšanu ir jāveic teritorijas procesu novērtējums, kas var būt dažāda mēroga un jautājumu pētījums vai arī diskusija, seminārs vai citādi veidots process. Attiecīgi veicinot dažādās līdzdalības formas, definējot iesaistīto kopienu dažādību un to problēmas, uzstādījumus attiecībā uz procesu un sasniedzamajiem rezultātiem, veidojas izpratne par atsevišķās kopienas potenciālu, raksturu, tās organizēšanas iespējām. Pastāv daudz organizēšanas formu, kas ir integrējamas arī turpmākajā kopienu attīstības vai telpiskās plānošanas procesa gaitā, tomēr jāapzinās, ka katra no šīm līdzdalības formām un tā izpildes organizācijām ietver sevī jau noteiktus uzdevumus un kritērijus attiecībā uz sasniedzamajiem mērķiem un pašu procesu, tādēļ jebkādas izvēlētas līdzdalības formas pielietojumam ir jābūt pamatotam.

---

#### 2.1.5. SABIEDRISKĀ LĪDZDALĪBA

Saskaņā ar S.Langstona redzējumu (Langston, 1978) pastāv vismaz četrus veidus līdzdarbības tipus:

- sabiedriskā rīcība,
- sabiedriskā iesaiste,
- vēlēšanu līdzdalība,
- obligātā līdzdalība un citi.

Sabiedriskās rīcības visbiežāk tiek saistītas ar kopienu attīstību, šāda tipa līdzdalībā visas aktivitātes iniciē un kontrolē iedzīvotāji, ar nodomu ietekmēt pārvaldības procesu. Savukārt sabiedrisko iesaisti un obligāto līdzdalību tipiski iniciē un īsteno pārvaldes amatpersonas.

Vairumā gadījumu kopienu attīstītājiem, praktiķiem jāsakaras ar dažādiem līdzdalības jautājumiem:

- Kā kopiena ir motivēta veikt pārmaiņas?
- Kam būtu jāiesaistās?
- Kā saglabāt inerci?
- Kādas līdzdalības formas ir piemērotākas dažādiem uzdevumiem?

Neformāls kopienu attīstības process var sākties ar sabiedrisku rīcību un nomainīties uz sabiedrisku iesaisti, atšķirībā no organizāciju konteksta un procesa „interesu turētāju” saspēles. Vispārinot, tieši sabiedriskā rīcība ir galvenais nevalstisko organizāciju un kopienu pamata organizāciju līdzdalības tips, ko raksturo pēc ietekmes un iesaistes pakāpēm.

Bieži jaunizveidotās organizācijās pastāv liela tieksme pēc nepārtrauktas sabiedrības līdzdalības viedokļa. Tomēr līdz ar šo organizāciju izaugsmi rodas jaunas problēmas:

- ir sarežģīti nodrošināt lēmumu pieņemšanu iesaistot visas ieinteresētās puses,
- nepārtrauktu līdzdalību uzturoša komunikācija var būt ļoti laikietilpīga,
- šāda veida organizācijas var nebūt pietiekami adaptīvas ātrām izmaiņām, piemēram, finansēšanas jautājumos,
- šādām organizācijām nepieciešams profesionāls personāls gan dažādu atskaišu rakstīšanā, gan finansējuma piesaistīšanā, kas līdz ar ierobežotu pieredzes apjomu var pārtraukt augstāko sabiedrības līdzdalības formu pielietojumu savas kompetences un zināšanu vai pat finansiālu uzstādījumu dēļ.

Līdzdalības iespēju novērtēšanā svarīgi saprast, kas motivē cilvēkus piedalīties, integrēties kādā noteiktā kopienā. Viens no vispārējiem uzskatiem ir par indivīda interešu izpausmēm, meklējot risinājumus sev svarīgām problēmām, jo šie risinājumi var tieši ietekmēt viņa dzīvi, turklāt indivīds meklē izpausmes arī savām spējām. Otrs ietekmīgākais motivācijas faktors ir sociālie tīkli, kas varbūt gan profesionāli, gan personiski. Pastāv, protams, arī daudzi citi motivācijas iedīgļi, kas meklējami dažādās indivīda vai grupu kultūras, sociālo sistēmu izpausmēs, tādēļ veidojot jebkādu līdzdalības procesu, ir jāparedz, kas var motivēt noteiktas sociālās, ekonomiskās u.c. grupas.

Bez tiešas motivācijas trūkuma pastāv arī dažādi apstākļi, kas ierobežo cilvēkus iesaistīties līdzdalības procesos. Vieni no svarīgākajiem apstākļiem ir laiks, transporta trūkums, vides pieejamības problēmas, iepriekšējas informācijas trūkums, nepastāv komunikācijas iespējas. Tomēr var pastāvēt arī plašāki sociāli faktori, kas sakņojas grupu iesaistīšanās un līdzdalības kultūrā.

Veidojot sabiedriskās līdzdalības procesus, katrs no šiem motivācijas apstākļiem būtu jāparedz attiecīgi pēc līdzdalības procesa mērķiem, kuriem arī savukārt ir jābūt skaidri definētiem, izstrādātiem pirms procesa uzsākšanas. Tomēr, lai arī kādi stratēģiski vai lokāli mērķi tiek uzstādīti, tiem ir jābūt elastīgiem jebkurā posmā un tiem jāspēj pieņemt jaunus nosacījumus un kritiku.

---

#### 2.1.6. INSTITŪCIJAS, PĀRVALDĪBA UN ATTĪSTĪBA

Kopienų veidošana un attīstība ir lielā mērā atkarīga no iesaistītajām institūcijām. Kopienų attīstībā neatsverama loma ir tieši nevalstiskajām organizācijām (NVO). Pretēji formālajām pārvaldes attīstības programmām un politikām, NVO stiprās puses ir neliels mērogs, atsauce un elastība. Valsts pārvalde tiek saistīta ar atrautību no iedzīvotāju izpratnes un reakcijas pret politiku un programmām, bet NVO tiek skatītas kā mazāk birokrātiskas un atsaucīgākas uz cilvēku vajadzībām, vēlmēm. Tās arī tiek uzskatītas par radošākām, vairāk inovatīvām un eksperimentālākām kopienų attīstībā (Makoba, 2002).

Teritoriālas kopienų veidošanās nav iedomājama bez iniciatīvām un līderiem, kas vietējos iedzīvotājus organizē ap noteiktu ideju, problēmu vai vajadzību, un ko vietējie iedzīvotāji atbalsta.

Pastāv vismaz divi iesaistīšanās kapitāla (*participatory capital*) veidi – nominālā un aktīvā iesaistīšanās:

- nominālā iesaistīšanās attiecināma uz būšanu par vietējās organizācijas dalībnieku vai vietējās kopienų pasākumu apmeklēšanu;
- aktīvā iesaistīšanās ietver pienākumu uzņemšanos un investēšanu grupas darbībās un pasākumos kā līderim un/vai iesaistoties kopienų pārmaiņu aktivitātēs.

Kopienų veidošana, iesaiste un attīstība ir cieši saistītas ar vietējo sociālo kapitālu. Kopienų kontekstā sociālais kapitāls definējams kā „organizēšanas iezīmes, tādās kā uzticība, normas un tīkli, kas var uzlabot sabiedrības iemaņas, sekmējot saskaņotas darbības” (Putnam 1993). Tādējādi sociālais kapitāls attiecas uz



indivīdu spēju veidot saiknes ar savas grupas, kopienas pārstāvjiem un „tiltus” ar citām grupām un cieši saistīts ar ideju, ka grupas aktivitāšu kvalitāte un kvantitāte ir galvenais kopienas saikņu ciešuma un spējas strādāt savā labā avots (Usča, 2012).

Kopienā balstīta attīstība balstās uz kopienas sociālā kapitāla izmantošanu pašorganizācijā un iesaistē teritorijas attīstības procesos (Mansuri, Rao, 2004). Līdz ar to kopienu iesaistē būtiski ir tādi koncepti kā iesaiste (*participation*), kopiena (*community*), sociālais kapitāls (*social capital*). Vairākos pētījumos ir atklāts, ka sociālā kapitāla attīstība ir ļoti svarīga kopienas līmeņa aktivitāšu uzturēšanā, kas, savukārt veicina kopienu veidošanos (*e.g.*, Putnam, 1995; Simpson, 2005).

Džeina Džeikobsa (Jacobs, 1961) ir uzsvērusi fundamentālu kopienu veidošanos ietekmējošu faktoru - kopienu pārvaldību. Viņa ir norādījusi, ka apkaimes nevar uztvert tikai kā vietas vai teritorijas - par tām ir jādomā kā par sevis vadīšanas vienībām. Līdz ar to, izdošanās vai neizdošanās izveidot un uzturēt kopienas ir arī atkarīga no spējas sevi (kopienu) vadīt un pārvaldīt. Kopienu vadības un pārvaldības mērķis ir organizēt kopienas dalībniekus vai „piemēram, vienas apkaimes iedzīvotājus uz noteiktām darbībām apkaimē. Lai šī iesaiste būtu pamatota, aktīva un dzīvotspējīga, ir jārunā par kopienā balstītu attīstību jeb attīstību, kas notiek no grupu un kopienu līmeņa uz plašāku mērogu.

Attīstība „no apakšas uz augšu” (*bottom-up development*) ir viens no galvenajiem principiem, ko īsteno NVO. „No apakšas uz augšu” attīstība ir balstīta uz vietējo kontekstu, vietējo iedzīvotāju īpašajiem materiālajiem resursiem, kā arī vietējo iedzīvotāju radošuma, zināšanām un uzskatu cienīšanu. Šī attīstības pieeja arī veicina vietējo iedzīvotāju kopīgas darbības un mēģina identificēt vissvarīgākos jautājumus, problēmas no vietējo iedzīvotāju skatupunkta (Kang, 2011).

Iesaistīšanās attīstība jeb kopienu iesaistīšanās galvenā stratēģija ir „no apakšas uz augšu”. [13] Šajā situācijā iedzīvotāji nav tikai attīstības iznākumu adresāti, viņi tiek iedrošināti piedalīties dažādos attīstības posmos, tai skaitā, projektu izstrādē, lēmumu pieņemšanā, projekta ieviešanā un novērtēšanā. Aktīva vietējo iedzīvotāju iesaistīšanās var iedrošināt viņus uzņemties lielāku atbildību, kā arī pats attīstības process ir caurskatāmāks un atbildīgāks (Dorsner, 2004).

Kopienā balstīta attīstība (*community-based development*) ir kā lietussargs visiem projektiem, kas aktīvi iesaista izstrādes un vadības procesos rezultātu saņēmēju, bet kopienas virzīta attīstība (*community-driven development*) attiecas uz kopienā balstītiem projektiem, pār kuriem kopienai ir tieša kontrole, t.sk., investīciju fondu vadība (Mansuri, Rao, 2004).

Kopienā balstīta attīstība balstās uz kopienas sociālā kapitāla izmantošanu pašorganizācijā un iesaistē teritorijas attīstības procesos (Mansuri, Rao, 2004). Līdz ar to, kopienu iesaistē būtiski ir tādi koncepti kā iesaiste (*participation*), kopiena (*community*), sociālais kapitāls (*social capital*). Vairākos pētījumos ir atklāts, ka sociālā kapitāla attīstība ir ļoti svarīga kopienas līmeņa aktivitāšu uzturēšanā, kas, savukārt veicina kopienu veidošanos (*e.g.*, Putnam, 1995; Simpson, 2005).

Kopienā balstītas attīstības iniciatīvu stūrakmens ir aktīva kopienas dalībnieku *iesaiste* definētā kopienā vismaz dažos projektu izstrādes, vadības un ieviešanas posmos. Iesaiste var notikt dažādos līmeņos, bet galvenā tās ideja ir vietējo zināšanu iekļaušana lēmumu pieņemšanas procesos. Iesaiste kļūst par pašiniciatīvu brīžos, kad potenciālie (labuma) saņēmēji piedalās projekta būtiskāko lēmumu pieņemšanā. Iesaistīšanās tiek saistīta ar labāk izstrādātiem projektiem, noformulētiem mērķiem, efektīvāku izmaksu un laika organizēšanu, taisnīgāk sadalītiem projekta ieguvumiem un mazāku korupciju (Mansuri, Rao, 2004).

## 2.2. KOPIENU DARBA UN TĀ SAPRATNES VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

Kopienų darba saknes meklējamas 19.gadsimta vidū, kad daudzās pilsētas Eiropā un Ziemeļamerikā aizsākās pilsētu apkaimju kustības, un šobrīd teju visās demokrātiskās sabiedrībās pastāv dažādas kopienų darba tradīcijas un sistēmas. Tā kā kopienų darba tradīcijas sākotnēji veidojās kā pretējas, ar attīstības pieeju “no apakšas uz augšu”, kā bezpartejiska sabiedriska kustība, kopienų darbs lieliski ataino lokāla mēroga vietējās sabiedrības interesi un līdzdalību.

Tradicionāli akadēmiskā un augstākā līmeņa profesionālā sociālā darba izglītība piedāvā gan pamata ieskatu tajā, kas ir kopienų darbs, gan, atsevišķos gadījumos, arī kopienų darba un kopienų attīstības profesionālo kvalifikāciju. Lai arī izglītība šajā jomā krasi atšķiras valstīs ar tradicionālu sabiedrības uzbūvi, kur pieejamas individuāla sociālā atbalsta sistēmas, kopienų darba izglītības pamati mēdz būt iekļauti sociālā darba, aprūpes un citās uz garīgajām vērtībām balstītās profesijās.

Kopumā Sociālā darba nozarē profesionāļu darbs balstās uz trīs sabiedrības attīstības līmeņiem:

- Individā,
- Grupas,
- Kopienas.

Līdz ar to, teju jau 150 gadus kopienų darbs tiek saprasts arī ar jēdzienu sociālais darbs – vai, kā nereti vēsturnieki min, kopienų darbs savulaik radīja konceptuālu pamatu idejai par sociālo darbu kā par kaut ko vairāk nekā labdarības un reliģisko motīvu vadītu darbu ar sabiedrību, kas definē ikkatra un visu sabiedrības locekļu lomu un min, ka sabiedrība kā kopums arīdzan ir iespējams sociālā darba klients. Džeina Adamsa (*Jane Addams*), kopienų darbiniece no Čikāgas, ASV, ir otrā sieviete, kas jebkad saņēmusi Nobela prēmiju, un Alise Salomona (*Alice Salomon*), kopienų darbiniece no Berlīnes, Vācijas, tiek uzskatītas par mūsdienu sociālā darba pamatlicējām.

Būtiskākais, kas atšķir kādreizējo un moderno sociālā un kopienų darba pieeju, ir indivīda emancipācija. Individuāla cilvēka attīstība grupā vai kopienā ir pamats indivīdu un kolektīvu kā sociālā darba klientu aizstāvībai, atbalstam un attīstības veicināšanai.

Kopumā iespējams secināt, ka kopienų darbs ir ne tikai sociālā darba atzars. Kopienų darbs, vairāk kā jebkura cita sociāla kustība pasaulē, kalpojis demokrātijas principu un emancipācijas veicināšanai mūsdienu sabiedrībā. Savukārt mūsdienu atvērtajā sabiedrībā galvenā sociālā darba loma (sākot ar 1970-tajiem gadiem) ir gādāt par indivīda sociālo iekļaušanu sabiedrībā, cilvēktiesību aizstāvību, indivīdu, grupu un kopienų vienlīdzības veicināšanu.

Ideja par uz līdzdalību balstītu un kopienų attīstību orientētu sociālā darba pieeju pirmo reizi tika definēta 1976.gadā Starptautiskā Sociālā darba federācijas (*International Federation of Social Work*) “Ētikas kodeksā”, kā arī minēta federācijas “Sociālā darba definīcijā” 1982.gadā un visbeidzot Apvienoto Nāciju organizācijas (turpmāk tekstā - ANO) Cilvēktiesību biroja augstākā komisāra izdotajā rokasgrāmatā “Cilvēktiesības un Sociālais darbs – rokasgrāmata Sociālā darba izglītības iestādēm un profesijai” (*Human Rights and Social Work - A Manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession*). Līdz ar to sociālā darba un tā atzaru, tai skaitā, kopienų darba, vadlīnijas nosaka, ka:

“16. *Sociālie darbinieki var būt iesaistīti sociālā darba politikas un pakalpojumu plānošanā, radīšanā, novērtēšanā, īstenošanā, pārveidošanā. Sociālie darbinieki iesaistās vairākos dažādos*

*funkcionālajos sektoros, izmantojot dažādas metodoloģijas pieejas, strādājot ar plašu organizāciju loku un ietvaru, un piedāvājot sociālos pakalpojumus dažādām sabiedrības grupām mikro, vidējā un makro līmenī. Sociālā darba izglītība ir veidota, lai veicinātu sociālo attīstību un pasaules mēroga kvalitāti, apmācību iespējas un zināšanas sociālā darba praksē, sociālo pakalpojumu jomā kā arī labklājības nozarē (Bamford et al., 1994).”*

Šī rindkopa pamato nepieciešamību sociālajam darbam, tātad arī kopienu darbam, tiešā veidā piedalīties sociālās un fiziskās (arī dabas) vides plānošanā, novērtēšanā un attīstībā. Pat valstiskā līmeņa sociālās politikas veidošanā jābūt skaidri definētai sociālā un kopienu darba lomai. Kopienu un apkaimju līmenis šajā modelī tiek definēts kā vidējais līmenis, kamēr reģioni un lielākas urbānās aglomerācijas, kā arī valsts kā vesela sistēma tiek attiecināti uz makro līmeni.

Sociālajam darbiniekam arvien vairāk jāspēj aizstāvēt klienta tiesības, neatkarīgi no tā, vai klients ir indivīds vai kolektīvs:

*“20. Pozitīvu tiesību meklējumi un apzināšana secīgi ir ciešā saiknē ar iespēju atbildēt uz sabiedrības vajadzībām. Strādājot atšķirīgās politiskajās sistēmās, sociālie darbinieki atbalsta un aizstāv indivīdus vai kolektīvus klientus, mēģinot realizēt to vajadzības. Visbiežāk sociālie darbinieki ir valsts un pašvaldību iestāžu vai aģentūru darbinieki, kas daudzus nostāda nedrošā lomā. Sociālā darbinieka profesijai būtu jāsniedz iespēju darbiniekam būt uzticīgam savai darba vietai, vienlaikus sadzīvojot paša amatā pieņemtajām praksēm. Atbilstoši šīs nozares ētikas kodeksam un sociālā darba jomas misijai, darbs cilvēka labā ir augstākā prioritāte (Bamford et al., 1994).”*

Turklāt būtiska ir arī sociālā / kopienu darbinieka iespēja nodrošināt mediāciju, konfliktu risināšanu un garantēt klienta brīvību un tiesības:

*“21. Sociālais darbs aizstāv individuālas tiesības un grupu atšķirības. Sociālajam darbiniekam nereti ir jāspēj vadīt diskusijas process starp cilvēku un valsts līmeņa vai citām pārvaldes institūcijām, lai cīnītos ar konkrētiem cēloņiem un lai nodrošinātu klienta aizstāvību gadījumos, kad valsts rīcība sabiedriskā labuma vārdā apdraud indivīda vai noteiktas grupas tiesības un brīvību.”[22]*

Nereti sociālā darba nozarē tiek aizmirsts dzīves vides aspekts kā kopienas raksturojošs elements – infrastruktūras nepietiekams nodrošinājums reģionos, iedzīvotāju skaits, ūdens un elektrības pieejamība ir būtiski cilvēka dzīves vidi veidojoši kritēriji. Turklāt šādos gadījumos ir apgrūtināta kopienu darba teritoriālā konteksta izpratne un pielietojamie kopienu attīstības un novērtēšanas rīki, turklāt kopienu atbalsta mehānismiem ir jābūt īpaši būtiskiem, taču visbiežāk to nav.

ANO izstrādātā rokasgrāmatā uzsvērti šādi ar sociālā darba nozīmi saistīti un sociālo darbu ietekmējoši aspekti:

*“(a) Aspekti: iedzīvotāju skaits, ūdens, enerģija, urbanizācija, resursu vadība, patēriņa paradumi, vides un attīstības izglītība un citi (Bamford et al., 1994).”*

*“(b) Analīze: (...) Šeit atkal viens no augstākminētajiem aspektiem (vides un attīstības izglītība) rada vēl vienu preventīvu rīku. Kopienu līdzdalība un vēlme iesaistīties, tehnoloģiju pārnēsāmība, cieņpilna attieksme pret vietējām zināšanām, pieejas un prakses un līdzdalība politikas veidošanā ir ceļš uz ilgtspējīgu attīstību un potenciāls risinājums vides degradācijas problēmai (Bamford et al., 1994).”*

Starptautiskā sociālo darbinieku federācija (*International Federation of Social Workers*) 2012.gada 3.martā izdeva “Ētisko Principu Ziņojumu”, kas ir būtisks nākamais attīstības solis pēc iepriekš minētajām

starptautiskā un nacionālā mēroga deklarācijām un rokasgrāmatām. Tā otrajā nodaļā sociālais darbs definēts šādi:

“ Sociālā darba profesija veicina sabiedrības pārmaiņas, problēmu risināšanu savstarpējās attiecībās, cilvēku iedrošināšanu, tādējādi veicinot arī vispārējo labklājību. Sociālais darbs iejaucas starp cilvēku un tā dzīves vidi, liekot lietā cilvēku uzvedības psiholoģijas un sociālo sistēmu teoriju. Cilvēktiesību un sociālās vienlīdzības principi ir sociālā darba pamatā.”

Principi, kas minēti iepriekšminētā ziņojuma ceturtajā nodaļā, uzsver, ka sociālajam darbiniekam (arī kopienu darbiniekam) ir jāveicina “tiesības uz līdzdalību”, vienlaikus pamatojot kopienu lomas esamību sociālajā darbā, minot, ka sociālajam darbam jāstiprina “visi indivīdi, grupas un kopienas, kā arī jāveicina to stiprināšana un iedrošināšana”. Lai labāk izprastu tā kontekstu, tālāk tekstā pilnīgs ziņojuma citāts:

#### *“4. Principi 4.1. Cilvēktiesības un cieņa*

*Sociālais darbs ir balstīts uz izpratni par cieņu pret cilvēku un tā vērtības apzināšanos, kā arī cilvēku tiesībām, kas izriet no šīs izpratnes. Sociālajiem darbiniekiem ir jāņem vērā un jāaizstāv ikvienas personas fiziskā, psiholoģiskā, emocionālā un garīgā brīvība un labklājība. Tas nozīmē:*

*Respektēt tiesības uz pašnoteikšanos – sociālajiem darbiniekiem jārespektē un jāveicina cilvēku tiesības veidot pašiem savus lēmumus un izvēles, neatkarīgi no to vērtībām un izvēlētā dzīves virziena, ar nosacījumu, ka tās neaizskar citu cilvēku likumīgās tiesības un intereses.*

*Veicināt tiesības uz līdzdalību – sociālajiem darbiniekiem jāveicina iedzīvotāju līdzdalība un iesaistīšana, izmantojot veidus, kas rada iespējas pilnvērtīgi piedalīties lēmumu pieņemšanā, kas var ietekmēt to dzīvi.*

*Izturēties pret katru personu kā kopumu – sociālajiem darbiniekiem jābūt ieinteresētiem katrā personībā un visos tās aspektos – kā daļai no ģimenes un daļai no kopienas, kā daļai no sociālās struktūras un vides, un jātiecas atpazīt visi personas dzīves apstākļu aspekti.*

*Identificēt un attīstīt stiprās puses – Sociālajiem darbiniekiem jākoncentrējas uz ikkatra indivīda, grupas un kopienas stiprajām pusēm un jārod veidi kā tās attīstīt (Statement of..., 2012).”*

Augstākminētais attēlo sakarības, kas veido arī šī projekta pamatu, motivāciju un nolūkus strādājot ar dažādajām Latvijas kopienām, kā arī pamato nepieciešamību pēc neatkarīgas kopienu darba sistēmas attīstības, kas spētu vadīt kopienu apmācības Latvijā.

## 2.3. STARPTAUTISKIE KOPIENU DARBA TĪKLI UN CITU VALSTU ĪSTENOTO PROGRAMMU APSKATS

Lai nodrošinātu labās prakses pārnesi, efektīvas kopienu attīstības programmas izveidi un ieviešanu Latvijā, šī projekta veidotāji un īstenotāji, saiknē ar kolēģiem no Eiropas, iepazīnās ar labākajiem kopienu darba programmu piemēriem. Zemāk tekstā aprakstīti trīs īpaši nozīmīgi piemēri, kas ietekmējuši arī šīs programmas izveidi:

- “Eiropas Pilsoniskās izglītības tīkla” prakse (NECE..., 2014).

Kopienu darbinieki un speciālisti, kas apvienojušies “Eiropas Pilsoniskās izglītības tīklā”, jau 2009. gadā definēja kopienu darbu kā vienu no svarīgākajiem rīkiem sabiedrības aktivizēšanai un iesaistei demokrātijas procesos, vienlaikus minot arī izglītības un kultūras nozīmi līdzdalības veicināšanā.

Tīkla speciālisti un biedri atbalsta kopienas darba koncepta attīstību Latvijā un aktīvi seko tā izveides procesiem.

- “Līdzdalības Rokasgrāmata”, Berlīne, Vācija (Senatsverwaltung..., 2011).

Berlīnes pilsētas pašvaldības Urbānās attīstības un vides departaments izdevis “Līdzdalības Rokasgrāmatu”, kurā pārskatāmi apkopota vairāk kā 15 gadu laikā uzkrātā praktiskā pieredze kopienu aktivizēšanā, apkaimju kopienu veidošanā, kopienu darbā un sociālās plānošanas jomā.

Ņemot vērā rokasgrāmatā apkopoto un uz praksi balstīto informāciju, to svarīgi ņemt vērā arī strādājot ar kopienu attīstības apmācību programmu Latvijā. Līdz ar to tiek rekomendēts apsvērt tās tulkošanu no vācu valodas uz latviešu valodu, iespēju robežās piesaistot vācu valodas speciālistus, piemēram, no vācu kopienas Latvijā vai Gētes Institūta.

- Organizācija “*Intercontexts*”, agrākā ES finansētā Mūžizglītības Programma (*Life Long Learning Programme*)

Projekts “Mūžizglītības Programma” (*Life Long Learning Programme*) norisinājās no 2011. līdz 2013. gadam un starp tā dalībniekiem kopā ar vadošo partneri no Berlīnes (Vācija) un partneriem no Viļņas (Lietuva), Parīzes (Francija) un *Castelo de Vide* (Portugāle) piedalījās arī Latvijas partneri – NVO “Integrācijas Centrs” un biedrība “Urban Institute”. Projektu finansēja ES un tā mērķis bija “radīt uz līdzdalību balstītas sadarbības pieejas un attīstīt līdzdalības prasmes”.

Projekta rezultāti liecina ne vien par partnerības spēju sastrādāties risinot visiem aktuālus jautājumus, bet arī norāda uz projekta nozīmīgumu Latvijas partneru zināšanu attīstīšanai. Gūstot starptautisku pieredzi, Latvijas partneri apguva nepieciešamās prasmes, lai sastādītu nacionāla mēroga apmācību programmas teorētisko un praktisko daļu. Projekta rezultāti ir apkopoti bukleta veidā un tos iespējams izmantot praktiskā darbā ar iedzīvotājiem.

Projekta rezultātā tika radīts “Manifests”, kurā uzsvērts vietējās līdzdalības nozīmīgums:

- Lokāla mēroga attīstību un sociālu kohēziju iespējams panākt tikai veicinot iedzīvotāju līdzdalību,
- Pilsoniskā un starpkultūru izglītība var veicināt sociālu mijiedarbību un vietu attīstību apgrūtinātā lokālajā situācijā,
- Komunikācijai ir būtiska loma dažādu sociālu projektu veidošanai reģionos, vienlaikus tās trūkums ir galvenais attīstību kavējošais faktors,

- Attīstība šajā kontekstā tiek saprasta kā kopienas, apkaimes vai vietas potenciāla labākā izmantošana ar mērķi veicināt sociālo kohēziju,
- Vietējās kopienas, attīstības speciālistu, vietējo interešu turētāju un pašvaldības sadarbība ir pamata nosacījums vietas ilgtspējīgai attīstībai.

Projekta rezultāti un publikācijas “Kopienas pieredzes ceļvedis”, “Kopienas un apkaimju attīstība, IKT rīki un piemēri veidoti projekta “*InterContexts*” ietvaros (Kaisari-Ernst et al., 2013).

#### 2.4. KOPIENU DARBA SAPRATNE ŠODIEN UZ STARPTAUTISKU PIEREDZI BALSTĪTAS APMĀCĪBU PROGRAMMAS VEIDOŠANAI

Kopienas darbs dažādās kultūrās, vietās un sociālajās sistēmās tiek definēts atšķirīgi. Kopumā tam nepastāv viena vispārējā definīcija. Kopienas darbs tāpat kā sociālais un kultūras darbs ir atkarīgs no tā reģionālās un vēsturiskās izpratnes attīstības. Turklāt kopienas attīstības apmācību programmas izstrādes autori uzskata, ka profesionāla kopienas darba definēšanas mēģinājumi faktiski pašām kopienām nav nepieciešami un noderīgi. Tie nerisina kopienas vajadzības, tieši pretēji – kādai definīcijai pastāvēt, ir risks ierobežot alternatīvus dažādu vietējo kopienas darba veidošanas centienus.

Izdevumā “Pretim kvalitātes standartiem kopienas darbā”, tā autori, “Kopienas darbinieku apvienība Īrijā un Ziemeļīrijā,” izstrādājuši praktiskas vadlīnijas kopienas darbiniekiem, kas strādā ar dažādām kopienām Eiropā. Svarīgi pieminēt, ka darba autori ir pieredzējuši praktiķi ar sociālā darba izglītību, un tā izstrādē ņemti vērā arī darbam ar jauniešiem radītie standarti, kā arī mūžizglītības pieredze Lielbritānijā.

Darba ievadā autori raksta:

“Kopienas darba mērķis ir strādāt kopā ar pašām kopienām un grupām, lai panāktu pozitīvas sociālās izmaiņas, integrāciju un vienlīdzību. Pēdējo piecdesmit gadu laikā brīvprātīgi un profesionāli vadīts kopienas darbs ir atbalstījis kopienas centienus radīt pārmaiņas. Līdz ar to, ja ir iespējams nodrošināt efektīvu kopienas darba pastāvēšanu strauji mainīgajā Īrijā ar tās daudzveidīgajām kopienām, ir nepieciešams nodrošināt vienotus standartus, kas atbalsta mērķu sasniegšanu un tiecas uz fokusētu praksi.”

Tālāk autori turpina ar sadaļu “Kopienas darba definēšana / kopienas attīstība”:

“Kopienas darbs jeb kopienas attīstība ietver analītisku pieeju sociālajai un ekonomiskajai situācijai konkrētā vietā un kolektīvām pārmaiņu rīcībām, kas balstās uz šo analīzi. Kopienas darbs ietver par konsultēšanos augstākas līdzdalības pieejas, un tiecas ne vien stiprināt kopienas kapacitāti, bet drīzāk vairo to apzinātību un iedrošināšanu. Kopienas darbs atpazīst tādus sociālo nevienlīdzību veidojošos faktoros kā rase, ekonomiskā situācija, nevarība, dzimums, un tiecas radīt un iedrošināt pārmaiņu veidošanos.”

Kopienas darbs nav īslaicīgs process, tas tiecas risināt ilgstošus kopienas izaicinājumus. Kopienas darba process var ilgt dažādus laika periodus un tā ilgums galvenokārt atkarīgs no panāktajiem rezultātiem un kopienas iesaistes līmeņa. Lai arī dažādas institūcijas un grupas praksē izmanto dažādas kopienas darba un kopienas attīstības definīcijas, tām visām ir vairāki vienojošie elementi.

Kopienas darba būtības sapratni var raksturot arī ar kopienas darbiniekam nepieciešamajām kompetencēm. Izdevumā “Praktizējot Sociālo Darbu”, tā autori skaidri definē efektīvam kopienas darbiniekam piemītošās prasmes un nepieciešamo metodoloģiju (About “INTERCONTEXTS”...). Ņemot vērā šī darba nozīmīgumu

kopienu darba pieejas veidošanā, kā arī kopienu attīstības programmas sastādīšanā, tālāk tekstā pilna šī darba sadaļa:

*“Kopienu darbiniekiem nepieciešamas plaša spektra zināšanas un pieredze, lai spētu efektīvi strādāt. Visbiežāk kopienu darbinieka tiešie pienākumi iekļaus dažādas tālākminētās veicamo darbu kombinācijas:*

- sadarbība ar indivīdiem, grupām, organizācijām;
- kopienas profila veidošana, resursu un vajadzību kartēšana;
- stratēģiskas pieejas veidošana veicot analīzi, plānojot mērķus, uzdevumus un rezultātus;
- grupu veidošanās moderēšana;
- efektīvu grupas diskusiju moderēšana;
- darbs ar konfliktu risināšanu grupu iekšienē kā arī starp dažādām grupām un organizācijām;
- proaktīva sadarbošanās ar dažādām aģentūrām un speciālistiem;
- efektīva sadarbošanās ar lēmējvaru un izpildvaru lokālā līmenī;
- rakstiskā un mutiskā komunikēšana gan ar indivīdiem, gan grupām, gan organizācijām;
- darbošanās ar indivīdiem, t.sk., konsultācijas;
- resursu organizēšana, t.sk., laika un budžeta plānošana;
- grupu un kopienu atbalstīšana resursu piesaistē, piem., pieteikumu sagatavošana finansējuma piesaistei;
- kopienu veidošanās procesa monitorings un izvērtēšana;
- grupu un kopienu sadalīšanās moderēšana.

Lai arī saraksts ir apjomīgs, kopienu darbiniekiem būtu jābūt pietiekami kompetentiem savās zināšanās un prasmēs, lai spētu pilnvērtīgi nodrošināt procesu norisi. Līdz ar to kopienu līderiem jābūt arī pietiekami zinošiem dažādās pārvaldes jomās, tāpēc svarīga ir sapratne, piemēram, par sociālo politiku un labklājību, jāpārzina mājokļa attīstības jautājumu un teritorijas attīstības ieceres, kā arī iespējams pat tādi jautājumi kā darbs ar bērniem u.c.

Papildus, kopienu darbiniekiem jābūt sapratnei par politiku un pārvaldību vietējā līmenī, par iesaistītajām iestādēm, brīvprātīgo resursiem un kopienu organizācijām. Kā arī tiem jāizprot vienlīdzības iespējas un prakses, lai tās efektīvi pielietotu darbā.

Papildinot iepriekš minētās praktiskās iemaņas un nepieciešamās zināšanas, kopienu darbiniekiem jāpiemīt arī šādām prasmēm:

- līdzdalības veicināšana,
- vajadzību analīze,
- pētniecības prasmes un (autora piezīme)to praktisks pielietojums,
- grupu darba vadība,
- kompromisa veidošana,
- komunikācija,

- padomu došana,
- vadība, t.sk., laika un finanšu vadība,
- resursu piesaiste, t.sk., pieteikšanās finansējumam (grantiem),
- ziņojumu un atskaišu sagatavošana,
- monitorings un izvērtēšana.”

### 3. NACIONĀLAIS KONTEKSTS: SITUĀCIJA LATVIJAS KOPIENU VIDĒ



#### 3.1. KOPIENU DARBS LATVIJĀ – QUO VADIS?

Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas 1991.gadā kopienu darbs nav veidojies kā daļa no sociālā darba izglītības Latvijā. Kopumā arī Latvijas likumdošana praktiski neizskata kopienu plānošanu un attīstību. Sociālā darba normatīvajā regulējumā tas pieminēts vien vietām. Savukārt kopš 2002. gada pastāv “Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums”, kurš nosaka sociālā darba kā profesijas ietvarus. Līdz ar citiem sociālo dienestu pienākumiem, likums nosaka arī nepieciešamību iesaistīties pašvaldību attīstības plānošanā (Heanvey, Philpot, 2002).

2013.gadā Ministru Kabinets apstiprināja vēl vienu sociālajai jomai Latvijā būtisku dokumentu - “Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014-2020” (turpmāk – Pamatnostādnes). Taču šajās



Pamatnostādnēs praktiski nav minēts darbs ar kopienām un kopienu plānošana. Pamatnostādnēs teikts, ka *“normatīvajos aktos nav skaidri noteiktas sociālā darba robežas un nav viennozīmīgi noteikta sociālā darba vieta sociālās aizsardzības sistēmā”* (Ministru kabinets, 2013)., tādējādi saglabājot (reti atzīto) iespēju regulējuma elastībai un profesijas tālākajai attīstībai.

Vienlaikus jāatzīmē, ka Latvijas Profesiju klasifikators ietver profesiju “Kopienu sociālais darbinieks”, kas šīs programmas kontekstā ir īpaši nozīmīgi. Sociālais darbinieks kā profesija savukārt ir definēta jau krietni skaidrāk un tai ir noteikti profesionālie standarti. Piemēram, darbinieks ir līdzatbildīgs par kopienu attīstības un līdzdalības veicināšanu, nosakot, ka sociālais darbinieks veic *“uzlabojumus un izmaiņas kopienas un sabiedrības sociālajā attīstībā, radot pārmaiņas dzīves un sociālajā vidē”* (Ministru kabinets, 2013), kā arī sociālajam darbiniekam ir atbildība arī pret līdzdalības pārvaldē veicināšanu *“atbalstot kopienas iedzīvotāju (t.sk., vietējo iniciatīvu grupu) dalību politikas veidošanā...”* (Sociālā darba profesijas standarts, 2002).

Tajā pašā laikā attīstības plānošanas regulējums ir šaurāks. Tā ietvaros kopienu darba uzdevumi (kopienas attīstīšana, līdzdalība, kopienu plānošana u.c.) nav minēti, tātad tie neparedz specifiski - kopienu iekļaušanu un iesaistīšanu attīstības dokumentu veidošanā un pašos dokumentos.

Lai arī Latvijā oficiāli eksistē kopienu sociālā darbinieka profesija, tomēr šajā jomā pietrūkst gan izglītības nodrošinājuma un zināšanu, gan pieredzes (izņemot individuālās intereses gadījumus, kad persona apgūst zināšanas un praksi ārzemēs), līdz ar to sistēma kopumā nenodrošina arī atbalstu kopienām un sociālajiem darbiniekiem ārpus tradicionālā sociālā darba koncepta ne pašvaldību, ne pagastu un ciemu līmenī. Tādējādi realitātē sociālais darbs Latvijā fokusējas uz sociāla rakstura problēmu risināšanu un izskaušanu, nevis to profilakses vai novēršanas instrumentiem – līdzdalību, kopienas atbalsta veidošanu u.c., atbilstoši kopienu darbinieka profesijas standartam.

To ņemot vērā, viens no galvenajiem šī pilotprojekta uzdevumiem bija risināt profesionālas kopienu darba izglītības trūkumu, radot kopienu attīstības apmācību programmu, kuras ietvaros kopienu aktīvistiem, sociālajiem darbiniekiem un pašvaldību speciālistiem būtu iespēja paplašināt to profesionālo kompetenci.

### 3.2. PĀRSKATS PAR BŪTISKĀKAJIEM LAUKU TERITORIJU UN REĢIONU KOPIENU ATTĪSTĪBAS RĪKIEM UN STRATĒGIJĀM LATVIJĀ

Viens no Latvijā šobrīd zināmākajiem rīkiem, ko kopienas var izmantot savas attīstības un kapacitātes stiprināšanai, ir kopienu jeb reģionālie fondi, kas pašlaik aktīvi darbojas astoņās reģionālajās teritorijās. Šie fondi galvenokārt atbalsta dažādas iedzīvotāju līdzdalības aktivitātes, nevalstisko organizāciju aktivitātes un pat neformālu grupu organizētās aktivitātes, vienlaikus veicinot izpratni par filantropiju. Labākai izpratnei par fondu darbības mērķiem un aktivitātēm, ir izveidots neformāls sadarbības tīkls – Kopienas fondu kustība. Kopienas fondi pamatā piesaista vietējo privātpersonu ziedojumus un citus resursus, tādējādi veicinot izpratni par sabiedrības līdzatbildību. Fondu galvenais attīstību ierobežojošais faktors ir relatīvi nelieli pieejamie līdzekļi, līdz ar to arī radītie kopienu projekti spēj sasniegt vien ierobežotu auditoriju, kā rezultātā arī sabiedrības izpratne un zināšanas par tiem ir ierobežotas.

Viens no aktīvākajiem kopienu atbalstītājiem Latvijā bijis Sorosa fonds, kura viena no aktivitātēm bija vairāku gadu iniciatīva, kas atbalstīja vietējo skolu pārveidi par kopienu centriem apkaimju iedzīvotāju un dažādu sabiedrības grupu vajadzībām, attīstot tajās tādas aktivitātes kā mācību centrus, kopā sanākšanas vietas, datorapmācību vietas u.c. (Pārmaiņu iespējas..., 2015). Šīs programmas galvenā priekšrocība bija ļoti individuālā pieeja katrai skolai.

Būtiskas pārmaiņas Latvijas reģionālās attīstības stratēģijā un vietējās attīstības rīku pieejamībā tikai veiktas 2006.gadā, kad Latvijā tika ieviesta ES projektu programma "LEADER+". Šī programma pamatā atbalsta reģionālas iniciatīvas, tādējādi kļūstot par pamatu vietējo sabiedrību un kopienu iniciatīvu veidošanai. Pieejamais ES finansējums veicināja dažāda veida atbalstu vietējām kopienām, piemēram, vietējo rīcības grupu un vietējo iniciatīvu grupu izveidei. Paralēli tika nodrošinātas intensīvas metodiskās apmācības Zemkopības ministrijas finansējuma pieejamībai. Tika dibināts Latvijas Lauku forums (kopienu attīstības programmas partneris), kura ideja radīta kopā ar vietējiem aktīvistiem, biedrībām un pašvaldību darbiniekiem, lai veidotu kopēju sapratni par lauku attīstību. Tā rezultātā 2008.gadā veiktajā aptaujā atklājās, ka arī Latvijas lauku reģionu iedzīvotāji visbeidzot sajutuši ES pieejamo fondu ietekmi uz savu teritoriju attīstību.

Arī Kopienu fondi savu darbību turpināja, taču 2005.gadā to darbība galvenokārt koncentrējās esošajos attīstības centros – Valmierā, Talsos, Lielvārdē. Vienlaikus arī nevalstisko organizāciju atbalsta centri attīstījās līdzīgā virzienā un tikai pēdējos gados darbība vairāk virzīta arī uz kopienām attālākos reģionos, tādējādi palīdzot attīstīties decentralizētiem kopienu centriem. NVO atbalsta centri atrodas Daugavpilī, Preiļos, Madonā, Alūksnē, Ventspilī, Liepājā, Talsos, Jēkabpilī.

Līdz ar 2008.gadu Latvijas Sabiedrības integrācijas fonds ieņem nozīmīgu lomu Eiropas Ekonomikas zonas (turpmāk - EEZ) fondu finansējuma sadalē – ja sākotnēji finansējums tika plānots centralizēti, tad pēcāk tas kļuva pieejamāks arī reģionos, paredzot dažādas finansējuma kvotas reģioniem un Rīgai atsevišķi. Arī kopienu attīstības programmas projekts un starp-pašvaldību sadarbības projekti galvenokārt ir NFI finansēti. Šāda pieeja ir īpaši būtiska, lai nodrošinātu vienlīdzīgu finansējuma sadalījumu lauku apgabalos un reģionos.

Pastāv arī citas nacionāla mēroga organizācijas un institūcijas, kas stimulē un atbalsta vietējās iniciatīvas galvenokārt caur informācijas un pieredzes apmaiņas pasākumiem. Tādas ir piemēram, Valsts lauku tīkls (Lauku tīkls, 2016) un Latvijas Lauku sieviešu apvienība. Turklāt tikai pēdējo gadu laikā lauku attīstībai vairāk balstoties uz ekonomikas un kopienas orientētu pieeju turpretī agrākajai sociālajai pieejai, vietējās aktivitātēs vairāk iesaistās arī vīriešu kārtas pārstāvji. Pozitīvas tendences vērojamas arī jaunu cilvēku aktivitātē lauku reģionos – arvien vairāk jauniešu labprāt izvēlas atgriezties laukos un arī labprāt iesaistās vietējo kopienu aktivitātēs.

Kopumā varam apgalvot, ka arī 2015.gadā, kad lauku attīstības speciālisti strādājuši ar kopienu attīstību, arī lauku reģionu sociālie dienesti, un pašas kopienas ir apguvušas daudz jauna. Nozīmīgs faktors ir arī tas, ka pēdējo gadu laikā ir arī būtiski pilnveidota jaunatnes politika pašvaldībās un daudzās pašvaldībās strādā jaunatnes lietu speciālisti. Līdz ar to, jau šobrīd iespējams novērot sociālo pakalpojumu dažādošanos un kopīgu vietējo iedzīvotāju aktivitāšu veidošanos lauku reģionos.

Papildus nozīmīgas pārmaiņas kopienu attīstībai Latvijā ieviesa arī "LEADER+" projektu programmas 2014.gada izmaiņas, kas noteica lielāku kopienu pārraudzību pār programmas īstenošanu un aktivitāšu saskaņotību ar vietējām rīcību stratēģijām. Līdz ar to arī izstrādātā kopienu attīstības programma darbojusies kā papildus rīks kopienu mērķtiecīgai attīstībai. Pēdējos gados daudzas Latvijas pašvaldības ir izveidojušas savus iedzīvotāju iniciatīvas atbalsta rīkus – vietējus konkursus, līdzdalības pasākumus u.c.

### 3.3. UZ SOCIĀLO UN EKONOMISKO ATTĪSTĪBU VIRZĪTS KOPIENU DARBS LATVIJĀ

Latvijas situācijā darbs ar kopienām šobrīd arvien vairāk sliecas uz sociāli-ekonomisku kopienu attīstības pieeju, gluži kā tas ir arī Somijā, Igaunijā, Polijā un daļēji Vācijā (atkarībā no reģionālā fokusa).

Pretēji pilsētu – piepilsētu teritorijām, Latvijas lauku teritorijās, līdzīgi kā citās attālākās Eiropas valstīs, pēdējos gados tiek piedzīvota iespaidīga iedzīvotāju skaita sarukšana. Lai cīnītos ar šī procesa radītajām sociālajām un ekonomiskajām problēmām, kopienām nepieciešams ne vien sociālā darba atbalsts klasiskajā tā izpratnē, stiprinot kopienas demokrātijas izpratni un motivāciju līdzdalībai, bet būtiski var palīdzēt arī katram gadījumam pielāgotas kopienu attīstības programmas, kas veicina vietējo ekonomisko apstākļu stabilizēšanos un atkopšanos, kā arī piedāvā atbalstu pārmaiņu vadībā.

Turklāt šāda pieeja nebūt nav unikāla, tā balstās uz citu Eiropas valstu kopienu darba pieredzi un praksi, kas vadās pēc tendencēm, kas nosaka, ka vietējo ekonomiku iespējams stimulēt vienīgi izmantojot vietējus resursus un kopienu tīklus.

Līdzīgu praksi jau teju divdesmit gadus pielieto Dānijā un Vācijā, kur valsts mērogā kopienu attīstības programmu galvenie mērķi ir veicināt mazo un vidēju uzņēmumu veidošanos un darba tirgus pielāgošanos. Līdz ar to arī Latvijā noteikti vairāki fokusa punkti lauku reģionu kopienu attīstībai un atbalstīšanai, kur reģionālajos uzņēmējdarbības atbalsta centros pieejami atbalsta mehānismi mazās un vidējās uzņēmējdarbības veicināšanai, īpašu uzmanību veltot jauniem ekonomikas modeļiem:

- tiek veicināti jauni strādāšanas modeļi (piem., kopā-strādāšana, iespējams attālinātais darbs, strādāšana no mājām), kas pēc savas būtības ir neatkarīgāki no piesaistes konkrētai atrašanās vietai;
- tiek veikti ieguldījumi dažādās izpētes programmās, kas saistās ar augstākminētajām iniciatīvām.

Taču kā vairākkārt pieminēts arī šajā dokumentā, balstoties uz ilgtermiņa pieredzi citās valstīs, lauku reģionu atbalsta instrumenti (t.sk., finansiālā atbalsta instrumentus) ir jāveido atbilstoši lauku videi un reģionu vajadzībām.

Līdz ar to kopienu attīstības programma un starp-pašvaldību sadarbības programma tika veidota, lai paplašinātu pašvaldību un kopienu dalībnieku zināšanas un attīstītu to prasmes, radot piecus pielāgotus seminārus:

- Uz resursu analīzi balstīts kopienu darbs un kopienu attīstības iespējas;
- Ekonomika un attīstības plānošana vietējā mērogā;
- Kopienu novērtēšanas un iesaistes metodes;
- Rīkošanās nepieciešamība;
- Projektu vadības pamati.

Arī nesen publicētās “LEADER+” programmas vadlīnijas “Atbalsts “LEADER+” vietējai attīstībai un Sabiedrības virzītas vietējās attīstības stratēģiju īstenošanai (European Network..., 2016) iesaka attīstību aplūkot caur trīs saistītiem un līdzatkarīgiem elementiem: teritorija, stratēģiskā pieeja un partnerība. Tas pamato darbu ar kopienām kā rīka nepieciešamību, kopienu sabiedriskai, ekonomiskai un kulturālai attīstībai.

Līdz ar to arī šis projekts rekomendē turpmāku kopienu darba attīstību valsts līmenī tieši caur sociāli-ekonomisko pieeju, vienlaikus paturot prātā vietējo kopienu kulturālās, ne-ekonomiskās un citas netveramās un neizmērāmās vajadzības un intereses. Stabilizētu un spēcīgu vietējo ekonomiku iespējams radīt tikai iesaistot vietējās kopienas lēmumu pieņemšanā, radot uz izaugsmi vērstu vidi un kopienas ticību saviem spēkiem, turklāt arī vietējās rīcības stratēģiju ieviest iespējams tikai ar vienotas kopienas palīdzību. Taču, lai šādus rezultātus panāktu, būtiski ir radīt kopienu darbam un kopienu attīstībai piemērotus

apstākļus valstiskā mērogā, nepieciešams atbalsts kopienu kapacitātes stiprināšanai, kā arī būtiska loma ir nacionāla un starp-reģionāla mēroga kopienu darbinieku tīklu veidošanai.

#### 4. KOPIENU APMĀCĪBU PROGRAMMAS “ATGRIEŽOT DZĪVĪBU LATVIJAS PILSĒTĀM UN REĢIONIEM”.



##### 4.1. PROJEKTA IDEJAS ATTĪSTĪBA

###### *Projekta idejas rašanās*

Projekta un apmācību programmas “Atgriežot dzīvību Latvijas pilsētām un reģioniem” izstrādes ideja tika radīta 2010.gada pavasarī, savukārt jau sākot ar 2011.gada vasaru pie projekta idejas tika uzsākts mērķtiecīgs darbs. Projekta pamatā ir uz sadarbību balstīts projekta dizains – tā ir pieeja, kas izmantota no projekta uzsākšanas brīža līdz pat apmācību programmas noslēgumam 2015.gada rudenī. Līdz ar to jāuzsver arī, ka šī projekta, tāpat kā jebkuras kopienu attīstības programmas, veiksmi lielā mērā nodrošinājusi caurredzama komunikācija, uz sadarbošanos vērsta attieksme un partnerība.

Projekta pamatā ir koncepcija, kas sākotnēji radusies Polijā - radīt kopienu tikšanās centrus valsts attālākos reģionos, kuru mērķis būtu stiprināt saiknes starp lauku teritoriju iedzīvotājiem, vienlaikus veicinot demokrātijas un pilsoniskās sabiedrības attīstību. Ideju aizsāka divu nevalstisko organizāciju – Sabiedrisko

Sakaru institūts (*Institute of Public Affairs*) (Instytut Spraw..., 2016) un Sabiedrības informācijas attīstības fonds (*Information Society Development Foundation*) (FRSI..., 2016)- kopīga iniciatīva.

Sabiedrisko Sakaru institūts sākotnēji aizsāka projektu "Vietējās bibliotēkas kā pilsoniskās izglītības centri Eiropā", kas tika īstenots sadarbībā ar nacionālo Bibliotēku Attīstības programmu un kura ietvaros norisinājās Vācijas Pilsoniskās izglītības federālās aģentūras (Federal Agency..., 2016) un Eiropas Pilsoniskās izglītības centra (NECE..., 2014) kopīgi veidots seminārs ar tādu pašu nosaukumu (Workshop..., 2009). Semināra mērķis bija "apkopot un prezentēt labās prakses piemērus neformālās pilsoniskās izglītības dažādajās jomās (kultūrā, mūzikā, sportā, politikā, ekoloģijā, muzeju aktivitātēs, skolās un bibliotēkās)", kā arī diskutēt par iespējām un soļiem kopienu centru izveidei Polijas lauku reģionos. Seminārs norisinājās 2010.gada maijā, Varšavā, Polijā.

2011.gadā Kopienu attīstības apmācību programmas projekta autori tika uzaicināti Varšavā diskutēt par bibliotēku potenciālu veidoties kā kopienu attīstības centriem lauku reģionos (Workshop..., 2009) un idejas attīstības iespējām Latvijā. Projekta idejas pamatojums tika balstīts tobrīd īpaši aktuālajā lauku teritoriju iztukšošanās problemātikā, kas bija novērojama Ziemeļaustrumu Eiropas valstīs, un kuru papildināja ekonomiskās lejupslīdes problēmas, kā arī arvien pieaugošās starp-reģionu atšķirības. Vienlaikus izkristalizējās arī Latvijas reģionu aktualitāte - līdzdalības trūkums un sociālo saikņu pavājināšanās gan lauku teritorijās, gan pilsētu apkaimēs, kas kļuva par pamatu tālākai projekta idejas attīstībai. Līdz ar to, balstoties uz Somijas, Skandināvijas, Lielbritānijas, Vācijas un Kanādas piemēriem kopienu darbā un reģionālo bibliotēku kopienu centru piemēriem, idejas koncepcija ietvēra šādu izskatāmo rīku kopumu:

- Vietējo kopienu (lauku/pilsētu) aktivizēšanas iespējas,
- Vietējās vides pielāgošana kopienu tikšanās vietas nepieciešamībām,
- Sapratnes par darbu ar kopienām veicināšana.

Kā vēl viens būtisks projekta idejas attīstības solis minama Eiropas pilsoniskās izglītības centra konference Barselonā 2010.gada jūnijā, kā arī tikšanās Triestē, Itālijā 2010.gada oktobrī, kuras ietvaros projekta autori tikās ar kopienu attīstības un pilsētplānošanas speciālistu Filu Vudu (Phil Wood), lai apspriestu projekta ideju un speciālista ieinteresētību turpmākā sadarbībā un idejas attīstības procesā.

Kopumā minētās idejas šajā brīdī vēl nebija konkrētas un detalizētas, taču, strādājot pie to attīstības, projekta autori drīz nonāca pie projekta fokusa – apmācību programmas, kas veicinātu vietējo kopienu, pašvaldību un citu interešu turētāju pārstāvju izpratni par kopienu attīstību un saiknēm, kā arī nozīmi Latvijas kontekstā.

#### *Tālākā projekta koncepta veidošanās*

2011. gadā, uzsākot aktīvu darbu pie kopienu apmācību programmas, projekta komanda veica padziļinātu izpēti par citur Baltijas valstīs sastopamajiem labās prakses piemēriem, uzsākot aktīvu komunikāciju ar publiskajām un privātajām iniciatīvām, kā arī izglītības iestādēm, piemēram, Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāti, lai veicinātu kopienu darba un kopienu apmācību idejas izpratni un popularitāti.

Līdz ar to radās arī iespēja pirmo reizi vienkopus satikt un sastrādāties ar Latvijas plānošanas speciālistiem gan no akadēmiskās, gan profesionālās un institucionālās vides, kā rezultātā 2011.gada augustā/septembrī tika dibināts "Urbānais Institūts" Rīgā, kurš praktiski uzreiz uzsāka sadarbību ar Britu padomi Latvijā, lai veicinātu kopienu darba ideju un kopienu apmācības vietējiem aktīvistiem Latvijā.

Līdz ar koncepta attīstību, ideja mainīja virzienu no sākotnēji teritoriālās pieejas (kopienu centru attīstība, fokuss uz vietējām bibliotēkām kā kopienu tikšanās vietām) uz vairāk izglītībā balstītu pieeju, veidojot apmācību programmu, apzinot kopienu resursus un attīstības potenciālus, stiprinot vietējo aktīvistu līderību un sociālo kapacitāti individuāli pielāgotā procesā (European Network..., 2016). Kopienu stiprināšana tika tālāk attīstīta, veidojot ilgtspējīgāku kopienu kapacitātes stiprināšanas modeli, izglītojot vietējos aktīvistus un programmas ietvaros sniedzot kopienām atbalstu projektu izstrādē un ieviešanā, tādējādi arī pilotprojekta ietvaros izziņot iespējas un nepieciešamību pēc ilgtermiņa mūžizglītības programmas izveides Latvijā un Baltijas valstīs kopumā.

Lai arī sākotnējā projekta ideja balstās uz 2010.gadā izstrādāto diskusijas materiālu konferencei Varšavā (sk.augstāk), papildus attīstīta tā tika 2011.gadā. Ja sākotnējā ideja pamatā bija relatīvi vispārīga un balstījās vien uz kopienu darba idejas attīstību, tad vēlākajās projekta idejas attīstības stadijās tika aptverts arvien plašāks kopienu un sociālā darba konteksts.

Savukārt šobrīd, 2016. gadā, kopienu tālākās attīstības un apmācību programmas nepieciešamība, iespējams, ir vēl nozīmīgāka nekā 2010.un 2012.gadā. Mazo un vidējo pilsētu, kā arī lauku reģionu problemātika Baltijas valstīs joprojām saglabājas nemainīga. Lai arī šo gadu laikā ir vērojams pārmaiņu sākums, piemēram, kopienas ir kļuvušas aktīvākas, reģioni piedzīvo nelielu ekonomisko izaugsmi, kā arī ikdienā vērojami arvien vairāk labās prakses kopienu iniciatīvu piemēri, tomēr vairumā Eiropas daļu un reģionu situācija mainījies nav. Joprojām notiek iedzīvotāju koncentrēšanās lielākās aglomerācijas tuvumā urbanizētām teritorijām, vienlaikus attālākiem lauku reģioniem kļūstot arvien tukšākiem.

To ņemot vērā, 2015.gadā, Eiropas Savienības Prezidentūras laikā Latvijā, īpašs uzsvars tika likts uz ES atbalstu mazajām un vidējām pilsētām, Latvijas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai veicinot diskusijas par lauku reģionu attīstības iespējām un nozīmi ES kontekstā.

Līdz ar to iespējams secināt, ka, lai arī kopš ekonomiskās krīzes ir ievērojami audzis izpratnes līmenis un ir turpinājušies centieni iedzīvināt administratīvi teritoriālo reformu, pilnveidot reģionālās attīstības atbalsta sistēmu un ieguldīt pētījumos, tomēr joprojām atduramies pie būtiska iztrūkstošā ķēdes posma: *vēlme attīstīt lauku telpu un attālās teritorijas nav iedomājama bez izpratnes par laukiem kā cilvēku mājvietu.*

Unikālā lauku vide, marginalizētie viensētu areāli, kā arī dinamiskās urbāno teritoriju apkāmes šobrīd prasa arvien lielāku ieguldījumu vietējo cilvēku kapacitātes celšanā un nepieciešamajā infrastruktūrā. Līdz ar to ir būtiski arvien vairāk strādāt ar sociālās iekļaušanas jautājumiem, cīnoties pret reģionālajām atšķirībām un veidojot demokrātijas vērtībās balstītu pilsonisko sabiedrību.

Lai labāk izprastu darba procesu no 2010.gada pavasara līdz 2015.gada beigām, nepieciešams secīgi skaidrot idejas un koncepta attīstību sākot ar vietas attīstību, kas balstīta uz izglītību, un pieeju, kuras pamatā ir kopienu stiprināšana. Idejas attīstību galvenokārt ietekmēja projekta iniciatīvās darba grupas un ekspertu diskusijas kopīgās apspriedēs.

#### 4.2. INICIATĪVĀS DARBA GRUPAS TIKŠANĀS

2011.gada 15.novembrī, dienu pēc oficiālās UI dibināšanas, sanākot kopā nelielai ekspertu grupai, kas pēcāk tiek saukta par projekta izveides vadības grupu, pēc UI un Britu Padomes Latvijā uzaicinājuma, eksperts no Lielbritānijas Fils Vuds (Phil Wood) uzstājās ar lekciju par kopienu darbu.

Diskusijas mērķis bija apspriest potenciāli jaunu pieeju kopienu darba attīstībai Latvijā un Baltijas valstīs. Šīs idejas autori ir vēlākie Kopienu attīstības apmācību programmas izveidotāji un ieviesēji. Jaunā pieeja balstīta kopienu kapacitātes un infrastruktūras attīstības atbalstīšanā (līdzīgi kā "LEADER+" programma), pretstatot to ierastajai tīklošanās pieejai (Britu padomes programma). Līdz ar to tika izstrādāta jaunā šīs pieejas vīzija – radīt lauku un pilsētu apkaimju kopienām īpaši paredzētu izglītības programmu, kas būtu plaši pieejama ikvienai kopienai un kopienu darbiniekam Latvijā.

Līdzšinējā pieredze liecina, ka kopienu darba kapacitātes stiprināšanas projekti vairumā gadījumu attiecas uz tādām vietām, kuru iedzīvotāji jau tiek iesaistīti dažādos valsts un starptautiska mēroga projektos, līdz ar to šai iedzīvotāju grupai jau ir pieejamas prasmes, zināšanas un pieredze. Taču vairums kopienu gan reģionos, gan pilsētu apkaimēs nav pazīstami ar kopienu darbu un tā sniegtajām iespējām kopienu stiprināšanā un attīstībā.

Radot pirmās projekta idejas 2010. un 2011. gadā (aprakstīts augstāk), tika ātri uztvertas kopienu reālās vajadzības. Kopienu līderi un aktīvisti izteica vēlmi pēc pieejamiem un regulāriem treniņiem savu prasmju attīstībai, kas palīdzētu tiem nākotnē darboties vēl efektīvāk. Vienlaikus visā valstī, īpaši reģionu teritorijās un arī pilsētu apkaimēs, iedzīvotāju darbība pēckrīzes laikā, apzinoties, ka pašu iedzīvotāju aktivitāte var nodrošināt drošu sociālo un fizisko dzīves vidi sev un ģimenēm, tā aktivizējās jaunā līmenī.

Kopumā tika organizētas vismaz 7 iniciatīvās darba grupas un papildus vairākas individuālas tikšanās, kuru ietvaros projekta veidotāji guva vispusīgu izpratni par kopienu darba situāciju Latvijā. Jau kopš paša sākuma tapa skaidrs, ka kopienu darba attīstība Latvijā nevar būt balstīta uz starptautiski pārbaudītām un vietējā līmenī adaptētām metodēm, bet gan šai pieejai jābūt piemērotai Latvijas apstākļiem un pašreizējai situācijai. Projekta autoru mērķis bija izprast un definēt didaktikas pamatus kopienu apmācību programmas izveidei, apkopojot ekspertu pieredzi un zināšanas.

2012.gada marta beigās, tiekoties ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju (VARAM), ministrija izrādīja ieinteresētību kopienu attīstības programmas izstrādātajā konceptā, līdz ar to jau 2012.gada aprīlī biedrība "Urban Institute"(UI) iesniedza pirmo darba versiju projekta idejas apspriešanai VARAM. Šī darba versija tālāk tika apspriesta ar VARAM un citiem partneriem, un izmantota par pamatu projekta tālākai attīstībai.

Turpmākos 18 mēnešus UI ciešā sadarbībā ar VARAM turpināja darbu pie projekta idejas gala varianta, vienlaikus gatavojoties pilotprojekta uzsākšanai.

Iniciatīvās darba grupas sastāvu veidoja atzītie nozares profesionāļi. Grupas dalībnieku sarakstu sk. pielikumā nr. 3

#### *Apmācību programmas uzstādījumi*

Apmācību programmas uzstādījumi balstīti uz lēmumiem, kas pieņemti projekta iniciatīvās darba grupas sastāvā 2012.gada pavasarī. Tā paša gada 29.martā Britu padome un "Urbānais Institūts" prezentēja darba grupu rezultātus VARAM, Kultūras ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai kā valsts līmeņa institūcijām, kurām ir lielākā saistība ar kopienu attīstību, pārstāvjiem. VARAM - saistībā ar Reģionālās politikas un attīstības plānošanu, Kultūras ministrija kā atbildīgā iestāde par kultūras darbu, bibliotēkām un kultūras centriem, kā arī nacionāla mēroga integrācijas jautājumiem, un Izglītības un zinātnes ministrija kā atbildīgā par izglītības iestāžu tīklu un izglītības saturu.

Kopumā svarīgākie definētie kopienu darba attīstības uzsvāri:

- Nepieciešams veidot izpratni par teritoriālu kopienu darba dalījumu un tā sniegtajām iespējām;
- Jāveicina vietējā līmeņa un reģionu ekonomiskā attīstība ar kopienu darba rīkiem;
- Nepieciešams izprast un mācīties pielietot vietējo iedzīvotāju resursus, prasmes un pieredzi;
- Jāmotivē radošās un starpkultūru domāšanas pielietošana;
- Jāizprot lokālā situācija plašākā reģionālās attīstības kontekstā;
- Jāattīsta projektu vadības un koordinēšanas prasmes, kā arī nepieciešamās tehniskās prasmes organizāciju un projektu vadībā;
- Jāveido vietējās attīstības plāni un jāveicina stratēģiska pieeja vietējās attīstības plānošanai;
- Jāmācās analizēt un novērtēt kopienas situāciju;
- Jāsaprot, ka tīklošanās un komunikācija ir kopienu darba pamatā.

Programmas iniciatīvā darba grupa uzsver kā būtiskus sekojošus aspektus, kas var veicināt vietējo veiksmes stāstu veidošanos programmas ietvaros un ilgtspējīgas domāšanas modeli arī turpmāk:

- Svarīga ir no aizspriedumiem brīva attieksme pret darbu, kopienu, sabiedrību, līdz ar to apmācības internacionālā vidē šajā aspektā ir nozīmīgas;
- Nepieciešams veicināt un stiprināt demokrātiju un demokrātiskas vērtības vietējā līmenī, kas attiecīgi nosaka vajadzību pēc pilsoniskās izglītības, ko iespējams veicināt caur kopienu darbu, attīstot kritisko domāšanu un vietējo pašapziņu, kā arī savstarpēju sapratni un prasmi uzklaut, ko nereti nav viegli īstenot šajā kompleksajā politikajā un administratīvajā sistēmā;
- Vissvarīgākais rīks vietējās aktivitātes veicināšanai un veiksmes stāstu radīšanai, pēc programmas iniciatīvās darba grupas un starptautisko ekspertu domām, ir iekļaut radošās domāšanas treniņus apmācību programmā.

Kopienas apmācību programma tika veidota kā ne-akadēmiska, līdz ar to saprotama un pieejama ikvienam (tādējādi izvairoties no diskriminācijas pēc vietas, izglītības sasniegumiem u.c.), taču vienlaikus pieturoties pie augstiem apmācības un satura standartiem, kā arī ietverot dažus augstākās izglītības līmeņa elementus, un pilnībā balstoties uz Latvijas kopienu vajadzībām.

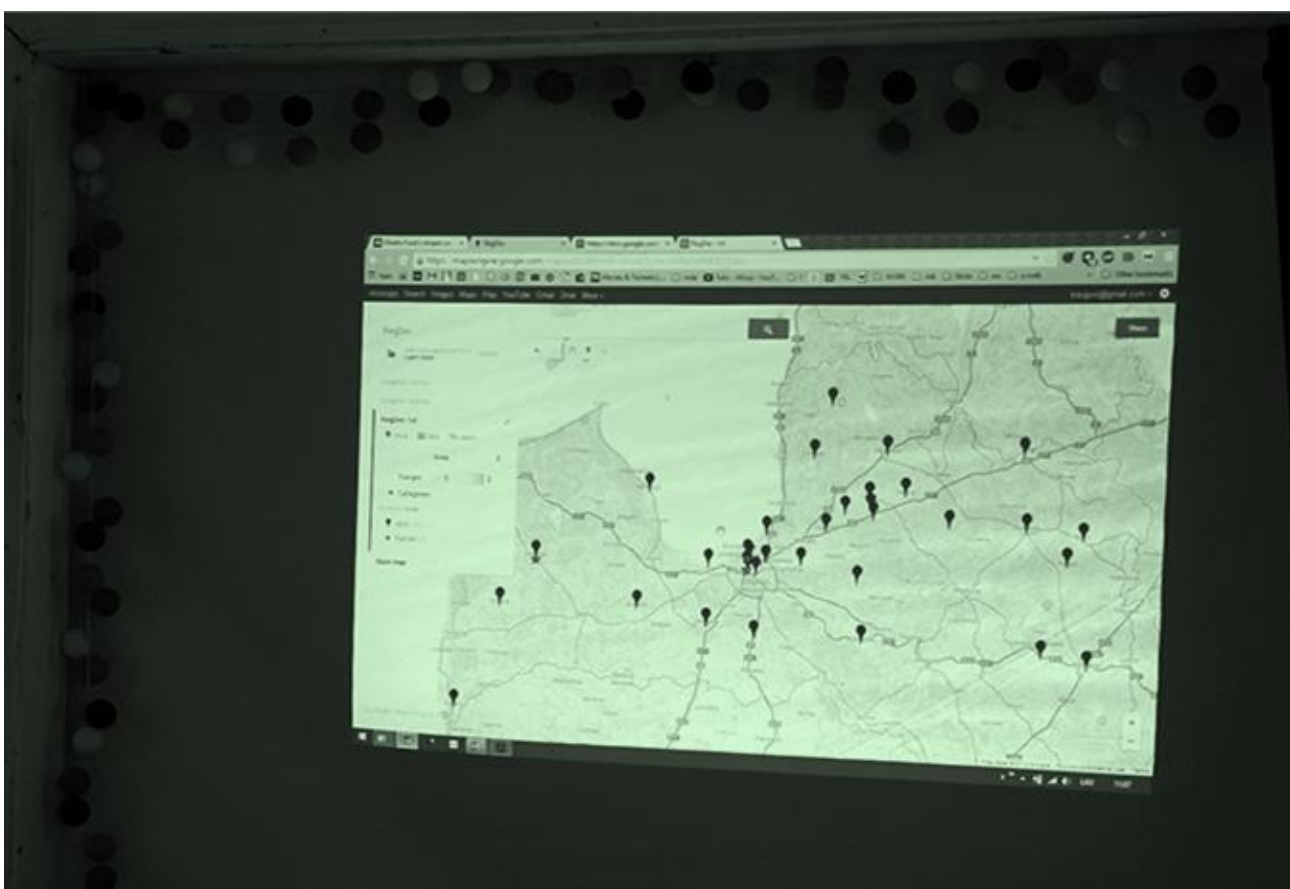
#### 4.3. PARTNERI UN TĪKLI

Projekta partneri ir galvenā projekta izdošanās un veiksmīgas īstenošanas garantija gan veidojot Latvijas vietējo kopienu attīstības apmācību programmu "Atgriežot dzīvību Latvijas pilsētām un reģioniem" (KAPro) un Latvijas pašvaldību apmācību programmu (PAPro). Galvenie projekta institucionālie partneri - nevalstiskās organizācijas un valsts institūcijas - Vācijas Pilsoniskās izglītības aģentūra, Britu padome Latvijā, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Latvijas Lauku forums, Latvijas Universitāte, Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments un citi, kā arī individuāli speciālisti, projekta radīšanā un īstenošanā piedalījušies speciālisti un dalībnieki piecu gadu garumā no 2010. līdz 2015.gadam. Projekta tiešo partneru saraksts hronoloģiskā pievienošanās secībā skatāms 3. pielikumā. Kopienu attīstības apmācību programmas un Starp-pašvaldību sadarbības veicināšanas lektoru saraksts skatāms 3. pielikumā.



Projekta partnerību tieši veidoja un uzturēja UI. Tas tika dibināts 2011.gada rudenī kā biedrība pētniekiem, zinātniekiem, kultūras darbiniekiem, ainavu arhitektiem un arhitektiem, kā arī plānotājiem un sociālajiem darbiniekiem. Viens no biedrības mērķiem ir veicināt izpratni un kritisku skatījumu uz reģionālo attīstību, vienlaikus veicinot demokrātisko vērtību izpratni, kā arī komunikāciju un sadarbību starp vietējām kopienām un aktīvistiem. Kopienų apmācību programmas izstrādi veicināja Urbānā Institūta starptautisko sadarbības partneru tīkls, ko veido organizācijas no Horvātijas, Igaunijas, Somijas, Francijas, Vācijas, Lietuvas, Polijas, Portugāles, Serbijas, Slovēnijas, Lielbritānijas, kā arī veiksmīgā sadarbība ar Eiropas Pilsoniskās izglītības tīklu.

## 5. KOPIENU APMĀCĪBU PROGRAMMA “ATGRIEŽOT DZĪVĪBU LATVIJAS PILSĒTĀM UN REĢIONIEM”: APRAKSTS UN DALĪBNIĒKU ATLASE



Apmācības programmas sagatavošanas darbi un aktivitātes, kas veiktas pirms apmācību programmas uzsākšanas un aprakstītas iepriekšējās sadaļās, pamato dalībnieku atlasī un apmācību programmas iznākuma saturu. Īstenojot nacionāla mēroga apmācību programmu, kuras ietvaros, turklāt sadarbojas gan publiskā sektora pārstāvji, gan vietējie iedzīvotāji, ir būtiski ņemt vērā daudzus sadarbības aspektus, kas nosaka programmas izdošanos.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija un Biedrība “Urbānais Institūts” parakstīja savstarpēju vienošanos 2013.gada decembrī, kas apstiprināja pilotprojektu “Kopienų attīstības apmācību programma” un “Starp-pašvaldību sadarbība” (turpmāk tekstā saukts par Projektu) īstenošanu sākot ar 2014.gadu.

Tikmēr, starp 2012.gada vasaru un 2013. gada noslēgumu, gan Latvijā, gan ES mērogā tika risināti dažādi administratīvas dabas jautājumi, t.sk. arī saistībā ar Projekta partneriem Norvēģijā. Savukārt jau 2013.gada otrajā pusē tika panāktas nepieciešamās vienošanās par līguma parakstīšanu un Projekta uzsākšanu jau 2014.gadā.

Sakarā ar Rīgas pasludināšanu par Eiropas Kultūras galvaspilsētu 2014.gadā un gatavošanos Latvijas prezidentūrai Eiropas Padomē, Projekta sākumā visi partneri bija noslogoti, taču, nesakoties uz saspringtu darbu, šie notikumi labvēlīgi ietekmēja Projekta aktivitātes. Abi minētie notikumi un to ietvaros notiekošās iniciatīvas un pārspriestie jautājumi lielā mērā iedvesmoja un motivēja Latvijas kopienas aktīvākai rīcībai.

Projekta sagatavošanas posmā, pēc kopīgām diskusijām, partneri lēma par projekta aktivitāšu paplašināšanu, ne vien sadarbojoties ar Latvijas kopienām, bet arī veidojot starp-pašvaldību sadarbības semināru ciklu, ar mērķi veicināt pašvaldību sadarbību un popularizēt esošos labās prakses piemērus no Latvijas un citām valstīm (par Starp-pašvaldību sadarbības programmas skatīties 6.nodaļā).

Kopienų attīstības apmācību un Starp-pašvaldību sadarbība programmas tika veidotas ar Eiropas Ekonomikas zonas un Norvēģu Finanšu instrumenta atbalstu īstenojot projekta ietvaros, sadarbojoties Latvijas Republikai un Norvēģijas Karalistei. Līdz ar to projekta ietvaros rīkotajos semināros tika paredzēta Norvēģijas ekspertu dalība, kā arī piedāvāta iespēja viesoties partneru vietējās un reģionālajās pašvaldībās Dienvidu un Centrālajā Norvēģijā vairākiem projekta Latvijas dalībniekiem.

Tika izveidots Kopienų attīstības programmas galveno pasākumu un darba semināru modelis (1. tabula), kurš ietvēra divus „blokus” pa 6 ikmēneša semināriem ar mēneša pārtraukumu starp tiem. Semināru norise tika ieplānota katras četras nedēļas (izņemot pārtraukumus ziemā un vasarā) ar katra semināra ilgumu 2,5 dienas. Darba semināru rezultātus bija paredzēts apkopot noslēguma konferencē.

Lai efektīvāk sasniegtu potenciālos dalībniekus un interesentus, tika apkopoti un īsi formulēti apmācības programmas mērķi, uzdevumi, iespējamie ieguvumi un dalībai programmā nepieciešamas kvalitātes.

#### *Projekta mērķi un uzdevumi:*

- Stiprināt kopienas kā tādas;
- Uzlabot un veicināt pārmaiņu vadību vietējā līmenī;
- Apmācīt kopienu attīstības speciālistus, kā arī veidot vienotu jomas profesionāļu tīklu;
- Stiprināt esošās vietējās kopienas, veidojot izpratni par kopienu darbu caur labās prakses piemēriem;
- Veicināt izpratni par kopienu kapacitātes stiprināšanu un tās nepieciešamību;
- Sadarbības ceļā izveidot kopienu attīstības programmu;
- Balstoties uz projekta ietvaros pieredzēto, veidot vadlīnijas nākotnes darbam ar kopienām Latvijā.

#### *Kopienų ieguvumi no dalības projektā:*

- Iespēja piedalīties 12 semināros 16 mēnešu garumā. Katrai kopienai tiek dota iespēja programmas laikā „uzņemt” divus seminārus pie sevis;
- Dalībniekiem tiek piedāvāts segt uzturēšanās un ēdināšanas izmaksas semināru ietvaros, kā arī ceļa izmaksas nokļūšanai uz semināra norises vietu;

Tabula 1. Kopienu attīstības programmas modelis.

seminārs	tēma	laiks
1	Atklāšanas tikšanās	06.2014
2	Kopienu darbs	08.2014
3	Radošums	09.2014
4	Vietējā ekonomika / Kopienu attīstības plānošana, 1.daļa.	10.2014
5	Tīklošanās / Sadarbošanās	11.2014
6	Iekšējais novērtējums I.	12.2014
7	Iekšējais novērtējums II.	02.2015
8	Kopienu attīstības plāns, 2. daļa.	03.2015
9	Projektu vadība	04.2015
10	Starpkultūru saskarsme	05.2015
11	Formālā un neformālā izglītība/ 2. Latvijas Lauku parlaments	06.2015
12	Nākotnes darbnīca	09.2015
<b>Noslēguma konference "Grande Finale"</b>		<b>09.2015</b>

- Dalībniekiem jāiziet 2-3 nedēļu ilga prakse atbilstošajā pašvaldībā, kā arī jāveic vienu mēnesi ilgs prakses darbs vietējās kopienas ietvaros. Programma var segt prakses darba tehniskās izmaksas, piemēram, kopienu tikšanās un semināru ietvaros;
- Dalībniekiem tiek nodrošināta izmantot ekspertu un treneru klātbūtne un iespēja izmantot viņu zināšanas, saņemot nepieciešamus padomus, konsultācijas, dalībnieku ikdienas darbu profesionālo pārraudzību un vadīšanu.
- Dalībniekiem ir iespēja saņemt individuālu atbalstu kopienas attīstības plāna veidošanā.
- Tiek nodrošināts zinātnisks programmas novērtējums.

### *Projekta organizatori no kopienām sagaida:*

- Potenciālajiem dalībniekiem jābūt savu kopienu patriotiem un jāspēj demonstrēt agrāka aktīva darbība saistībā ar kopienu un tās iniciatīvām. Projekta dalībnieki var būt gan formāli, gan neformāli organizētas grupas.
- Dalībai programmā nav nepieciešamas priekšzināšanas par apmācību programmas semināros izskatītajiem jautājumiem, taču no dalībniekiem tiek sagaidīta ieinteresētība un gatavība piedalīties visos programmas pasākumos, apgūt apmācību vielu kā arī strādāt pie savas kopienas attīstības.
- Svarīgākais aspekts dalībnieku uzņemšanai ir patiesa interese, vēlme izzināt iespējas, kā arī atklāta vēlēšanās radīt pārmaiņas un uzlabot savu dzīves vidi, aktīvi piedaloties pasākumos.
- Jārēķinās, ka semināru laikā darbs pamatā notiks angļu valodā, savukārt visi rakstītie materiāli būs jāveic latviešu valodā.

### *Ko dalībniekiem nozīmē dalība projektā?*

- Programmas dalībniekiem reizi četrās nedēļās jāpavada 3 dienas (ieskaitot laiku ceļā) programmas semināros (skatīt semināru programmu), vienlaikus programmas ietvaros būs jāveic arī citas aktivitātes (jāstrādā ar vietējām kopienām, jāveido vietējās aktivitātes u.c.) ārpus semināru laika.
- Programmas ietvaros katrai kopienai jārada vietējās kopienas attīstības plāns. Plāns jāveido pēc principa "Plānošana realitātei", kas nozīmē, ka visām sešām dalībnieku kopienām programmas noslēgumā jābūt gatavam un skaidram nākotnes perspektīvu attēlojošam darbības plānam, kas ietver gan vīziju, gan rīcības. Programma sniegs arī turpmāku atbalstu plāna īstenošanas lobijam pēc oficiālās apmācību programmas noslēguma.
- Kopumā tiek sagaidīta visu dalībnieku aktīva līdzdarbība un piedalīšanās pilot-programmas mērķu sasniegšanā.

## 5.2. KOPIENU ATLASĒS PROCESS

Kopienų atlasų process tika uzsākts 2014.gada 9.aprīlī, kad UI izziņoja informāciju caur dažādiem informācijas kanāliem (plānošanas reģioniem, VARAM, citiem NFI projekta partneriem, LLF). Kopienas tika informētas par projekta būtību, varēja iepazīties ar apmācību programmas grafiku, nosacījumiem dalībai, kā arī saņēma informāciju par pieteikšanās kārtību. Visi interesenti tika aicināti piedalīties programmas informatīvajā sanāksmē.

Informatīvā sanāksme norisinājās 2014.gada 16.aprīlī Eiropas Komisijas Mājā Rīgā un tajā piedalījās teju 40 kopienu, pašvaldību un reģionu pārstāvji, kā arī vairāki apmācību programmas treneri, kas sniedza informāciju papildus Jonasa Bihela (Jonas Büchel) un Kristapa Kaugura prezentētajai.

Prezentācija tika vērsta uz iepazīstināšanu ar līdzšinējo kopienu darbu un aktivitātēm Latvijā, kā arī tās ietvaros tika sniegts skaidrojums par apmācību programmas saturu un visu projektu kopumā, lai motivētu atnākušos dalībniekus un kopienu pārstāvjus pieteikties un piedalīties apmācībās. Pēc prezentācijas Jonas Bihels (Jonas Büchel) un Kristaps Kaugurs, kā arī klātesošie apmācību veidotāji atbildēja uz dalībnieku uzdotajiem jautājumiem.

Kopumā informatīvā diena bija izdevusies un radīja sacensības atmosfēru Latvijas kopienām, kas aktīvi pieteicās programmai, kā arī radīja izaicinājumu organizatoriem izvēlēties atbilstošākās un aktīvākās kopienas. Vienlaikus pasākums radīja lielisku iespēju atnākušajiem izteikties par pašu projektu un

programmu, tādējādi jau pašos projekta pirmsākumos radot atvērtu dialogu un pozitīvu atmosfēru. Diskusijas un pārspriestie jautājumi jau pēc pasākuma beigām, radīja jaunas idejas un iedvesmu tālākam darbam, kā arī tika izteikti būtiski priekšlikumi programmas īstenošanai.

Jau nākamajā dienā pēc informatīvās sanāksmes (2014.gada 17.aprīlis) Kaņepes Kultūras centrā (Rīga) norisinājās pirmā apmācību programmas treneru, ekspertu un partneru sanāksšana, kuras ietvaros notika kopēja iepazīšanās un dalīšanās ar personīgo un profesionālo motivāciju dalībai programmā, kā arī tika apspriesta izstrādātā apmācību programma un tās grafiks, idejas un ieteikumi programmas īstenošanai un pārraidīšanai sabiedrībā. Tika diskutēts arī par apmācību programmas tēmu savstarpējo saskaņotību un saikni starp dažādām tēmām un ekspertiem.

Savukārt pirmā kopienu pieteikumu atlases komandas tikšanās norisinājās 2014.gada 7.maijā Latvijas Lauku foruma telpās. (Dalībnieku atlases komisijas sastāvs – 3 pielikumā). Atlase tika veikta balstoties uz saņemtajiem pieteikumiem un komisijas lēmumu par katra pieteikuma saturu. Tika izveidots potenciālo dalībnieku priekšatlases saraksts. Atbilstoši sarakstam, tika veiktas intervijas, kuru rezultātā izvēlētas sešas kopienas dalībai apmācību programmā.

Nākamajā nodaļā detalizētāk aprakstīta katra kopiena, kas piedalījās apmācību programmā.

## 6. KOPIENU ATTĪSTĪBAS APMĀCĪBU PROGRAMMAS DALĪBNIKU RAKSTUROJUMS (KOPIENU PROFILI)



Apmācības procesam izvēlētās kopienas savstarpēji ļoti atšķiras pēc to rakstura un iniciatīvām. Vienlaikus ir vērojamas arī izteiktas līdzības to starpā:

- Tās ir teritorijas ar lauku apdzīvojuma struktūru, spēcīgi izteiktu dabas apstākļu nozīmi vietējā pašapziņā, kā arī būtisku tradicionālās lauksaimniecības lomu;
- Teritorijās pastāv interese par kopienu stiprināšanu un alternatīviem kopienas darba elementiem un rīkiem;
- Teritoriju vērtības tiek apzinātas neatraujami no kultūras un dabas mantojumu sasaites;
- Kopienas pārstāvji spilgti atspoguļo savu teritoriālo identitāti;
- Kopienas dzīve teritorijās cieši saistīta ar izglītības iestādēm;
- Apmācību dalībnieki tieši vai netieši sastrādājas ar pašpārvaldes iestādēm vai ir to darbinieki.

Tālāk sekojošais kopienu un apmācību dalībnieku profilu apraksts, nodrošinot skaidrāku priekšstatu par kopienu un to aktīvāko dalībnieku raksturu, sniegts alfabētiskā secībā : Ambeļi-Preiļi-Vārkava, Āraiši, Brocēni, Lucavsala, Rīga, Vadakste, Viļķene.

## 6.1. AMBEĻI-PREIĻI-VĀRKAVA

*Latgales reģions: Uz kopienu balstīta starppašvaldību sadarbība – “Latgales trīsstūris”.*

Ambelji-Preiļi-Vārkava ir starpkopienas sadarbības projekts, kas atrodas Latgales sirdī. Šis sadarbības pamatā ir vienas organizācijas centieni popularizēt permakultūru kā potenciālu risinājumu izaicinošajiem apstākļiem lauku apvidū. Galvenokārt tieši permakultūra kalpo par saikni starp šīm kaimiņu kopienām. Tā ir kustība, kas iemieso organizatorisku kopīgo interešu aspektu. Šajā sakarā aktīvistiem ir vairākas labas idejas, un to vietējās un teritoriālās intereses varētu būt pat lielākas, nekā citām kopienām, kas sastopamas apkārtējās lauku teritorijās.

Projekta vērtība ir vēlmē veicināt sabiedriskās aktivitātes diezgan attālos un izaicinājumu pilnos novados, stiprinot iedzīvotāju un jaunpianācēju gribu risināt ar ekonomisko situāciju, bezdarbu un infrastruktūras trūkumu saistītās problēmas, demonstrējot un izstrādājot (izglītojoši, kā arī praktiski) iespējas identificēt pašu vietējos resursus, pretdarbojoties esošajiem trūkumiem un reģionālajai nevienlīdzībai.

Lai gan kopiena, protams, pamatā ir ieinteresēta piesaistīt gados jaunus dalībniekus ar viņu idejām par spēcīgu un laimīgu dzīvi laukos, ir acīmredzams, ka iesaistījušās un apņēmības pilnas ir visas vecuma grupas. Šāda starp-paaudžu pieeja (demonstrējot veidus, kā sasniegt pašpietiekamību, vilinot no pilsētvides nogurušus cilvēkus izvēlēties lauku dzīvi Latgalē, kura ir cieši saistīta ar savu vidi un vides kultūru) var veicināt arī dažkārt ļoti grūto saziņu starp vairākām daļēji izolētām lauksaimniecībām un viensētām.

Ambelju-Preiļu-Vārkavas kopiena aktīvi veicina pieticīgu, bet pilnvērtīgu dzīvi laukos. Iespējams, ka projekta lielākā vērtība ir motivācija strādāt, veidojot starpnozaru sadarbību, iesaistot skolas, pašvaldību iestādes, kultūras iestādes, aktīvus vietējos pilsoņus, tajā skaitā vietējos lauksaimniekus. Ļoti interesanti ir tas, ka šī kopiena sasaista projektā iesaistītās pašvaldības labāk nekā to varētu veikt jebkurš cits starp pašvaldību sadarbības rīks. Acīmredzot, kopienas daudzveidīgais sastāvs (cilvēkresursi) piesaista visus svarīgākos interešu turētājus. Savā apkaimē viņi (kopiena) tiek atzīti par vietējiem reformu iniciatoriem, kas izmanto alternatīvas pieejas, kā arī par kultūras mantojuma un tā vērtību aprūpētājiem, vai pat par pedagogiem, kas iesaistīti izglītojošos pasākumos. Šī daudzveidība padara kopienu par spēcīgu un vērā ņemamu vietējo interešu turētāju, kas spēj palīdzēt saklausīt vietējo iedzīvotāju un apkaimju viedokli, veidojot patīkamu dzīvi reģionā un stiprinošu sadarbību.

*Ambelji-Preiļi-Vārkava pārstāvji un apmācību programmas dalībnieki*

Astrīda Dambīte no Ambeljiem - lauksaimniece ar dzīves garumā iegūtu pieredzi un dziļām, radnieciskām saknēm šajā apvidū;

Liene Vilcāne no Preiļiem – jauna pasniedzēja, kas aizrautīgi interesējas par alternatīviem skolu modeļiem un savu apkārtējo vidi.

## 6.2. ĀRAIŠI

*Vidzemes reģions: Latviešu “muzeju nakts” – lielisks kopienas veidošanas piemērs.*

Āraiši, maza apdzīvota vieta Latvijas Z netālu no Cēsīm, daļa no Vidzemes plānošanas reģiona un Amatas novada, kas robežojas Cēsu novadu, ir vieta, kurā tiek realizēts daudzējādā ziņā ļoti unikāls kopienas projekts.

Ņemot vērā, ka šajā kopienā dzīvojošo skaits ir aptuveni 100 cilvēki un ka pēdējās paaudzes laikā Āraišos nav bijusi skaidra kopienas dzīve, kā arī Āraišos atrodas viens no svarīgākajiem muzejiem Latvijā - "Āraišu muzejparks", potenciāls kopienas attīstības aspekts, kas sniedz priekšstatu par attīstību kopumā. Kopienas aktivitāšu centrā galvenokārt atradās internātskola un tās apkārtnē. Internātskolas ģeogrāfiskais novietojums ir netālu no muzejparka, vecas muižas un vienas no vecākajām, joprojām aktīvajām luterāņu baznīcām Latvijas teritorijā.

Īpašas pieminēšanas vērti ir iemesli, kāpēc šīs kopienas pieteikums un iniciatīva guva tik pozitīvas atsauksmes no vērtēšanas komisijas: kopienas aktīvākie pārstāvji bija sagatavojuši fantastisku un labi izstrādātu pieteikumu, un bija labi motivēti, kā arī iniciatīva sniedza unikālu iespēju eksperimentēt ar jau esošās kopienas vietas atjaunotni, pretstatā biežajiem mēģinājumiem ieviest "jaunu dzīvību jaunā vietā". Šī pieeja sniedz iespēju izmantot kopienas attīstīšanu kā rīku esošās vides uzlabošanai, kas līdz kopienas aktīvistu darba uzsākšanai, bijusi piesātināta ar fizisku kultūras un vides mantojumu, bet gandrīz neesošu sociālu iesaisti no iedzīvotāju puses.

Līdzīgi pilsētvides, ainavu un arhitektūras speciālistiem, kas izmanto terminu "vietrade", mēs Latvijā varētu ieviest un runāt par terminu "kopienas veidošana", kas būtu balstīts uz līdzdalības un sadarbošanās procesiem.

Netālu no Āraišiem ir izveidota komerciāla "slēgto vārtu" kopiena – Amatsciems (Čiris, 2013). Trešās darbnīcas laikā Āraišos 2014. gada septembrī mēs tikāmies un intervējām Amatsciema sabiedrisko attiecību vadītāju. Abu kopienu starpā manāmas pilnīgi pretējas intereses un vērtības. To būtības ir ļoti atšķirīgas, taču tās atrodas viena otrai tiešā tuvumā, kur viena no tām ir ļoti ekskluzīva un noslēgta, taču otra iekļaujoša, cieši saistīta ar vietējo mantojumu.

Projekta īstenošanas laikā tika publicēta informācija par Amatas pašvaldības, kurai trūkst vēsturiska kodola, ieinteresētību attīstīt muzejparkam pieguļošo teritoriju. Šī informācija deva jau tāpat ļoti aktīvajiem un augsti motivētajiem kopienas aktīvistiem papildus motivāciju palielināt un pilnveidot savu kopienas.

Kopienas aktīvākie biedri ne tikai mēģināja atjaunot kopienas dzīvi šajā vidē, bet arī iesaistījās pašā muzejparka tālākās attīstības plānošanā. Situācija ir diezgan sarežģīta, jo muzejparka teritorija atrodas pašvaldības īpašumā, un pašvaldība pavisam nesen veikusi muzejparka reorganizāciju - tajā šobrīd nodarbinātie cilvēki ir pašvaldības darbinieki. Taču, kā veidot šīs vietas, kurai piemīt augsta reģionālā vērtība, nākotni? Projekta laikā pašvaldība ar lielu kopienas atbalstu Āraišos organizēja simpoziju, lai apspriestu muzejparka nākotni. Simpozija laikā varēja novērot, ka vietējie iedzīvotāji uztver muzejparka attīstību ļoti nopietni, un apmeklēja semināru kuplā skaitā. Tas atkal parāda, cik lielā mērā nepieciešama vietējo iedzīvotāju iesaiste un līdzdalība, lai strādātu pie abpusēji izdevīgas attīstības visām iesaistītajām pusēm vienas teritorijas ietvaros.

*Āraišu pārstāvji un apmācību programmas dalībnieki*

Agnese Ramata – skolotāja, kultūras un muzeja darbiniece Āraišos;

Inese Graudiņa-Zalaka – dzīvo un strādā Āraišos, skolotāja pēc profesijas un aicinājuma.

### 6.3. BROCĒNI

*Kurzemes reģions: Komunicējot labu pārvaldību, "top-down" projekts.*



Brocēnu novada pašvaldība sevī ietver Brocēnus un četrus pagastus, līdz ar to tā sastāv no vairākām savstarpēji saistītām kopienām. Pašvaldība atrodas Kurzemes plānošanas reģionā.

Vērtēšanas komisija apstiprināja Brocēnu pieteikumu, par vienu no nozīmīgākajiem iemesliem minot to, ka šim pilotprojektam ir reālas iespējas, lai no apmācību programmas iegūtu lielu pieredzi. Šeit liela loma ir gan teritorijas, gan iestāžu daudzveidībai. Papildus tam, Brocēnu pilotprojekts piedāvāja unikālu iespēju tiešā veidā sadarboties ar pašvaldību projekta ietvaros, jo tieši pašvaldības iestādes darbinieki bija arī projekta dalībnieki, kas sniedz iespēju jauniegūtās prasmes un pieredzi nodot tālāk administratīvās struktūras iekšienē.

Projektā iesaistītā organizācija, vai šajā gadījumā - tieši pirms mācību programmas sākuma izveidota iestādes daļa – Attīstības nodaļa, kuras divi no trim darbiniekiem piedalījās kopienu apmācību programmā, bet trešais apguva Telpiskās attīstības plānošanas Maģistra studiju programmu Latvijas Universitātē.

Viens no svarīgiem izaicinājumiem, ar kuru Brocēni saskaras un ir jārisina, ir vidēja izmēra Latvijas pilsētas, Saldus, tiešs tuvums. Šis tuvums rada ar konkurenci saistītus izaicinājumus. Taču, neskatoties uz to, piemēram, iedzīvotāji no abām apdzīvotajām vietām ir cieši saistīti un pat apvienoja spēkus, lai noorganizētu kopīgu NVO forumu 2014. gada beigās. Abām pašvaldībām ir aktīva un daudzveidīga iedzīvotāju vide.

Apmācību programmas laikā Brocēnu piemērs bija ļoti svarīgs, dodot iespēju salīdzināt neatkarīgas kopienas un administratīvās struktūras, tas arī deva papildu pieredzi apmācību dalībniekiem, jo varēja gūt jaunas zināšanas un prasmes gan no kopienām, gan pašvaldības.

Paralēli visām aktivitātēm, kurās bija iesaistīti Brocēni un Attīstības nodaļas darbinieki, viena no apmācību dalībniecēm darbojās ar pašvaldību sadarbības veidošanu ar Norvēģijas pilsētu. Ņemot vērā, ka programmai ir NFI finansējums, Norvēģu eksperti un kolēģi ļoti aktīvi piedalījās vairākās tikšanās un semināros.

Pilsēta nebija iesaistīta tikai kopienu apmācības programmā, bet piedalījās arī paralēlajā semināru ciklā un darbnīcās Starp-pašvaldību sadarbības programmā.

Brocēni kā viena no nelielajām Latvijas pašvaldībām tiecās uzlabot iedzīvotāju līdzdalības apmēru, un Attīstības nodaļa ir ļoti aktīva cenšoties identificēt labākās iespējas, kā veidot kontaktu ar vietējiem interešu turētājiem, iedzīvotājiem, ieskaitot tos, kas dzīvo attālākos teritorijas apgabalos. Viņu pieeja: komunikācija pēc iespējas caurredzamāka un ar skaidri noteiktu mērķauditoriju, no iekšpuses uz ārpusi, un arī pretējā virzienā, jo īpaši tiek uzsvērta uzticības nozīme abos virzienos. Līdz ar to, ieguldot cilvēkkapitālā, nosakot vietējās vērtības un resursus un vairojot izpratni par to, ka pilsētas attīstība ir kas vairāk par infrastruktūras plānošanu, tā ir arī jaunas piederības sajūtas un vēlmes līdzdarboties radīšana.

#### *Brocēnu pārstāvji un apmācību programmas dalībnieki*

Aiva Apša-Ķīšeniece - pieredze pilsoniskā un NVO darbā, strādā Brocēnu pašvaldības Attīstības plānošanas nodaļā.

Ilze Barone – brocēniece, pēc profesijas pasākumu vadītāja un grafikas dizainere, iemaņas rokdarbos un kokapstrādē, strādā Brocēnu pašvaldības Attīstības plānošanas nodaļā.

## 6. 4. LUCAVSALA, RĪGA

*Rīga: Lauki pilsētā – rīdzinieku iniciēts urbānsms.*

Lucavsala ir vieta ar daudziem dažādiem raksturiem, un pēc tās fiziskās formas tā atgādina pilsētu.

No vienas puses, Lucavsala ir viena no Daugavas salām, kas atrodas Rīgas centra tuvumā, Rīgas zaļās plaušas, citu salu sirds, sala ar vairākiem simtiem mazdārziņu, saviem iemītniekiem un senu vēsturi, taču, no otras puses, tā ir vieta, kura sadalīta ar masīvu transporta mezglu, aizņemta ar komerciālām iestādēm, atpūtas zonām, rotaļu laukumiem un sportošanai paredzētu infrastruktūru. Patiesa zvejnieku paradīze, vieta bērniem, izcils sociāls krustpunkts, vieta dārzkopībai un atpūtai, airēšanai, riteņbraukšanai un peldēšanai.

Lucavsala ir urbāna dzīvesveida otra puse - moderna izsmalcinātība, kas pulsē nevis ar savu satiksmi un transportu, tās industrijām un iepirkšanās vietām, bet tā kā sūknis atjauno veselīgu asiņu plūsmu iedzīvotāju artērijās, dodot tiem vietu un jēgu, lai tiktu galā ar izaicinājumiem, kurus rada lielpilsētas dzīve.

Un vēl – sala ir kļuvusi par mājām eko kopienai. Lucavsalas eko kopiena ir alternatīva pilsētas dārzkopībai, vieta sociāli / ekoloģiski izglītojošām kampaņām, centrs alternatīvai mākslai un amatniecībai, vieta Rīgas zaļās skolas pasākumiem, eksperiments ar mērķi palielināt dzīves kvalitāti visā pilsētā.

Sākotnēji likās, ka būs ļoti viegli izvēlēties Lucavsalas ekokopienai kā Rīgas dalībnieku un pārstāvi projektā. Šīm kopienas piemēram bija viss nepieciešamais, lai kļūtu par vēl vienu nozīmīgu elementu labākai apmācībai un pieredzes apmaiņas izprašanai – Eko kopienas projekts, kurš radies no protesta pret autoritātēm. Pretstatā piecām pārējām kopienām, šī kopiena netiecās pēc papildus autoritātes un ietekmes, tieši pretēji. Taču vērtēšanas komisija bija informēta par salas nākotni, cik vien tas bija zināms tolaik, un to, ka salas nākotne jau bija izlemta. Pašvaldība neslēpa savu interesi pārdot milzīgu teritorijas daļu, lai tajā tiktu attīstīts liela mēroga būvniecības projekts. Šis bija sarežģītuma punkts, jo neviens nevēlējās dot kopienas jauniešiem iespēju, lai vēlāk novērotu, kā viņi nonāk slazdā, no kura izklūšana nav viņu rokās. Beigās tomēr vērtēšanas komisija izlēma dot iespēju eko kopienai piedalīties projektā. Kopienas jau padarītie darbi, eko kopienas darbības virziena aktualitāte, idejas par lauku attīstību pilsētā pievilcība, maģisks un upē pamests dārzs netālu no Rīgas centra (īpaši ņemot vērā, ka arī pārējie projekta dalībnieki bija lielākā vai mazākā mērā saistīti ar lauku dzīvesveidu un saimniekošanas tradīcijām), tas viss kopā bija lieliska motivācija, lai lemtu par labu šim kopienas pieteikumam. Ņemot vērā iepriekš minēto, mācību un sabiedrisko darbu uzraudzības procesā projekta vadības komandai un līdzstrādājošajiem uzraugiem bija īpaši jārūpējās, atbalstot izglītības un praktiskā darba procesu, cik vien tas bija iespējams, saglabājot neitralitāti un vienlīdzīgu pieeju apmācību procesā.

Abi apmācāmie savu dalību programmā uztvēra ar pienācīgu centību un atbilstošu nopietnību. Tas kalpoja par papildus iemeslu, kāpēc visi iesaistītie pasniedzēji un eksperti bija lepnī, ka tieši šī kopiena izturējusi atlasī. Lielā apjoma darbs, kas tika veikts projekta laikā, pamatojoties uz mācību projektu un izstrādātajām stratēģijām, bija ļoti veiksmīgs un tika realizēts, balansējot kopienas pieaugošo profesionalitāti un uzticamību. Lucavsalai tiešām ir iespēja radīt Rīgā vērā ņemamu zaļo nospiedumu. Kopiena, kas kalpo visiem lielpilsētas iedzīvotājiem. Lauki pilsētā!

#### *Lucavsalas pārstāvji un apmācību programmas dalībnieki*

Inga Greiškāne - māksliniece, notikumu dokumentētāja, studente, vides un pilsētvides aktīviste, dārzniece Lucavsalas mazdārziņā.

Kaimiņu Zaķis Emīls / Zaķmens Emīls Hlevickis – Lucavsalas talismans, jaunietis, kuru Rīgā visi pazīst pēc viņa cepures ar zaķa ausīm, vides aktīvists un dārznieks Lucavsalas mazdārziņā.

## 6.5. VADAKSTE

*Kurzemes plānošanas reģions, lai gan vēsturiski Zemgales novads: Kultūrai ir nozīme – attāla vieta pie attālas robežas.*

Vadakste atrodas burtiski uz Latvijas dienvidu robežas ar Lietuvu, tā stiepjas gar Vadakstes upi un atrodas arī uz Zemgales un Kurzemes plānošanas reģiona robežām. Vēsturiski Vadakste ir bijusi daļa no Zemgales, un arī mūsdienās daudzi iedzīvotāji dzīvo ar šādu piederības apziņu.

Lai gan Vadakste iedzīvotāju skaita ziņā un teritorijas izmēru ziņā nav tā mazākā apmācību projekta dalībniece, viss tās raksturs, atmosfēra un burvīgā ainava liek sajūties kā ļoti mazā un attālinātā vietā. Vadakste ir daļa no Saldus novada, vienas no lielākajām pašvaldībām Latvijas rietumos. Tā kā pagasts atrodas pie novada dienvidu-austrumu robežas, un sakarā ar autoceļu savienojumiem un to kvalitāti, īpaši pavasarī un rudenī, var būt nepieciešams līdz pat vienai stundai ilgs laiks, lai nokļūtu līdz pašvaldības centram. Balstoties uz iedzīvotāju teikto - noteikti daudz vieglāk ir doties uz Auci, pašvaldība centru, kas atrodas uz austrumiem no Vadakstes. Taču daudzi iedzīvotāji izvēlas doties pāri valsts robežai, galvenokārt, lai iegādātos lētākas preces. Arī tuvākā lielā pilsēta atrodas Lietuvā.

Vadakstes sabiedrība saskaras ar būtisku izaicinājumu – iedzīvotāju skaita strauja samazināšanās. Process, kas raksturīgs vairumam Latvijas lauku teritoriju, taču šī projekta ietvaros visdramatiskāk novērojams tieši Vadakstē. Tāpēc kopienas aktīvāko dalībnieku enerģija, neatlaidība un gribasspēks ir vairāk nekā pārsteidzošs!

Projekts atrada īstus "robežas entuziastus", kas tic šai absolūti unikālajai, bet izolētajai vietai. Viņu vīzija ir uzlabot šo vietu, izmantojot kultūru. Viņi vēlas izmantot jau esošos un pieejamos resursus - aktīvu bibliotēka, muižu un bijušo, pagaidām slēgto skolu, jaunuzbūvēto kultūras namu, kopienu svinības un saietus. Tas viss, lai izmantojot kultūras piedāvātās iespējas, labāk saprastu vietējās vajadzības un stiprinātu komunikāciju starp jau esošajiem kopienas biedriem un tiem, kas tai mēdz pievienoties no tuvējām apdzīvotām vietām.

Galvenā kopiena projekta ideja Vadakstē bija apzināt esošos resursus. Lai to panāktu ir nepieciešamas iedzīvotāju intervijas, tādejādi radot skaidru priekšstatu par esošajiem Vadakstes resursiem. Jāmin, ka Vadakste demonstrē ievērojamas lokālas ambīcijas būt par būtisku punktu uz kartes, neizzust un saglabāt pienācīgu kopienas dzīves kvalitāti.

Lai parādītu Vadakstes dzīvotspēju un radošumu, aktīvistu noorganizēja vairākus kopienas pasākumus, kā arī izmantoja klasiskus pilsētvides atdzīvināšanas paņēmienus, piemēram, izkrāsojot pamestu veikalu, kas atrodas blakus krustojumam un vietējai autobusa pieturai. Degradētais veikala stāvoklis būtiski samazināja uzturēšanās kvalitāti tā apkārtnē un kopējo priekšstatu par kopienu. Šāda neliela aktivitāte, ņemot vērā kopienas izmēru un stāvokli kādā tā atrodas, piesaistīja vērienīgu uzmanību.

Abi apmācību dalībnieki ir cieši saistīti ar Vadaksti un tās kopienu. Lai gan abi paralēli strādāja un daļēji dzīvoja Rīgā (tuvojoties semināru cikla beigām 2015. gada septembrī), viņi arī turpmāk ir aktīvi savas kopienas dalībnieki.

Šeit, šajā gadījumā ir skaidrs, ka nepieciešams aktualizēt jautājumus par to, kā turpināt eksistēt šādām daļēji pamestām un viennozīmīgi iedzīvotāju ziņā sarūkošām vietām. Dažādi pētījumi ārvalstīs, piemēram, Vācijā, Itālijā, Somijā, ir parādījuši, ka tikai ticība izaugsmei un vienkārša investīciju palielināšana vietas "glābšanai" reti vainagojas ar panākumiem.

*Vadakstes pārstāvji un apmācību programmas dalībnieki*

Līva Aprīke - bibliotekāre, kultūras darbiniece, dedzīga zemniece, entuziaste. Projekta laikā Līva strādāja par bibliotekāri Vadakstes bibliotēkā.

Raimonds Makars – jauns Vadakstes patriots, asistents ķīmijas laboratorijā.

## 6.6. VIĻĶENE

*Rīgas plānošanas reģions: Latvija fokusā – savstarpējā saikņu krustojumā.*

Viļķene lepojas ar saviem krustojumiem. Pagasts atrodas krustcelēs. Šīs vietas mūža pētīšana ļautu identificēt ārkārtīgi daudz interesantu ziņu un priekšmetu, kas atklāj dziļāku izpratni par Latviju kopumā.

Kopiena atrodas Ziemeļu Latvijā, taču joprojām pieder pie Rīgas plānošanas reģiona. Tā ir tikai 15 minūšu attālumā no Ziemeļu Latvijas pilsētas Limbažiem.

Viļķenei piemīt diezgan sociāli aktīvas vietas raksturs. Tai ir iedzīvotāji, kas spēj sadarboties gan savstarpēji, gan ar kaimiņu apkaimēm. Papildus tam kopienai ir salīdzinoši labi iekārtota fiziskā vide, kas attiecas uz Kārļa Blaumaņa, Latvijas himnas autora dzimto pagastu. Šāda sakārtota vide papildina kultūrvēsturisko mantojumu. Viļķenē ir labi attīstītas sociālā un pakalpojumu sfēra, piedāvājot iedzīvotājiem gandrīz visus nepieciešamākos pakalpojumus. Tomēr aktīvajiem iedzīvotājiem un administrācijai, tai skaitā ļoti entuziastiskam skolas direktoram, un kopienai kopumā ir noteikti izaicinājumi, kuriem jārod risinājumi.

Ceļu savienojums ar Limbažiem, ceļu savienojums ar tuvējo jūru – kā stimulu tūristu pieplūdumam, neskaidra nākotne pēc nākamās administratīvās reforma, ir tikai daži no šādiem izaicinājumiem.

Viļķenē jau ir pāris aktīvas, kopienu izveidotas NVO, taču vairums no tām orientējas uz neliela izmēra apkaimju programmām, lai aktivizētu iedzīvotājus un rastu iespēju tiem darboties kopā labākas apkārtējās vides radīšanai. Tas liecina par to, ka kopienā strādājošie ir pienācīgi informēti par pieejamajiem valsts un starptautiskajiem fondiem un kopumā ļoti aktīvi iesaistās reģionālās asociācijās un biedrībās visapkārt Limbažiem.

Galvenā darba pieeja vietējiem aktīvistiem ir dziļi sociāla - ar savu darbību viņi palīdz iedzīvotāju balsij tikt sadzirdētai, palīdz tiem gūt pilnvaras, prasot atbildību un uzticību. Papildus viņi palīdz dalīties ar kopējām interesēm un plānot ļoti konkurētspējīgas sabiedrības attīstības stratēģiju, kas būtu vienlīdz svarīga un aktuāla visiem interešu turētājiem, un sekmētu spēcīgas kopienas izveidošanu lauku apvidū. Šī pieeja ir līdzīga "Plānošana realitātei" pieejai.

Nemot vērā, ka viens no diviem pārstāvjiem strādā Viļķenē par sociālo darbinieku, iesaistītā kopiena ļoti koncentrējās uz sistemātisku sociālo plānošanu. Dalībnieku mērķis bija gūt priekšstatu par vispārēju dzīves kvalitāti un kopienas vidi.

### *Viļķenes pārstāvji un apmācību programmas dalībnieki*

Baiba Čakste - profesionāla grāmatvede un Viļķenes kopienas mugurkauls

Dace Tauriņa – sociālais darbinieks pašvaldībā un aktīvs sabiedriskais darbinieks. Viļķenes attīstību virzošais spēks.



### 7.1. PROGRAMMAS METODOĻĪJA UN STRUKTŪRA

Programmas didaktiskā koncepcija balstās uz klasisko pedagoģijas zinātņi:

*"Didaktika ir mācīšanas un mācīšanās "māksla" un "zinātne". Didaktika ir pedagoģijas centrālā disciplīna. Didaktiska šaurākā nozīmē nodarbojas ar instrukciju teoriju un plašākā nozīmē ar teoriju un praksi, mācīšanas un mācīšanās."* (Didaktik, 2016).

Didaktika nosaka apmācību programmas ietvaru un metodoloģisko pamatojumu, kas aprakstīts vairākās citās šī ziņojuma sadaļās, un pati metodoloģija piedāvā saturu, kā arī apraksta veidu, kādā zināšanas paredzēts un tika nodotas.

Šajā kontekstā didaktiskais ietvars sastāv no vairākām daļām:

- vispārējās apmācību programmas struktūras, citiem vārdiem sakot, apmācību programmas,
- 12 semināriem ("ceļojošajiem semināriem"), kas notiek dažādās vietās,
- pamatojums par nepieciešamību strādāt ar konkrētu piemēru izpēti un vadību,
- idejas organizēt seminārus uz vietas kopienu apkaimēs (tas garantē pievienoto vērtību kopienām - labāku izpratni par telpisko un sociālo kontekstu),

- kopienu stratēģijas, kuras tika paredzēts izstrādāta apmācību programmas laikā,
- semināru cikla izstrādes un to tēmas,
- izvēlētajiem lektoriem un pasniedzējiem,
- un darba dienu struktūras (sk. zemāk).

Metodika paredz iekļaut vienotā veselumā kopienu darbu un zināšanu, kas ar to saistītas, nodošanu un klasiskās prezentācijas, seminārus, interaktīvas darbnīcas, individuālo darbu, grupu darbu, darbu, kas orientēts uz komandu saliedēšanu.

Iniciatīvas darba grupas tikšanās laikā tika nolemts, ka didaktiskajai koncepcijai ir jābūt vienam no galvenajiem rezultātiem, līdzīgi kā tas ir citos starptautiskos apmācību modeļos. Atsevišķu metodisko semināru koncepcijas tika izstrādātas sadarbībā starp atbildīgajiem pasniedzējiem un apmācības programmas projekta vadību.

Tika pārrunāta un didaktiski pamatota zemāk minētā apmācības norises struktūra.

Tā kalpoja gan apmācību vajadzībām, gan grupas dinamikas sekmēšanai, gan zināšanu pārneses procesiem. Apmācības programmas autoriem bija svarīgi pielāgot apmācību procesu dalībnieku vajadzībām. Galvenokārt dalībniekiem vajadzēja apvienot un koordinēt darba pienākumus, ģimenes un privāto dzīvi, viņu kopienu intereses, kā arī aktīvu dalību šajā apmācību programmā. Ņemot to vērā, tika izstrādāts trīs dienu didaktiskais grafiks, kurš tika piemērots gandrīz visiem 12 semināriem, sekmējot dalībnieku iespēju veikt vairāk laika un uzmanības apmācībām.

Trīs dienu seminārs tika sadalīts 5 darba vienībās. Katra darba vienība atbilst pusei darba dienas - maksimums 4 stundas. Fokusa grupu laikā tika nolemts, ka lektoru prezentācijas neilgs vairāk par 1 stundu, un pārējais laiks tiks izmantots iegūto zināšanu praktiskai pielietošanai, diskusijām un interaktīvām darbnīcām.

Darba vienību didaktiskā pieeja:

- Pirmā darba vienība paredzēta, lai iesildītos un saliedētu komandu;
- Otrā, trešā un ceturtā darba vienība paredzēta zināšanu nodošanai;
- Viena no šīm darba vienībām rezervēta kopienu vizītei;
- Piektā darba vienība paredzēta pašnovērtējumam un rezultātu izvērtēšanai.

Didaktiskā grafika sadalījuma pa norises dienām izskatījās šādi:

1. diena - Ierašanās; pēcpusdienā: 1. darba vienība.
2. diena – No rīta: 2. darba vienība, pēcpusdienā: 3. darba vienība.
3. diena – No rīta: 4. Darba vienība, pēcpusdienā: 5. darba vienība; aizbraukšana.

Detalizēts darba dienu pārskats:

1. Diena / 1 darba vienība: ierašanās, darba uzdevumu noteikšana, dalījums nepieciešamajās darba grupās vai apmaiņa ar nepieciešamo informāciju. Vēlāk - neformāla sanāksšana un dienas iespaidu, zināšanu apspriešana. Pirmie vakari ir ļoti būtiski iesaistīto dalībnieku identitātes stiprināšanai, komandu saliedēšanai un sadarbības tīklu veidošanai, respektīvi, būtiski kopējiem programmas panākumiem.

2. Diena / 2. un 3. darba vienība: piezīmes no iepriekšējās dienas, prezentācijas, semināri, lomu spēles starp dalībniekiem. Pēcpusdienā vai vakarā paredzēta publiska lekcija, kuru vada tās dienas galvenais lektors. Šo publisko lekciju mērķis bija iesaistīt plašāku sabiedrību, pārstāvjus no vietējās administrācijas, un tuvāko apkaimju aktīvistus. 2. darba dienā liela daļa nakts tika pavadīta turpinot strādāt, sadarbojoties apmācāmajiem un pasniedzējiem, lai koordinētu apmācāmos un sekmētu labāko iespējamo uzdotā darba izpildes kvalitāti. Bieži vien šāds nakts darbs bija visintensīvākais un interesantākais laiks trīs dienu laikā, radot nopietnu pievienoto vērtību, jo diskusijas vairs netika moderētas.

3. Diena / 4. darba vienība: piezīmes no iepriekšējās dienas un / vai darbs grupās, iesaistītās kopienas prezentācijas par darba rezultātiem.

4. Diena / 5. darba vienība: moderēta, pašnovērtējoša tikšanās ar, no dalībniekiem izveidotu, pārraudzības grupu un daļu no vadības grupas ("Urbānais Institūts"). Šīs tikšanās parasti notika bez lektoriem, pasniedzējiem un citiem dalībniekiem, lai nodrošinātu konfidenciālu atmosfēru.

Obligātās kopienu apkaimes vizītes (izpētes) notika 2. dienas pēcpusdienā vai 3. dienas rītā. Šādas vizītes tika iekļautas, lai izprastu kopienu vides, sociālo, ekonomisko un administratīvo situāciju. Kopienu "izpēte" ilga vismaz 2 līdz 3 stundas.

## 7.2. PROGRAMMAS AKTIVITĀŠU APRAKSTS

Katrs seminārs tiek aprakstīts kopā savelkot tā darba plānu, kurš dod priekšstatu par veiktajām darbībām, lektoriem, koncepciju, kas vienlaicīgi atspoguļo risināmos uzdevumus un uzstādītos mērķus un pielietotās metodoloģijas visnozīmīgākos nolūkus.

### 7.3.1. SEMINĀRS NR.1: "ATKLĀŠANAS TIKŠANĀS"

*Rīgā, RTU un Lucavsalā (Ekokopienas mazdārziņos), 06.06.2016. un 07.06.2016.*

Svarīgi nosaukt pirmā semināra nospraustus mērķus un uzdevumus, jo tas ir visas programmas stūrakmens. Programmas organizatori uzstādīja pirmajām semināram sekojošus uzdevumus:

- Iniciēt komandu saliedēšanas procesu;
- Saprast Latvijas KD (kopienu darba) vēsturisko un sociālo attīstības kontekstu;
- Saprast, ka KD un tā attīstība ir ilgtermiņa process ar daudz iesaistītām pusēm;
- Apzināt labākās Latvijā esošās KD prakses gan lauku apvidos, gan lielpilsētās;
- Uzzināt par iespējamiem sadarbības partneriem Latvijā un ārzemēs;
- Saprast labākās vietējās izaugsmes iespējas Latvijas kopienu attīstības ietvarā;
- Izprast Rīgas piemēru.

#### Darba plāns:

- Iepazīstināšana ar kopienu attīstības apmācību programmu, kopienām, pārstāvjiem no VARAM un citiem partneriem;
- Komandu saliedēšana - kopienas pirmo reizi tiekas ar citām kopienām;
- Sākotnējā prezentācija par kopienu darbu Latvijas pilsētās un laukos;

- Kopienas prezentē sevi un savas gaidas attiecībā pret šo projektu;
- Neformāla kultūras programma ar publisku diskusiju par neatkarīgu kultūras organizāciju ietekmi, arī ietekmi uz formālo kultūras politiku pašvaldībās un nacionālā līmenī. Šī programmas daļa notiek, piedaloties Kultūras ministram, "Totaldobže" telpās Preses namā;
- Ekokopienas mazdārziņu apciemojums Lucavsalā. Salas izpēte un komandu saliedēšana.

#### Lektori:

Ansis Bērziņš, Valmieras novada fonds, Kopienų fondu kustības koordinators un Padomes priekšsēdētājs (6.jūnijs);

Guntars Ruskuls, Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments, Direktora vietnieks (7.jūnijs).

Semināru moderēja abi lektori un Jonas Bihels (Jonas Büchel.)

#### Koncepcija:

Pirmo divu lekciju mērķis, piedaloties diviem galvenajiem vadošajiem ekspertiem un praktiķiem Latvijā, Ansim Bērziņam un Guntaram Ruskulim, ir identificēt konceptuālu izpratni par latviešu kopienām to dažādajās formās un izpausmēs. Svarīgi ir parādīt gan kopienų attīstību lauku apvidos, gan apkaimju programmu Rīgā. Seminārā tiks prezentēts pārskats par kopienų aktivitātēm Latvijas neatkarības pēdējos 25 gados.

---

#### 7.3.2. SEMINĀRS NR.2: "KOPIENU DARBS"

*Ambeļos, iepazīstot Latgales Ambeļu-Preiļu-Vārkavas sadarbības projektu "Uz kopienų balstīta starp-pašvaldību sadarbība – "Latgales trīsstūris" ", 28.08.2014 – 30.08.2014.*

#### Darba plāns:

- Kopienų darbs – ievads;
- Izpratnes veidošana par teritoriālām kopienām un kopienų veidošanu, kā arī vispārīgiem konceptiem, tostarp analizējot un mēģinot definēt kopienų identitātes;
- Komandu saliedēšanas procesa turpinājums;
- Ievads Latvijas Lauku foruma pētnieciskajā darbībā;
- Otrās dienas pēcpusdienā vietējie aktīvistu, apkaimju, pašvaldību vadītāji un visi interesenti ir aicināti uz lekciju par kopienų attīstības ietekmi;
- Iepazīšanās ar kopienų permakultūras projektu Ambeļu tuvumā un Aglonas kultūras iestāžu apmeklējums;
- Pirmā novērtēšanas sesija ar vērtētāju.

#### Lektori:

Jonas Bihels (Jonas Büchel), "Urbānā Institūta" līdzdibinātājs, sociālais plānotājs un kopienų darba veicējs;

Guna Garokalna-Bihela, "Urbānā Institūta" līdzdibinātāja, sociālais darbinieks un uzraugs.

Semināru moderēja abi lektori.

Pirmo novērtēšanas sesiju moderēja Ivars Austers.



Ievadu par Latvijas Lauku foruma pētniecisko darbību moderēja Āris Ādleris.

#### Koncepcija:

Semināra ievads koncentrējas uz dažādām kopienu darba koncepcijām un tā vēsturisko attīstību, sākot ar kopienu darbu tā pirmsākumos 19. gadsimta vidū, turpinot ar kopienu darbu kā kontroles un plānošanas instrumentu 20. gadsimta vidū un kopienu darbu kā apkaimju pārvaldības rīku un modernu ideju par kopienu darbu kā galveno rīku, lai stimulētu demokrātiskās vērtības, iesaisti un līdzdalību, un sociālās plānošanas atdzimšanu 20.gadsimta beigās, un beidzot ar pašām modernākajām koncepcijām, kas balstītas uz vietējām kultūras aktivitātēm un starpkultūru pārvaldību.

Interaktīvā semināra daļa bija vērsta uz Latvijas kopienu novērtējumu:

Dalībnieki un koordinatori kopīgi pārskata esošo kopienu tendences Latvijā un vērtē, ko varētu darīt, lai sekmētu to attīstības iespējas. Kā kopienu darba pieejas šobrīd atšķiras pilsētās un lauku teritorijās. Kuras ir galvenās fokusa un mērķa grupas, un kāpēc cilvēki iesaistās teritorijas attīstības plānošanas jautājumos?

#### Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese - vēsturiskais fons un zinātniskie avoti, kopienu darba kontekstā;

Praktiskās kompetences - kopienu identitātes izpratnes šķēršļi;

Pārdomas - kritisks skatījums uz kopienu individuālajām ambīcijām;

Cerības kopīgi izstrādāt mācību programmu pamatu;

Komandu saliedēšana, lai radītu uzticību starp grupām un sekmētu tīklošanās procesus;

Ievads izvērtēšanā, pašvērtējumā, kā arī uzraudzībā.

---

#### 7.3.2. IZBRAUKUMA SEMINĀRS UZ NORVĒGIJU / 2 A AKTIVITĀTE

*Norvēģijā, Aust-Agder filkē (administratīvais iedalījums Norvēģijā), 18.09.2014 – 19.09.2014.*

Viens pārstāvis no katras grupas, vairāki kolēģi no VARAM un divi pārstāvji no "Urbānā Institūta" atsaucās uz norvēģu uzaicinājumu apciemot projekta partneru kopienu Aust-Agder Filkē, galvenokārt Ārendālas pilsētā.

Ņemot vērā, ka divi Aust-Agder pārstāvji apmeklēja programmu Rīgā 2014.gada sākumā, braucienu uz Norvēģiju var uzskatīt par atbildes vizīti.

#### Nosaukums un saturs:

Pilnveidošanas un teritoriālās attīstības plānošanas kapacitātes palielināšana pašvaldībās;

Norvēģijas pieredze vietējo kopienu darbā.

#### Temati:

Vietējo kopienu nozīme plānošanas procesos Norvēģijā;

Sabiedrības līdzdalība Norvēģijā, NVO un lokālo rīcības grupu nozīme.

#### Darba plāns (no norvēģu programmas)

1. diena - Ievads

„Laiņi lūgti Aust-Agder apgabalā „(Arne Thomassen, Lillesand pašvaldības mēra uzruna).

Lekcija "Sabiedrības līdzdalība Latvijā un kāpēc šī tēma ir aktuāla" (prezentē Latvijas delegācijas pārstāvis).

Lekcija „Kā Lillesand pašvaldība izmantoja sabiedrības līdzdalību, plānojot pilsētas centru?” (Kristian Råmunddal un Esben Gundersen, Lillesand pašvaldības).

Lekcijas „Grimstad pilsēta: sabiedrības līdzdalība jaunas bibliotēkas izveidē un sociālo mediju izmantošana” (Rolf Solvik-Nilssen no "My Town").

Lektori: Kristian Råmunddal, Esben Gundersen, Rolf Solvik-Nilssen)

## 2. diena - Dažādi sabiedriskās iesaistes koncepti

### Darba plāns:

Lekcija „Tvedestrand pilsēta – sabiedrības iesaiste plānojot uzlabojumus” ;

“Pilsētas plānošanas kafejnīca” – Arendal pašvaldība demonstrē, kā iespējams iedzīvotājus iesaistīt plānošanā;

Lekcija "Kanāla apvienība": piemērs kā darbojas šī apvienība, lai veicinātu projektu atpazīstamību? (Celine Thommessen);

Lekcija „Sabiedrības veselība - dotācijas NVO no valsts sektora” (Inger Margrethe Braathu);

Sabiedrības līdzdalība Latvijā un kāpēc šī tēma ir aktuāla (diskusiju vada pārstāvis no Latvijas delegācijas);

Lekcija "Publiskā un privātā partnerība, veidojot 8 km garu pilsētas "magistrāli" gājējiem (Kristin Fløystad no Arendal pašvaldības);

Pastaiga gida pavadībā Tyholmen vecpilsētā. Informācija par to, kā vietējie aktīvisti ietekmē politiķus un vietējos iedzīvotājus, lai saglābtu vecpilsētu;

Lektori: Anette Pedersen, Tvedestrand pašvaldība, Celine Thommessen, Inger Margrethe Braathu, Kristin Fløystad, Arendal pašvaldība.

Izbraukuma seminārs deva ļoti vērtīgu pieredzi, kura galvenais ieguvums pārskats par reāliem norvēģu līdzdalības modeļa piemēriem. Izveidojās sadarbības saiknes ar augsta līmeņa ekspertiem, kur īpaši pieminams ir Rolfs Solviks-Nilsens (Rolf Solvik-Nilssen). Līdzīgos mācību procesos pieredzes apmaiņas – izbraukuma semināri ir ļoti vērtīgas kā valsts, tā arī starptautiskā līmenī.

---

### 7.3.3. SEMINĀRS NR.3: "RADOŠUMS"

*Āraišos, Drabešu internātpamatskolā un Āraišu ezerpils muzejparkā, iepazīstot Āraišu kopienu no Vidzemes, 25.09.2014 – 27.09.2014.*

### Darba plāns:

Trīs Fila Vuda (Phil Wood) prezentācijas:

-„Kopienas mainīgā pasaulē un KD sistēmās”, „Par kopienām pārejas posmā, to piemēri”, “Pateicīgā pieprasījuma” metodes / tehnikas pielietojums;

Atvērtā lekcija, piedaloties vietējai kopienai un administrācijai;

Praktisks grupu darbs ar dažādiem moderētiem uzdevumiem, lai nostiprinātu teorētiskās zināšanas;

Teritorijas iepazīšana – Āraišu muzejparks, kopienas cilvēku satikšana un apciemošana viņu mājās, lekcija vēsturiskajā “Ezerpils” vietā, tikšanās ar baznīcas (otra vecākā eksistējošā Latvijas baznīca) mācītāju, tradicionālo rituālu izbaudīšana.

Lektori:

Fils Vuds (Phil Wood) , Jonas Bihels.

Semināru moderators Jonas Bihels (Jonas Büchel).

Viesi no Norvēģijas no Norvēģijas.

Koncepcija:

Tēmas nosaukums bija "Radoša kopienu attīstība". Tās mērķis bija piedāvāt intelektuālas koncepcijas, iedvesmojošus piemērus un praktiskās iemaņas, lai apmācāmie varētu padziļināt un paplašināt savu domāšanas veidu par savu kopienu, par jautājumiem, kas uz to attiecas, un metodes, kuras apmācāmie varēs izmantot, lai panāktu pozitīvas pārmaiņas.

Vecie “no augšas uz apakšu” modeļi, centralizēta un autorizēta pārvaldība, ir neproduktīvi risinājumi. Ir jāveicina pilsoņu iniciatīvas atbalstīšana. Lai to sekmētu, cilvēkiem jābūt iedvesmotiem un ar vīziju, tiem jāapgūst praktiskas iemaņas, un jābūt iesaistītiem atbalstošos sadarbības tīklos.

Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums.

Īstenības saskatīšana, perspektīvas un uztveres maiņa, motivācija, kopienu darba “satraukuma” izbaudīšana - šis seminārs aizsāka izglītības programmas praktisko daļu.

Fila Vuda (Phil Wood) prezentācijas, kā arī viņa emocionāli piepildītie uzdevumi, demonstrēja dalībniekiem nepieciešamību pēc nopietnas iesaistes, un citu starpā, saskaņā ar novērtējumu pasākuma laikā, palielināja dalībnieku motivāciju un radošumu.

Kopienas iepazīšana Āraišos bija ļoti produktīva, jo tika sniegta iespēja iepazīt kopienas iekšējo dzīvi. Tas savukārt ļāva praktiski ieraudzīt, cik liela nozīme ir pārredzamai komunikācijai, patiesai interesei par kopienu darbu un kontaktu dibināšanai vietas sociālajā vidē. Pateicoties visiem partneriem, vietējās kopienas aktīvistiem, pasniedzējiem, un galvenokārt grupu dinamikai, dalībnieki parādīja īstu gatavību “atvērties” šajā programmā.

---

#### 7.3.4. SEMINĀRS NR.4: “VIETĒJĀ EKONOMIKA”

*Saldū un Vadakstē, iepazīstot Kurzemi (vēsturiski Zemgali) pārstāvošo Vadakstes kopienu, 24.10.2014 – 26.09.2014.*

Darba plāns:

Divu dienu intensīva “Vietējās ekonomikas attīstības plānošanas” darbnīca.

Lektori:

Āris Ādlers, lauku kopienu dalības eksperts Latvijas Lauku forumā;

Valdis Kudiņš, lauku kopienu stratēģiskais eksperts Latvijas Lauku forumā.

Semināru moderēja lektori.

Koncepcija:

Mācību kursa mērķis ir palielināt dalībnieku zināšanas par attīstības potenciālu viņu apkaimē un nostiprināt prasmi, pilnveidot savas telpas / ciema / apkaimes attīstības plānu.

Kopienu ekonomiskā plānošana ir viens no atslēgas elementiem, lai palīdzētu dalībniekiem izlemt, kurš attīstības virziens ir pelnījis lielākos resursus mērķa sasniegšanai. Šādi attīstības virzieni var iekļaut gan labāku resursu izmantošanu, gan naudas ietaupīšanu, gan atsevišķu vietējo elementu kvalitātes uzlabošanu. Tāpat par šādu attīstības mērķi var būt saprātīga resursu izmantošana uzņēmējdarbības attīstībai, kas sniegtu labumu ne tikai uzņēmējam un uzņēmuma klientiem, bet netieši arī visiem kopienas iedzīvotājiem.

Ir būtiski, ka, plānojot vietējo ekonomiku, konkrētajā vietā veidojas vietējās partnerības, iesaistot vietējos uzņēmējus, pašvaldību pārstāvjus, kā arī sabiedrību - iedzīvotājus. Atkarībā no norādītajiem vietējās ekonomikas attīstības plāna mērķiem, dažādās aktivitātēs jāiesaista visi kopienas iedzīvotāji, kuri iesaistās, balstoties uz principiem, kas ir izdevīgi abām pusēm. Tas rada ciešas, integrētas sadarbības saites kopienās. Izmantojot šīs sadarbības saites, ir iespēja veidot spēcīgas un ilgtspējīgas kopienas ar "cerīgu" nākotni. Šāda ilgtspējīgu kopienu pastāvēšana palīdz nodrošināt vienmērīgi attīstītas teritorijas, tādējādi samazinot negatīvo urbanizācijas un industrializācijas ietekmi uz valsts un pasaules ekonomiku.

Semināra laikā dalībniekiem bija iespēja ne tikai saprast koncepcijas būtību un to, kā iespējams attīstīt vietējās ekonomikas plānošanu, bet saņemt stimulu, lai uzsāktu šo procesu savās kopienās. Seminārā iegūtā informācija palīdz strādāt ar savas kopienas attīstības plāniem.

#### Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese: pirmais teorētiskais ieskats vietējās ekonomikas attīstībā;

Praktiskās iemaņas: piemērot zināšanas kā pirmo soli dalībnieku saliedēto kopienu novērtēšanai;

Pārdomas: esošā situācija ekonomiskajās kopienās un izpratne par ekonomiskā līdzsvara un attīstības panākšanas rīkiem;

Komandas veidošana: semināra fokuss virzīts uz noteiktām kopienām, un dalībnieki pāros vai lielākās grupās pētīja šo kopienu iespējas. Tas sniedza iespēju pieredzes apmaiņai starp dažādām grupām.

---

#### 7.3.5. SEMINĀRS NR.5: "TĪKLOŠANĀS / SADARBOŠANĀS"

Brocēnos, iepazīstot Kurzemi pārstāvošo Brocēnu kopienu, 20.11.2014 – 22.11.2014.

#### Darba plāns:

Teorija: tīklošanās daba un kā atpazīt tīklošanos;

Praktiskā pieeja un transformācijas: kopienas tīkla stratēģijas izstrāde;

Tehniskie instrumenti (IT un citi), lai attīstītu tīklošanās un kopienu saziņas stratēģijas;

Paņēmieni komunikācijai ar kopienām un sociālajām grupām; līdzdalības modeļi, lai sagatavotos gaidāmajam "Vietējā novērtējuma" semināram.

#### Lektori:

Jonas Bihels (Joanas Büchel) , Guna Garokalna-Bihela. Guntis Stirna (neklātienē, lektora sagatavotos materiālus prezentē semināra lektori)

### Koncepcija:

Programmas mērķis ir ne tikai iepazīstināt ar dažādām teorētiskām atziņām par tīklošanos, bet arī izstrādāt konkrētu stratēģiju katrai no iesaistītajām kopienām. Tāpēc 5. kopienu attīstības darbnīcai būs ļoti praktiska nozīme. Dalībnieki tiek aicināti dalīties ar savām zināšanām un pieredzi.

Komunikācija un tīklošanās kā pamatrieks kopienas darbu attīstības procesā. Koncepcija un stratēģiskais plāns individuāli izstrādāti katras kopienas tīklošanās mērķiem.

Tīklošanās un komunikācija kļūst izteikti svarīgi, kad aktīvākie kopienas biedri mēģina sazināties ar savām mērķa auditorijām, vietējām un reģionālajām ieinteresētajām personām. Komunikācijas prasmes un skaidra tīklošanās stratēģija ir būtiski elementi, lai panāktu efektīvu iznākumu un plānotu vietējo iesaisti, notikumus, tikšanās un darbnīcas.

Tīklošanās un laba pārvaldība, komunikācija, līdzdalība un sadarbība.

### Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese: zinātnisks ievads par komunikāciju un tīklošanās stratēģijām.

Praktiskās zināšanas: kā funkcionē mūsu tīkli un kā veidot tīklošanās attīstības stratēģiju.

Pārdomas: komunikācijas metodes ir grūti pielietojams, tādēļ semināra laikā bija iespēja izvērtēt esošās kopienas stratēģijas no komunikācijas un tīklošanās metožu skatu punkta.

Komandas veidošana: komunikācija un sadarbība ir *galvenie* rīki komandas veidošanas procesā.

Semināra norises dienā Brocēnu kultūras namā norisinājās arī dziedātāja Dona koncerts, kas bija patīkams papildinājums kopējai programmai.

---

### 7.3.6. SEMINĀRS NR.6 "VIETĒJAIS IZVĒRTĒJUMS"

Viļķenē, iepazīstot Rīgas reģionu pārstāvošu Viļķenes kopienu, 11.12.2014. – 13.12.2014.

#### Darba plāns:

1. *Diena*: Pirmais solis - attīstības prioritātišu identificēšana, ņemot vērā kopienu specifiku. Nākamais solis - raksturot kvalitatīvu kapitāla identifikāciju un ar to saistītos jautājumus, izmantojot SVID analīzi, lai to vēlāk integrētu vietējo resursu kvantitatīvajā kartēšanā un mērīšanā.

2. *Diena*: Tiks izklāstīti pamatjēdzieni un instrumenti projektu pārvaldībai un novērtēšanai. Īpaša uzmanība tika pievērsta prioritāšu sadalījumam mērķos un aktivitātēs. Tiks izstrādāta arī darba plāna un attiecīgo metodoloģisko instrumentu koncepcija.

#### Lektori:

Guido Sechi, sociologs, pētnieks LU un Bari Universitātē;

Andrew Johansson, stratēģiskās attīstības konsultants Rīgā un Čikāgā.

#### Koncepcija:

Semināra mērķis ir atbalstīt individuālu kopienu attīstības stratēģiju, novērtējot vietējo kapitālu un problemātiskos jautājumus. Konkrētāk, šī kopienu attīstības programma ir vērsta uz to, lai iepazīstinātu dažādos kopienu pārstāvjus ar vietējā izvērtējuma tehnikām. Kvalitatīvās un kvantitatīvās izvērtēšanas metodes ir izklāstītas balstoties uz trijām galvenajām novērtējuma dimensijām: cilvēki, vietas, un spēks. Šīm

trīs dimensijām piemīt šādas īpašības: (1) demogrāfiskā struktūra, izglītības kapitāls, talanti un prasmes, un dzīves kvalitāte, (2) vietējās ekonomikas struktūra, infrastruktūru un dabas resursi, (3) pārvaldība un kopienas stiprināšana.

Divu dienu seminārā kopienas tiks iepazīstinātas ar trīs specifiskām vietējās novērtēšanas metodikām: (1) demogrāfiskās struktūras analīze; (2) nekustamā īpašuma tirgus analīze, (3) "zirnekļa tīkla" analīzes metode. Svarīgi ir katrai specifiskajai kopienai piemeklēt atbilstošu vietējā izvērtējuma rīku, līdz ar to programma koncentrējas uz to filozofisko faktoru apspriešanu, kas ietekmē izpratni par to, ko katrā gadījumā nozīmē "kopiena". Semināra tēma - "cilvēki, vietas, un spēks". Pirmajā dienā tēma tiks apspriesta teorētiskā līmenī un otrajā dienā tā tiks papildināta ar praktiskām metodēm vietējā novērtējuma veikšanai. Visbeidzot, ir svarīgi pieminēt, ka semināra mērķis ir nodrošināt iespēju kopienu līderiem piedalīties visā seminārā, un nodrošināt papildu ekspertīzi un izvērtēšanas instrumentus lēmumu pieņemšanai, kas ļaus līderiem labāk kalpot savām kopienām.

Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese: pamata socioloģiskie un attīstības novērtēšanas instrumenti;

Praktiskās iemaņas: iegūto zināšanu izmantošana uz kopienām balstīta novērtējuma izveidei, atbalstot turpmāku kopienu stratēģisku darbību;

Pārdomas: diskusija galvenokārt par teorētiski orientētām pārskata formām;

Komandu saliedēšana: aktivitātes parāda, ka jāuzlabo dalībnieku komandu veidošanas kompetences.

---

### 7.3.7. SEMINĀRS NR.7. "VIETĒJAIS IZVĒRTĒJUMS II"

*Brocēnos, 05.02.2015. - 07.02.2015.*

Darba plāns:

Tikai kopienu prezentācijas bez lektoriem;

Šajā seminārā lektors - izaugsmes treneris (*coach*).

Novērtēšanas fokusgrupas sesija ar vērtētāju.

Lektori:

Āris Ādlers, lauku kopienu līdzdalības eksperts Latvijas Lauku forumā;

Jonas Bihels (Jonas Büchel), biedrības "Urban Institute" līdzdibinātājs, sociālais plānotājs un kopienu darba veicējs;

Guna Garokalna-Bihela, biedrības "Urban Institute" līdzdibinātāja, sociālā darbiniece un uzraudzītāja;

Fils Vuds (Phil Wood) , pilsētvides terapeits un eksperts starpkultūru praksē un teorijā.

Semināru moderē kopienu pārstāvji un Jonas Bihels (Jonas Büchel).

Pirmo novērtēšanas sesiju moderē Ivars Austers.

Koncepcija:

Seminārā galvenais uzsvars tika likts uz kopienu attīstības stratēģijām. Līdz šīs darbnīcas sākumam visas kopienas, sadarbojoties savas kopienas ietvaros, izstrādāja kopienas vides analīzi, novērtējumu, un izveidoja

un uzlaboja kopienas attīstības stratēģiju. Tagad visi dalībnieki prezentēja savus rezultātus un izstrādāja attīstības skices.

Semināra laikā dalībnieki apguva specifiskas prezentācijas prasmes. Katrai kopienai bija 30 min, lai prezentētu savu izstrādāto stratēģisko plānu un padarīto darbu. Prezentācijām bija šāda struktūra:

- a) (25 min) Kopienas attīstības stratēģija, vīzija un sasniegtie rezultāti;
- b) (3 min) Kā Jūs vērtējat līdz šim saņemto informāciju? Kuri no semināriem ir vērtīgi un kuru zināšanas nav praktiski pielietojamas?
- c) (2 min) Kādas papildus noderīgas zināšanas?

Semināra mērķis ir ļaut dalībniekiem analizēt sociālo un vispārējo savas kopienas izkārtojumu un, uz šīs analīzes rezultātu pamata, veidot labāku kopienas attīstības stratēģiju.

Dalībniekiem bija jāparāda, ka viņi praksē izmanto iegūtās zināšanas un prasmes dažādās jomās: vietējā ekonomika, plānošanas aspekti, kopienas vajadzību identifikācija, kopienas resursu identifikācija, resursu plūsmu identifikācija, vietējo iedzīvotāju struktūra, vietējās ekonomiskās aktivitātes. Kopienām bija iespēja izdarīt secinājumus, kas būtu pamats tam, lai izveidotu reālu, kopienām atbilstošu attīstības stratēģiju.

Pēc prezentācijām, kopienu locekļi saņēma komentārus un ieteikumus no citiem dalībniekiem. Dalībnieki tika aicināti apgūt strukturētas prasmes analizēt situāciju citās kopienās.

Semināram bija ļoti liela nozīme, lai saprastu un novērtētu dalībnieku līdz šim iegūtās zināšanas un viņu prasmi tās pielietot praksē.

#### Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanas un iesaisti par citu kopienu stratēģiskajiem konceptiem;

Praktiskās iemaņas: kritisko atsauksmju izmantošana;

Pārdomas: kritikas uzņemšana un tās izmantošana;

Komandu saliedēšana: veiksmīgi izvēlēti uzdevumi un fokuss uz kopienām.

---

#### 7.3.8. SEMINĀRS NR.8 "KOPIENU ATTĪSTĪBAS PLĀNS"

*Varkavā, Ambeļu-Preiļu-Vārkavas kopienu sadarbība, 25.03.2015. – 28.03.2015.*

#### Darba plāns:

Divu dienu intensīvs seminārs, izstrādājot konkrētu Ciema attīstības plānu (CAP) konkrētajai teritorijai.

#### Lektori:

Āris Ādleris, lauku kopienu līdzdalības, Latvijas Lauku foruma eksperts;

Valdis Kudiņš, lauku kopienu stratēģiskais, Latvijas Lauku foruma eksperts Latvijas Lauku foruma.

Semināru moderēja abi lektori.

#### Koncepcija:

Semināra saturs ir daļa no kopējā programmas īstenošanas procesa, sasaistot iepriekš apgūtās zināšanas ar ciemata attīstības plānošanu, kā arī dodot iegūtajām zināšanām noteiktu struktūru. Semināra saturu veido

dažādu metožu praktiskā aprobācija - nākotnes scenāriju veidošanas metode, foto metode, lai identificētu vietas stiprās un vājās puses, un dotu teorētisko pārskatu par ciema attīstības plānošanu dažādos tās aspektos.

Tika identificēti nozīmīgi ciema attīstības plānošanas aspekti:

CAP ir komunikatīvā plānošanas metode, kas veicina līdzdalību un līdzatbildību;

CAP ir radošs iedzīvotāju izstrādāts process, kura struktūru veido paši iedzīvotāji.

Semināra tēma " Biznesa orientēts / ciema attīstības plāns" iekļāva arī sarunas par vajadzību apzināšanu, komunikāciju un lēmumu pieņemšanu, informācijas iegūšanu un tās izmantošanas metodes. Apgūtās zināšanas un metodes būs noderīgas turpmākajā programmas izstrādes darbā un, jo īpaši, kopienu praktiskajos uzdevumos, kuru veikšanai varēs izmantot radošās pieejas kopienu attīstībai.

Ciema Attīstības plāna skaidrojums , par kuru kopīgi vienojās semināra laikā varētu noformulēt šādi:

„Ciems” - vēsturiskā pieredze, administratīvā teritorijas vienība;

Attīstība - vietējās attīstības process ārpus formālās attīstības sistēmas;

Plāns – plānošanas process.

Taču svarīgāk par definīciju ir nepieciešamība pēc skaidras izpratnes starp kopienu līderiem par Ciema Attīstības plānošanas procesiem un pieejamo atbalstu, lai palīdzētu viņiem praktiski rīkoties.

Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese: teorētisko zināšanu apgūšana par kopienu / ciemu attīstības plānu metodiku;

Praktiskās iemaņas: metodoloģijas izmantošana divu konkrētu kopienu darbībā;

Pārdomas: šajā seminārā tika atspoguļotas visas līdz šim apgūtās tēmas, tāpēc šis seminārs papildus kalpoja arī par lielisku pārskatu;

Komandas saliedēšana: prakse rada nepieciešamību pēc tīklošanās un cilvēkresursu organizēšanas.

---

### 7.3.9. SEMINĀRS NR.9 “PROJEKTU VADĪBA”

*Vadakstē, 22.04.2015. – 24.04.2015.*

Darba plāns:

Pirmais uzdevums - dalīšanās pieredzē veiksmēm un neveiksmēm, komandām mēģinot komunicēt ar sabiedrību.

Otrais uzdevums - veidot labāku izpratni par to, kā sasniegt savu īpašo mērķu grupu, īpaši domājot par šīs mērķu grupas uzvedību.

Diskusijas par sava projekta vizuālo identitāti, ņemot vērā, ar ko kopienas vēlas komunicēt un kā tiek plānots šos cilvēkus sasniegt.

Komandu darbs pie komunikācijas koncepcijas - kādā veidā iesaistīties un būt pamanāmiem publiskajā telpā projekta idejas komunicēšanai ar sabiedrību.

Lekcija „Mūsdienu instrumenti projektu vadībā, kurus var pielietot neatkarīgā kopienu darbā”;

Lekcija “Sociālais dizains kā komunikācijas līdzeklis”.



#### Lektori:

Jānis Baltačs, pašnodarbināts vadības konsultants & LU Biznesa ideju fonda vadītājs;

Charles Bušmanis, sociālais dizainers un RTU "Design Factory" direktors Rīgā.

Semināru moderēja abi lektori un Kristaps Kaugurs.

#### Koncepcija:

- Mūsdienu projektu vadības instrumentu pielietojums neatkarīgā kopienu darbā;
- Iepazīšanās ar sociālo dizainu.
- Iesēja semināra dalībniekiem gūt priekšstatu par projektu vadību, kā arī domāt par to kā ieviest to kopienu darbā;
- Programmas līmeņa mērķa - izstrādāt komunikācijas stratēģiju, kam pamatā ir dalībnieku pārskats par sākotnējām projekta iecerēm - „ieskicēšana”.

#### Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese: nepieciešamās projektu vadības un sociālā dizaina teorijas;

Praktiskās iemaņas: iegūto zināšanu izmantošana vietējos piemēros;

Pārdomas: projektu vadība ir temats, kurš daudziem šķiet ļoti saprotams, taču veicot ar dažādām tēmām saistītus uzdevumus, tika pamanīti būtiski iztrūkumi teorētiskajās zināšanās un praktiskajās iemaņās, kurus dalībniekiem bija iespēja semināra laikā izvērtēt;

Komandu saliedēšana: semināra laikā tika veikta komandu sadalīšana un ieviestas izmaiņas komandu sastāvā, lai dalībnieki varētu gūt pieredzi darbojoties jaun-izveidotās komandās. Šādas izmaiņas komandās ļāva izmantot šīs projektu vadības kompetences.

---

### 7.3.10. SEMINĀRS NR.10 "STARPKULTŪRU DARBS"

*Vilkenē, 20.05.2015 – 22.05.2015.*

#### Darba plāns:

Trīs lekcijas par dažādību, daudzpusību un starpkultūru vadības teorētisko ietekmi;

Praktiskas nodarbības un diskusijas par zināšanu izmantošanu dažādos treniņos un kopienu kultūras aspekta novērtējumu.

#### Lektori:

Guna Garokalna-Bihela, biedrības "Urban Institute" līdzdibinātāja, sociālā darbiniece un uzraudzītāja;

Fils Vuds (Phil Wood) , pilsētvides terapeits un eksperts starpkultūru praksē un teorijā.

Semināru moderēja lektori.

#### Koncepcija:

Semināra intereses centrā ir dalībnieku intelektuālās zināšanas un izpratne par tēmu: kultūras un starpkultūru attiecības starp dalībniekiem un kopienām, ņemot vērā starptautisku perspektīvu, ārvalstu un Latvijas pieredzi.

Ar teorētiskām zināšanām plānots papildināt praktiskās nodarbības un „dažādības” treniņus.

Kultūru daudzveidība ir izaicinājums katrā sabiedrībā un pat mazākajā kopienā, tādēļ starpkultūru kompetences ir katram kopienas dalībniekam ļoti nepieciešamas un noderīgas. Līdz ar to, mērķis ir runāt par dzimuma, vecuma, seksuālās orientācijas u.c. aspektiem, kā arī pievērst dalībnieku uzmanību dažādo tautību perspektīvai kopienas dzīvē. Daudzas lauku kopienas Latvijā pārsvarā ir latviešu izcelsmes, taču valsti veido sabiedrība ar dažādām tautībām, tādēļ ir svarīgi sniegt priekšstatu par daudzveidību un tās nozīmi kā kopienas kultūras kapitālu. Starpkultūru kompetences semināra laikā prezentētas un praktiski piemērotas gūtas zināšanas.

Semināra jautājumi:

- Vai piederību noteiktai kultūras grupai definē uzvedība, vērtības un identitāte?
- Kas ir pamatā dažādajām vērtību sistēmām?
- Kuru vērtību sistēma raksturo sabiedrību?
- Kādas ir mūsu vērtību sistēmas?
- Kā tas viss noved pie diskriminācijas un aizspriedumiem?

Daudzveidības jeb dažādības treniņu beigās tika diskutēts jēdziens "dažādība". Vai dažādība sniedz mums kādas priekšrocības? Dažādība ir drauds vai iespējas? Kā dažādība var veicināt radošumu un inovāciju?

Nobeigumā - ieskats sabiedrības politikā un politiskajā lomā, pārskatot labākās pieredzes.

Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese: dažādības vadība un starpkultūru politika kopienās;

Praktiskās iemaņas: starpkultūru kompetences, dažādības / daudzveidības treniņi;

Pārdomas: dalībnieku pārdomas par personīgajiem, vienaudžu un kopienas stereotipiem.

Komandu dalībnieku pārdomas par personīgajiem, vienaudžu un kopienas stereotipiem, pozitīvākās pieredzes.

7.3.11. SEMINĀRS NR.11 "FORMĀLĀ UN NEFORMĀLĀ IZGLĪTĪBA / 2. LATVIJAS LAUKU KOPIENU PARLAMENTS"

*Līgatnē un Āraišos, 03.06.2015 - 05.06.2015.*

Darba plāns:

Latvijas lauku kopienu parlaments Līgatnē. Dalība vairākās darbnīcās;

Pilsoniskās izglītības sesija un ar to saistītas pārdomas Āraišos.

Lektori:

Liesma Ose, Jonas Bihels (Jonas Büchel). Vairāki darbnīcu vadītāji Latvijas lauku kopienu parlamentā (skatīt pielikumu 3).

Semināru moderē lektori.

#### Koncepcija:

- Viena daļa no programmas pasākumiem 2015. gada jūnijā notika LAuku Kopienu parlamenta[39] ietvaros, kuru organizē Latvijas Lauku forums. Otrā daļa tika orientēta uz izglītības instrumentiem kopienu darbā. Pasākuma programma:
- Neformālā izglītība būtībā ir jebkura izglītība ārpus jebkuras skolas vai citas formālās izglītības iestādes vai procesa, lai gan bieži vien tā ir saistīta ar pieaugušo izglītības iestādēm vai īslaicīgi organizētiem projektiem.
- Neformālā izglītība piedāvā ieskatu un izpratni par konkrētām tēmām, tā ļoti bieži tiek izmantota darbā ar jauniešiem, lai, piemēram, sekmētu demokrātisko vērtību izpratni starp jauniešiem.
- Civilās izglītības (politiskā izglītība citās valodās) mērķis ir palielināt sabiedrības informētību par katra indivīda tiesībām un pienākumiem demokrātiskā attīstības procesā un līdzdalību sabiedriskajā lēmumu pieņemšanā.
- Semināram par neformālās un pilsoniskās izglītības instrumentiem kopienas attīstības apmācību programmā un Latvijas sabiedrībā kopumā ir īpaša vērtība tieši apmācību beigās, jo to var kombinēt ar iepriekš iegūtajām zināšanām.
- Lauku sabiedrībām, it īpaši saskaroties ar demogrāfiskajiem un ekonomiskajiem draudiem, ir steidzami nepieciešams stiprināt savu līdzdalības formu. Pilsoniskās aktivitātes izpratne ir būtiska, lai atbalstītu vietējo identitāti, kurai ir vērtīga ietekme publiskajās diskusijās un reģionālajā attīstībā.

Jaunākās starptautiskās attīstības tendences liecina, ka attālākas kopienas cieš no demokrātiskas stabilitātes trūkuma. Neformālās izglītības metodes ir domātas tieši tam, lai stiprinātu šo galveno demokrātisko vērtību, tādējādi koncentrējoties uz vietējo stabilitāti.

#### Kāpēc tā? Metodoloģijas nozīmīgums:

Zināšanu pārnese: Detalizētas teorētiskās zināšanas par pieaugušo un pilsonisko izglītību, tās pirmsākumiem, starptautisko praksi un attīstību Latvijā 25 gadu laikā;

Praktiskās iemaņas: 10 semināros iegūto zināšanu praktizēšana un to izmantošana Latvijas lauku kopienu parlamenta un tā darbnīcu laikā;

Pārdomas: politiskais un pilsoniskais atspoguļojums moderētā diskusijā parlamenta laikā;

Komandu saliedēšana: grupas pamatvērtību stiprināšana, identificējot savus un grupas kopējos sasniegumus apmācību programmā.

---

#### 7.3.12. SEMINĀRS NR.12 "NĀKOTNES DARBNĪCA / ADOT SAVU KOPIENU"

*"Nākotnes darbnīca / Adot jūsu kopienu (Kopienas gobelēns),"*

Rīga, 2015. gads no 15. līdz 19. septembrim, bijušajā Latvijas Nacionālās bibliotēkas ēkā.

#### Darba plāns:

Pēdējā darbnīca un kopienu attīstības stratēģiju prezentācijas. Novērtēšana un Fokuss grupas sesija;  
Nākotnes atskaites punktu nospraušana un mācību programmas turpmākā attīstība;  
Prezentāciju pilnveidošana noslēguma konferencē;  
Kopienas adīšana: Darbnīca ar mākslinieku Kasparu Lielgalvi, (17. septembris );  
Publiskā diskusija par sabiedrības un mākslinieku iesaistīšanos kopienu procesos;  
Pēdējais pašnovērtējums ( mentoru uzraudzībā) visās darba grupas.

#### Lektori:

Jonas Bihels (Jonas Büchel), Guna Garokalna-Bihela, Kaspars Lielgalvis, Fils Vuds (Phil Wood).

Semināru moderē lektori.

#### Koncepcija:

Pēdējais seminārs, 12 kopienu apmācību semināru blokā 18 mēnešu laikā, 6 lauku un pilsētu kopienas piedalījās šajā projektā ar mērķi stiprināt neatkarīgas iniciatīvas un teritoriālās kopienās. 17.9.2015, 14.00. Kaspars Lielgalvis piedāvāja "Kopienas Adīšanu", gobelēnu adīšanas darbnīcu sadarbībā ar Latvijas Laikmetīgās mākslas centru un „Survival kit 7” laikmetīgās mākslas festivālu 2015, kas norisinājās bijušās Latvijas Nacionālās bibliotēkā Rīgā telpās. Seminārs tika pabeigts ar neformālu sabiedrisku diskusiju par sabiedrības attīstību un īpašo mākslas un kultūras nozīmi kopienu veidošanas procesos.

#### Kāpēc? Metodikas nozīme:

Zināšanu nodošana: mākslas teorijas un koncepcijas kopienu attīstībā, specifiskas zināšanas par mākslas metodēm, kas rada vai atbalsta vietējo identitāti;

Praktiskās kompetences: pēdējie novērtējumi par izstrādātajām kopienas stratēģijām, grupas dinamika un kopienas attīstība ar mākslas metodi „Adīšanas sesijas” laikā;

Pārdomas: kritiska analīze un pašnovērtējums par visu apmācību programmu;

Grupās veidošana: pēdējā vienošanās par kopēju turpmāko mērķi un privātas atvadas.

### 7.3.13. STARPTAUTISKĀ KOPIENU ATTĪSTĪBAS APMĀCĪBU PROGRAMMAS NOSLĒGUMA KONFERENCE

*Rīga, 2016. gada 18. septembris; RTU Arhitektūras un pilsētplānošanas fakultāte.*

#### Darba plāns:

- Abu programmas daļu kopsavilkums un sasniegtie rezultāti. Prezentē organizatoru komandas pārstāvis;
- Latvijas kopienu attīstības plāni un nākotnes redzējumi: kopienas apmācību programmas dalībnieku prezentācija par paveikto programmas ietvaros;
- Starp-pašvaldību sadarbības ceļa karte un vadlīnijas veiksmīgai PAPro projektu ieviešanai Latvijā;
- Darba grupas - Kopienu darba grupa un Pašvaldību darba grupa, iesaistot konferences ekspertus un dalībniekus, apspriež divās atsevišķās darbnīcās komandas rezultātus un kritiski izvērtē sasniegumus, kā arī izstrādā nākotnes rīcības plānu;
- Darba grupu rezultātu prezentācijas;

- Bibliotēka kā kopienas atjaunotnes dzinējs - Norvēģijas pieredze no Grimstad pašvaldības kopienu attīstības darbā;
- Noslēdzošs atskats uz kopienu apmācības programmu un starptautiskā pieredze un piemēri veiksmīgā kopienu attīstībā.

#### Lektori un moderatori:

Rezultātu prezentācija – KAPro dalībnieku komanda - Ilze Tomanovica-Barone, Agnesi Ramate un Emīls Hlevickis (Zaķis);

Prezentācija un moderēšana, IMCP dalībnieksu pārstāve - Inguna Tomsone;

Prezentācija un moderēšana, Jonas Bihels (Jonas Büchel), Guna Garokalna-Bihela;

Moderators Guntars Ruskuls;

Lekcija, Rolf Solvik-Nilssen (Kopienas darbinieks no Grimstad Norvēģijā);

Lekcija, Fils Vuds (Phil Wood).

#### Kāpēc? Metodikas nozīme:

Zināšanu pārnese: abu paralēlo programmu - KAPro un PAPro - savienošana. Starptautiskā pieredze kopienu attīstībā;

Praktiskās iemaņas: gala rezultātu prezentāciju sagatavošanas un prezentēšana;

Pārdomas: atspoguļot iegūtās kompetences un sasniegtos rezultātus publiskā diskusijā;

Komandas veidošana: kopējā prezentācija par sasniegtajiem rezultātiem;

Apmācāmo / ekspertu diskusija par turpmāko attīstību kopienu darbā un kopējo attīstību Latvijā.

Konferencē tika izstrādātas rekomendācijas. Tās tika kopīgi apspriestas, izvēlētas būtiskākās un definētas kā rekomendāciju kopsavilkums.

Kopienu attīstības darba grupa programmas noslēguma sanāsmē secināja, ka:

- Radošums ir būtisks ieguvums mācību programmas laikā, tas sniedz iespēju pavērt jaunus apvārstņus, izmantojot dažādas kultūras perspektīvas kopienu darbā;
- Nepieciešams veidot valsts mēroga tīklus un paaugstināt zināšanas un izpratni par kopienu darbu, aktīvi tīklojoties un paplašinot esošo apmācāmo kopienu tīklu.
- Nepieciešams izveidot kopienu attīstības atbalsta komandu.
- Nepieciešams izveidot kopienu darba uzraudzības grupu.
- Jāatbalsta rīcība, atklājot vairāk aktīvo pilsoņu kopienas projektu tuvumā.
- Jāidentificē vietējo kopienu slēptais kapitāls un jāveido elastīgas kopienas.
- Ir jāstimulē iedzīvotāji un sociālās grupas, lai panāktu aktīvāku iesaisti.
- Kopienas uztraucas, ka gaidāmā teritoriālā reforma var vēl vairāk vājināt viņu jau tāpat zemo ietekmes pozīciju. Pati reforma nav problēma, bet struktūras un organizācijas, kas izveidotas pēdējos gados, ir pārdales un pārvietošanas riska grupā. Tas nozīmē, ka daudzos procesos (tīklošanās, sadarbība ar autoritātēm) iestāsies pauze vai sliktākajā gadījumā tie būs jāsāk no jauna.

## 8. KOPIENU ATTĪSTĪBAS APMĀCĪBU PROGRAMMAS UN LATVIJAS PAŠVALDĪBU APMĀCĪBU PROGRAMMAS IZVĒRTĒJUMS, MONITORINGS UN SASNIEGTIE REZULTĀTI



### Programmu izvērtējums un pārraudzība (monitorings)

Saskaņā ar metodoloģijas principiem (sk. sadaļu 7.1.), programma tika īstenota pēc integrēta novērtējuma formāta. Tika izmantoti pašnovērtējuma instrumenti, tika veikts ārējais novērtējums, kurā tika integrēti pārraudzības elementi.

Pašnovērtējums tika veikts gan semināros, gan noslēguma konferencē. Semināru dalībnieki katras dienas beigās tika organizēti grupās, lai diskutētu par padarīto. Diskusiju vadīja aicinātie moderatori.

Konferencē definētās rekomendācijas tika kopīgi apspriestas, izvēlētas būtiskākās un izstrādāts rekomendāciju kopsavilkums.

Ārējo novērtējumu īstenoja pieaicinātie eksperti no dažādām radniecīgām nozarēm, tādām kā projektu vadība, sociālā psiholoģija, kopienu plānošana un pārvaldība, pilsētplānošana. Piedaloties semināros un novērojot procesu, savus secinājumus un ieteikumus tie apkopoja ziņojumos (sk. pielikumu 4).

Projekta rezultātu novērtējumu iespējams strukturēt pēc (a) teorētiskā pienesuma jeb vispārējo atziņu par programmas tēmu apgūšanu; (b) dalībnieku iekšējo panākumu novērtējums; (c) dalībnieku izaicinājumu novērtējums.

Programmu pārraudzība tika īstenota kā atvērts komunikatīvs process atbilstoši programmu veidošanas mērķim – veicināt radošu, sadarbībā un savstarpējā uzticībā kopienu darba izpratni un praktiskās pieredzes gūšanu. Tā apzināti tika veidota pēc integrētas pieejas, ievērojot cilvēku enerģijas pozitīvo plūsmu, emocionālo un mentālo komfortu. Pārraudzības process un pašnovērtējuma process mijiedarbojās visā programmas īstenošanas gaitā, izslēdzot emocionāli problemātisku pēc vertikālās hierarhijas organizēto formālo pārraudzību. Pārraudzību veica pieaicinātie eksperti, kuri piedalījās semināros kā lektori un konsultanti, balstoties uz regulāri notiekošajās dalībnieku pašnovērtējuma sesijās secināto, kā arī programmas organizatori, kuri visā programmu norises laikā veica arī mentoru jeb pedagogu darbu. KAPro semināru cikla vidū (7. seminārs), dalībniekiem tika dota iespēja veikt iekšējo novērtējumu bez „svešinieku” klātbūtnes, „aiz aizvērtām durvīm”, piedaloties vienīgi dalībniekiem un mentoriem, tādā veidā radot emocionāli un mentāli mierīgāku un brīvāku atmosfēru ar mērķi padziļināt un radoši novērtēt dinamikas procesus programmas gaitā. Tādā veidā organizētu programmu norises un iekšējās dinamikas pārraudzības formātu var uzskatīt par novitāti esošā tradicionāli uz rezultātu, nevis uz procesu, vērstā pārraudzības izpratnē, kura rada nopietnus šķēršļus radošumam, uzticības saišu veidošanai un kā sekas, kvalitatīvākā rezultāta sasniegšanai.

#### Apmācības dalībnieku iekšējais novērtējums

Apmācības dalībniekiem pastāvīgi notiekošā pašrefleksijas procesa rezultātus bija nepieciešams deklarētīvi (skaidri noformulējot un savā starpā prezentējot) apkopot atslēgas pasākumos (7. seminārs, noslēguma konference). Šādu apkopojumu rezultātus, kuri skar gan zināšanu pārnesi, gan cilvēcisكو dimensiju, iespējams īsi noformulēt sekojošās atziņās, atzīmējot, ka tas ir ļoti nepilnīgs intelektuāli un emocionāli bagāts un intensīvs, augstākā mērā vērtīgās pieredzes kopsavilkums:

- Kopienas attīstības apmācības programmas īstenošanas sākumā izpratne par to, kas ir kopiena, kopienas līderis un kopienas attīstības plāns bija ļoti nepilnīga. Apmācību laikā dalībnieki attīstīja savu izpratni par kopienas no ļoti aptuvenas uz skaidri definētu un pilnvērtīgi izprotamu. Kopienas aktīvisti apguva iemaņas, lai analizētu savu kopienu vidi un rīkotos to sabiedrības interešu vārdā;
- Dalībnieku priekšstats par vietējā līmeņa kopienu politiku kļuva pilnīgāks, nostabilizējās motivācija veikt kopienas darbu, izmantojot iegūtās zināšanas. Pie nosacījuma, ka tiks organizēta pēctecīgā dalībnieku zināšanu nodošana tālāk, ir labas izredzes izveidot stabilu, sevi stiprinošu iniciatīvu kopumu, kura būtiski sekmētu kopienu darbu Latvijā;
- Izejot caur reflektīvo, sevi kā kopienas novērtēšanas procesu, kur bija jādefinē savas vietas kā kopienas kritērijus, veidojās un stiprinājās kopienu identitātes sapratne. Šāds identitātes „izgaismošanas” instruments, mēģinājums kolektīvi atbildēt uz jautājumu „kas es esmu kā kopiena?” ir efektīvs paņēmieni kopienu identitātes stiprināšanai;

- Kopienų pārstāvjiem bija būtiskās atšķirības gan zināšanu, gan pieredzes, gan priekšstatu par programmas mērķi ziņā. Neskatoties uz šīm atšķirībām, katrs apmācību dalībnieks un visi dalībnieki kopā veica ievērojamu progresu kopš apmācību sākumā;
- Dalībniekiem sāka veidoties izpratne, ka sociālās (zināšanu, kultūras, izglītības, dzimuma, profesionālās u.c.) atšķirībām izpaužoties pozitīvā emocionālā gaisotnē, bagātina sociālo kapitālu, kas sekmē radošumu un palīdz pārvārtēt konflikta situācijas;
- Projekta laikā, sakarā ar uzdotajiem uzdevumiem, visi dalībnieki piedzīvoja vairākus entuziasma ciklus: sākot ar entuziasmu sākumā, neizpratni pirmajā apmācību fāzē, apņemšanos apmācību vidus daļā, pilnīgu spēku un ticības zudumu saviem spēkiem, līdz vēlmei darboties un veikt projektā uzticētos uzdevumus un konkrētus darbus kopā, projekta beigās. Programmas īstenošanas laikā dalībnieki uzturēja kontaktus arī starp semināriem. Šādas neformālās ārpus-programmas tikšanās ir būtisks ieguldījums kopienu vispārējai sadarbībai un kontaktu veidošanai. Tas sekmē zināšanu plūsmu (ideju, pieredzi, teorētisko zināšanu izplatīšana), ir pamats uz zināšanām balstītu sociālu tīklu izveidei un kopienu ilgtermiņa attīstībai. Tika parādīts, ka neformālā komunikācija ir vērtīgs kopienu attīstības instruments;
- Apmācībā piedalījās dažāda „tipa” kopienas. Katrai kopienai bija atšķirīgs tās veidošanas pamats, (piem., kultūrvēsturiskā kopiena Āraiši), uz kopējām interesēm, nevis uz ģeogrāfisko tuvumu balstīta kopiena (Latgales kopienas), uz urbānā aktivismā balstīta kopiena (Lucavsalas kopiena Rīga), tradicionālās ģeogrāfiskā tuvuma kopienas (Viļķene, Broceni, Varakste). „Tipoloģiskā,” dažādība izradījās izaicinājums un vienlaicīgi radošās darbības un sadarbības stimulators. Pielietojot šo principu darbā ar kopienām, tas ir organizējot to saskaņā ar katras kopienas specifiku, iespējams veicināt kopienu tipu dažādošanu un jaunu kopienu radīšanu;
- Programmas dalībnieki tās darbības laikā un lielā mērā apmācību ietekmē, veica aktīvus darbus savās kopienās. Piemēram, Lucavsalas grupas dalībnieki ar programmas palīdzību organizēja sociālās aktivitātes, iesaistīja aktīvā darbā universitātes ekspertus, urbānos aktīvistus, citus kopienu pārstāvjus. Viņi izstrādāja aktivitāšu programmu, kuru arī realizēja programmas darbības laika ietvaros. Kopienas aktivitātes ietekmēja Rīgas pašvaldības lēmumu apturēt aktīvu Lucavsalas attīstību kā blīvi apbūvējamo daudzfunkcionālo teritoriju. Šīs aktivitātes būtiski stiprināja Lucavsalas iedzīvotāju identitāti. Citas kopienas veica līdzīgas, uz kopienu iedzīvotāju vērsta, aktivitātes;
- Apmācību programmas mērogā, grupas iekšējo mijiedarbību var raksturot kā pozitīvi orientētu, saliedētu, ar savu iekšējo atbalsta tīklu. Programmas īstenošanas dinamika kopumā bijusi atkarīga no katras kopienas iekšējās (dalībnieku individuālās) dinamikas. Lai līdzsvarotu grupu un visas apmācības programmas procesu, ieteicams vairāk fokusēties uz darbu jauktās grupās, sekmējot elastīgāku un atvērtāku pieeju darbam un izpratni par sociālo un kultūras dažādību.

### Secinājumi par sasniegtajiem rezultātiem un rekomendācijas

Secinājumi un rekomendācijas ir pieaicināto ekspertu Ā. Ādlera, I. Austera, I. Lāces un P. Šķiņķa ziņojumu (to pilnus tekstus sk. Pielikumā 4) un visu projektā iesaistīto ekspertu diskusiju kopsavilkums.

Projekta sasniegtie rezultāti, līdzīgi pārraudzības metodoloģijai, ir integrētā izvērtējuma apkopojums. Tos iespējams strukturēt kā (a) jauno atziņu par kopienu dzīves vispārīgiem principiem apkopojums (teorētiskais pienesums) un (b) atziņas par lokāli nozīmīgajiem procesiem un konkrētām darbībām (praktiskā lietderība).



## Teorētiskais pienesums

Balstoties uz sagatavošanos semināra rezultātiem, tika izstrādāta kopienu darba definīcija<sup>1</sup>, kura kalpoja par teorētisko pamatu visu semināru aktivitātēm. Definīcijās pamatā ir sekojošie principi:

### Sabiedrība / Iekļaušana

Kopienų darbs ir spēcīgs instruments, lai veicinātu sociālo iekļaušanu, sekmējot starpkultūru dialogu starp dažādām sabiedrības mērķa grupām, un stiprinātu kopienas vērtības, piemēram, komunikāciju, toleranci, sociālo dialogu, un izmantotu aktīvu nodarbinātību kā līdzekli vientulības, atstumtības un marginalizācijas samazināšanai starp indivīdiem un visu sabiedrību kopumā.

### Ekonomika / Radošums

Kopienų darbs stimulē dažādas ekonomiskās iespējas, veicina vietējos un reģionālos tīklus un tā mērķis ir atbalstīt tieši mazos vietējos uzņēmumus un uzņēmējdarbības attīstības shēmas. Kopienų darbs piedāvā iespēju izstrādāt konkrētas lokāli pielietojamas ekonomiskās struktūras, ar iespēju identificēt jaunus un radošus veiksmes stāstus vietējā mērogā. Visbeidzot kopienu darbs ir sociāli ekonomisks instruments, lai radītu alternatīvas vietējam nodarbinātības tirgum un sekmētu sadarbības veidošanu starp uzņēmējdarbību, pašvaldību un iedzīvotājiem.

### Tīklošanās / Komunikācija

Kopienų darbs savieno vietējās intereses starp dažādām ieinteresētajām pusēm un kalpo kā inkubators vietējai attīstībai, līdzdalībai, sekmē pilsētvides un lauku apvidu plānošanu un cenšas veidot platformu, kas būtu atvērta visiem iesaistīties un līdzdarboties gribošajiem.

### Starpdisciplināra pieeja

Sabiedriskais vienmēr ir starpdisciplinārs process, kas izmanto pieredzi no sociālā darba, vietējās ekonomiskās attīstības instrumentus, kultūras darba, komunikācijas metodes un citas disciplīnas.

### Izpratne / pilsoniskā izglītība

Kopienų attīstība ir pieeja, kuru steidzami nepieciešams ieviest, palielinot informētību, atbalstot noslēgtākus indivīdus, vairojot atbildību un zināšanas par savām unikālajām individuālajām vajadzībām, interesēm un zināšanām, un to, kā sadarboties ar sabiedrību un tās sistēmām.

### Praktiskā lietderība

Balstoties uz Programmu dalībnieku pašnovērtējuma un integrētās pārraudzības rezultātiem, semināru novērojumiem un apmācības satura materiāliem, kā arī vispārējiem apsvērumiem, ņemot vērā Latvijas teritoriju specifiku, tika apkopotī secinājumi un rekomendācijas, kas vērsti uz:

- (I) sabiedrību un kopienām, darbības virzieniem vietējo kopienu attīstībai un Latvijas vietējo kopienu līdzdalības veicināšanai attīstības plānošanas procesā;
- (II) apmācību, kas iezīmē tālāko darbu kopienu attīstības apmācības programmu veidošanai Latvijā;
- (III) savstarpējo organizāciju un institūciju komunikāciju un sadarbību;

---

<sup>1</sup> Vienlaikus šis var kalpot par atbalstu "Latvijas Kopienu Lielā harta" izstrādātāju ekspertu komandai

(IV) valsts politikas veidošanu kopienu attīstības darbam Latvijā.

### (I) Sabiedrība un kopienas

Uz sabiedrības un kopienu savstarpējām attiecībām var attiecināt sekojošos secinājumus:

- 1) Lai varētu uzsākt mērķtiecīgu kopienu darba veidošanu Latvijā, visiem iesaistītajiem, tostarp politikas veidotājiem un lēmējiem, ir jārēķinās ar to, ka kopienu darbs ir nebeidzams process un Latvijas apstākļos nebūs ātru rezultātu.
- 2) Valstī ir jāturpina veidot pozitīva attieksme pret mazajām teritorijām, vietām, ciemiem, parādot, ka tās var rast un ir radušas spēku sevī savai attīstībai balstoties uz kopienu darbu starppašvaldību sadarbību gan horizontālā, gan vertikālā dimensijā.
- 3) Nepieciešams apzināt, izpētīt un informēt plašāku sabiedrību par labajiem attīstības piemēriem nelielajās teritorijās un to attīstības iniciatīvām. Tās bieži vien var ātrāk un vieglāk pārveidoties, piemēroties jaunajām situācijām, būt viedas savā attīstībā. Būtu nepieciešama padziļināta analīze par faktoriem, kuri ir sekmīgas mazo struktūru attīstības pamatā.
- 4) Pēdējo gadu pilsoniskās sabiedrības attīstība ir veicinājusi iedzīvotāju zināšanas par vietas un kopienu attīstību. Ir jūtams, ka būtiski palielinājies arī atbildības līmenis kopienās dzīvojošajiem pret savu vietu un tās attīstību. Aizvien biežāk parādās iniciatīvas lauku un pilsētu teritoriju un to vietējo kopienu attīstībai, iniciatīvas, kur vietējās kopienas spēj apvienot resursus un mērķtiecīgi virzīties uz kopienu dzīves līmeņa un vispārīgas apmierinātības celšanu.
- 5) Nepieciešama iekšējā kopienu spēka apzināšana, demonstrēšana un pavairošana. Nepieciešams vairāk koncentrēties uz esošo kapitālu un pašvērtējuma palielināšanu, padarot vienkāršāku "svešinieka" pieņemšanu. Nepieciešamais virziens - nepilnību, pārpratumu novēršana, sabiedrībā ieviešot iekļaujošākas pieejas.
- 6) Ieguldīt kopienās bez pamatota, aprēķinos balstīta iemesla nozīmē nerēķināšanos ar produktīvo rezultātu, objektu un ekonomiskie rādītāju veidošanu, formāli ieguldot kopienās kā tādas. Jāstimulē gan "no augšas uz apakšu" un "no apakšas uz augšu" pieejas, lai tiktu ieguldīts vairāk laika un pūļu, veidojot kopienas. Valsts tiek lūgta palīdzēt ne tikai ar finanšu programmām, bet arī demonstrējot nepieciešamību runāt ar savu kaimiņu, piemēram, ar tādām iniciatīvām kā: "Jūsu kaimiņam ir nozīme".
- 7) Sabiedrība un kopienas ir drošības, teritoriālās identitātes un horizontālās pārvaldības struktūru veidošanas mērķauditorija. Tas nozīmē arī ieguldīt valsts stabilitātē un uzticībā.

### (II) Apmācību attīstība

- 1) Gada laikā 12 īstenotie divu dienu semināru bloki, pēc to struktūras bija veidoti metodiski pamatoti. Apmācības process bez klātienes semināriem, noritēja arī starpposmos starp semināriem, kas deva iespēju zināšanas nostiprināt, ka arī izmēģināt praksē līdz nākamajam semināram. Veiksmīgi darbojās sistēma, kur katra kopiena pie sevis uzņēma 2 seminārus, kā norises vieta. Tas deva iespēju visiem dalībniekiem iepazīt dažādās teritorijas, to kopienas, kā arī semināru laikā uzreiz praktiski strādāt ar sabiedrību. Pateicoties struktūrai nostiprinājās dalībnieku spēja sadarboties un pašā procesā radīt jaunas zināšanas un iemaņas.
- 2) Būtiska apmācības procesa iezīme bija dalībnieku motivācija - vēlme iesaistīties un sekmēt savas kopienas attīstību.

3) Gan apmācības process, gan arī pašus dalībniekus organizēja ideja par kolektīvu mācīšanos ar mērķi attīstīt vietējo kopienu.

4) Apmācības norise apstiprināja, ka uzticības pilnas un radošas attiecības dalībnieku un lektoru starpā sekmē iekšējā sadarbības un mācīšanās tīkla veidošanos, kas ir arī kopienas attīstības elements.

5) Savstarpējo saikņu veidošana, neatkarīgi no teritorijas, sekmē zināšanu plūsmu (ideju, pieredžu, teorētisko zināšanu izplatīšana), ir pamats uz zināšanām balstītu sociālu tīklu izveidei un kopienu ilgtermiņa attīstībai, kā arī rada potenciālu kopīgu attīstības aktivitāšu veikšanai.

6) Mācīšanās ir vēl viena nebeidzama kopienas darba sastāvdaļa. Kopienu darba speciālistiem ir jāatrodas nepārtrauktā izaugsmes stāvoklī, viņiem ir jāspēj sevī sabalansēt lokālās vajadzības un darbību ar stratēģisko kontekstu. Ja kopienas darbam Latvijā tiek veidots vienots mehānisms, tad mācīšanās aktivitātēm ir jāparedz būtiski resursi. Kopienu darba speciālistu tīkla izveide Latvijā ar stabilu finansējumu vismaz pirmajiem 5-10 gadiem ļautu šai jomai nostabilizēties.

7) Šobrīd Latvijā trūkst zināšanu un prasmju kopienu darbā, kopienu plānošanā gan plānošanas jomas profesionāļiem un sociālajiem darbiniekiem, gan citiem daudzu nozaru speciālistiem un arī pašām kopienām. Sabiedrībā diskutējami ir daudzi jautājumi saistībā par kopienu plānošanu. Izaugsmes mācībspēkiem un apmācību vadītājiem nepieciešams sniegt lielāku atbalstu un attīstīt procesu pārraudzību uz vietas.

8) Semināru satura veidošanā nepieciešams integrēt teorētiskās zināšanas ar praktisko iemaņu attīstīšanu, darbošanos grupās, kur var mācību vidē pārbaudīt metodes, kuras pēc tam var pielietot darbā ar kopienām. Iespējams, ka kādā no stadijām, apmācāmā grupa ir ieguvusi pietiekamu zināšanu apjomu un ir nepieciešamība paaugstināt gan apguves, gan piedāvājuma līmeni no iesācēja uz lietpratēju. Tāpat būtu vēlams arī papildus piedāvāt dažāda veida metodisko un dažādas pieredzes izklāsta literatūru, kas ļautu grupas dalībniekiem patstāvīgi padziļināt savas zināšanas kopienu attīstības jautājumos.

9) Apmācības saturā lielāka uzmanība pievēršama komunikācijas prasmju apgūšanai. Jānostiprina metodoloģija, kas ļautu pilnvērtīgāk sasaistīt potenciālo resursu novērtēšanu ar attīstāmiem projektiem.

10) Apmācības saturā nepieciešams likt lielāku uzsvāru uz to, cik svarīgas ir iniciatīvas, sadarbības pretstati, dominance, segregācija un kritika, kopienas centrs (fiziskais un garīgais), radot risinājumus un jaunas attīstības iespējas atbilstoši dažādām situācijām.

11) Apmācībā vēlams iegūt zināšanas par dažādu resursu pieejamību (cilvēkresursi, kultūras un dabas mantojums, finanses), kā arī par metodēm, lai organizētu iniciatīvas un piesaistītu iedzīvotājus, kā arī mārketinga metodēm. Satura izpratnei pastāvīgi nepieciešami definīciju skaidrojumi.

12) Veidojot apmācību programmas kopienu darba jomā, svarīgi ir sekojošais:

**Starpkultūru dimensija.** Nepieciešams pievērst īpašu uzmanību lielākajai etniskai, dzimuma un vecuma dažādībai;

"Kopienu sadraudzības" tipa pieredzes apmaiņa ir efektīvs formāts lielākas pieredzes sinerģijas procesam starp kopienām Latvijā un ārpus tās robežām. Apmācāmajām komandām, iesaistītajām organizācijām un iestādēm nepieciešams stiprināt kopienu tīklu Latvijā, Baltijas valstīs, Krievijā un Baltkrievijā;

-Apmācāmajām komandām iespējams veidot kopienu atbalsta grupu kā pašpalīdzības tipa atbalsta instrumentu;

„Dvīņu tipa” apmācību programmas, kurās piedalās gan pašvaldības, gan kopienu pārstāvji palīdz veidoties spēcīgākām saitēm starp valsts institūcijām un kopienu dalībniekiem, kas sekmētu savstarpējās ieinteresētības, īpaši no kopienu puses, palielināšanai.

### (III) Organizācija, komunikācija un sadarbība

- 1) Pašvaldības institūcijām nepieciešamas nevalstiskās organizācijas kā adresāts, gan organizācijām, gan institūcijām nepieciešams izstrādāt savstarpējās komunikācijas stratēģijas;
- 2) Institūcijām jāattīsta ciešāk starp-pašvaldību komunikācija;
- 3) Radot vietējās kopienu un starpinstitucionālās komunikāciju stratēģijas, nepieciešams ņemt vērā Latvijā līdzās pastāvošās dažādās kultūras identitātes un situācijas.
- 4) Radot stratēģijas nepieciešams ievērot vietējos apstākļus un tradīcijas;
- 5) Radot komunikāciju stratēģija, reģioniem jāpievieno vairāk funkciju, par kurām atbildību uzņemsies vietējās pašvaldības;
- 6) Institūcijām jāinvestē savu darbinieku apmācībās un rakstiskos treniņos tādās jomās kā pārvaldībā un komunikācijā;
- 7) Komunikāciju stratēģijām par galveno rezultātu jāizvirza sociālās aktivitātes palielināšana;
- 8) Lielu lomu teritoriju attīstībā nosaka attīstības plānošanas speciālisti. Sociālie darbinieki rūpējās par līdzcilvēkiem kopienās, un tam pateicoties, notiek dažādu sociālo pakalpojumu izveide, kā arī būtiski tiek stimulēta kopīgā iedzīvotāju aktivitāte. Šodien un nākotnē ir vajadzība pēc integrētākas profesionālas darbības, lai organizētu procesus – rosinātu vietējos iedzīvotāju kopienās sadarboties, kā arī meklēt jaunas sadarbības formas. Blakus profesionālajai specifikai, kopienas darbs no iesaistītajiem profesionāļiem prasa ļoti nopietnu un patiesu interesi;
- 9) Sociālās attīstības speciālistiem ir jārēķinās ar to, ka teritorijas ir ļoti atšķirīgas un daudzviet kopienām trūkst elastīgas un mūsdienīgas attīstības perspektīvas. Tas bieži ir teritorijās, kur novērojama vietējās sabiedrības noslāņošanās, kas izpaužas gan materiālajā, gan pilsoniskajā līdzdalībā;
- 10) Sociālajam darbam un pārvaldībai kopumā jāmeklē jaunas pieejas, iespējas, kas vērstas uz dialogu ar iedzīvotājiem, kopienu līdzdalību un principa „no apakšas uz augšu” ievērošanu – nepieciešama virzība uz demokrātisku, teritorijās saņotu pārvaldību, kā priekšnosacījumu teritoriālo kopienu veidošanās procesam, pastāvēšanai un aktivitātei.

### (IV) Valsts politikas veidošana kopienu attīstības darbam

#### ***Ilgtērmiņa:***

- 1) Ilgtspējīgai pilsoniskās sabiedrības un kopienu attīstībai Latvijā ir nepieciešams izstrādāt *Nacionālo kopienu attīstības stratēģiju*, institucionālo, izglītības, un pilnveidot tiesisko nodrošinājumu;
- 5) Stratēģijas ietvaros ir jānosaka kopienu starpnozaru attīstības mērķi, tādējādi izstrādājot un ieviešot horizontālu valsts stratēģiju kopienu darba attīstības īstenošanai. Lai to panāktu, būtu nepieciešama sadarbība un diskusijas visos pārvaldības līmeņos;
- 2) Ir apsverama Valsts Kompetenču Centra izveide, kura kompetencē būtu kopienu darbs, lauku un pilsētvides sociālās attīstības jautājumi. Institūcija varētu sniegt papildu pievienoto vērtību, ja tā atrastos

ārpus Rīgas. Šāds solis demonstrētu lēmējvaras gatavību ieguldīt resursus teritorijās balstītas stratēģijas un politikas veidošanā;

3) Izstrādājot *Nacionālo kopienu attīstības stratēģiju*, apspriešanas vērtā tēma ir par ceļiem, kā novēršamas nepilnības profesionālajā izglītībā un profesionālajā kopienu darba attīstībā Latvijā. Tā ietvaros nepieciešams izstrādāt formālus izglītības veidošanas līdzekļus, lai panāktu kopienu darba attīstību;

4) Ir nepieciešams attīstīt jaunu profesiju (piemēram, "kopienu darbinieks", "kopienu attīstītājs" vai „sociālais plānotājs”), paturot prātā iepriekšminētos priekšnoteikumus (Ievads: mērķi), ņemot vērā, ka formālā akadēmiskā izglītība ilgtermiņā var nepilnvērtīgi raisīt vietējo radošumu un aktivitāti. Vēl viena iespēja ir vispārējs atbalsts kopienu darbam, ar dažādiem horizontāliem pasākumiem;

5) Jāizstrādā kopienu attīstības darba profesijas standarts. Jādefinē profesiju pārstāvji, jāapmāca sociālie darbinieki, plānotāji un arhitekti, ģeogrāfi un antropologi, sociologi, makro-ekonomisti un politologi, administratīvo un pilsētu vadības zinātņu pārstāvji, tiesību zinātņu, kultūras un mākslas jomu un citu profesiju pārstāvji. Tādējādi tas garantētu to, ka valsts, reģiona, pašvaldību un sabiedrības attīstības procesos iesaistītie speciālisti, ne tikai apzināsies kopienu darba iespējas, bet arī iemācīsies izmantot dažādas metodes, lai nostiprinātu Latvijas kopienu demokrātisko un līdzdalības „darba portfeli”. Turklāt šādi pasākumi atbalstītu vietējo neformālo un pilsonisko izglītību;

#### *Vidējam un ilgtermiņam:*

6) Latvijā teritoriālo kopienu attīstīšana un neformālās līdzdalības plānošanā stiprināšana, starpteritoriālā sadarbība u.c. ir turpmāk veicamais darbs. Viens no efektīvākajiem teritoriālo kopienu veidošanās procesus veicināšanas instrumentiem ir kopienu plānošanas pilotprojekti;

7) Apsverama ir nacionāla mēroga atbalsta programmas kopienām veidošana, kuras mērķis būtu veicināt lauku kopienu un pilsētu teritoriālo kopienu attīstības plānu izstrādi, kas kalpotu par sabiedrības līdzdalības metodi plašāku vietēju, reģionālu un nacionālu attīstības plānu izstrādei un īstenošanai. Tas varētu radīt arī pozitīvus priekšnosacījumus daļu pašvaldību funkciju deleģēšanai pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

8) Būtisku lomu teritoriju attīstībā šobrīd spēlē vietējie koordinējošie atbalsta mehānismi, piemēram, vietējās rīcības grupas, kopienu fondi, kuru kapacitātes pēdējos gados aug un tie darbojas arī starp pašvaldību mērogā. Pašu pašvaldību lielumi, budžeta iespējas, cilvēkresursi un to vēsturiskā pieredze un zināšanas ir ļoti atšķirīgas, lai pašā sākumā veidotu vienotu izpratni par kopienu darba veidošanu. Tāpēc kopienu attīstībai Latvijā nepieciešams radīt gan informatīvo, gan metodisko atbalstu valsts līmenī, gan dažādus nacionālus instrumentus kopienu iniciatīvu atbalstam un arī finansēšanai. Būtiski, lai šie instrumenti būtu elastīgi un piemērojami dažādām kopienām un to attīstības situācijai. Atbalsta sistēmai ir jābūt vērstai uz kopienu iniciatīvu pastāvīgu attīstību un to patstāvību, tomēr ir jārēķinās, ka šāds atbalsts ir grūti koordinējams no valsts pārvaldes puses, kā arī ir grūtības identificēt redzamus kvantitatīvus rezultātus. Tāpēc šeit liela loma varētu būt plānošanas reģioniem, veidojot metodiskus, koordinējošus, labās pieredzes apmaiņas un sadarbības pasākumus;

9) Lai panāktu tiesiskā nodrošinājuma attīstību, kas nepieciešama veiksmīgai kopienu darba attīstībai Latvijā, ir nepieciešama horizontāla pieeja, kuru izmantotu visas iesaistītās institūcijas;

#### *Īstermiņā:*

10) Balstoties uz pieredzi šajā projektā, valsts un starptautiskajos projektos, “Urbānais Institūts” uzskata, ka viens no galvenajiem fokusiem tuvākajā laikā - 2016.-2017.gadā, būtu valsts operacionālas kopienu

attīstības stratēģijas (paralēli, vai sagatavojot *Nacionālās kopienu attīstības stratēģijas* izstrādi) izveide starpdisciplināras ekspertu, nevalstisko organizāciju un politiķu darba grupas vadībā un apmācību programmas attīstība, ņemot vērā, kādā mērā citu profesiju izglītojošajās programmās var iekļaut kopienu attīstības rīkus. Stratēģijas sagatavošanai nepieciešama pētījumu apkopošana, ekspertu diskusijas un ieinteresēto pušu uzklaušana. 2017. gada beigās stratēģija varētu tikt atklāta plašākai apspriešanai un sociālam dialogam ar sabiedrību;

11) Skaidri definēta operacionāla valsts kopienu attīstības stratēģija, iekļaujot vietējo aktīvistu izglītību (šīs kopienu attīstības apmācību programmas turpinājums), specifiskas valsts atbalsta shēmas (sasaistītas vienā unikālā programmā, nevis dažādās shēmās) panāktu labāku sasaisti ar kopienām (t.sk. administratīvajām struktūrām) un piedāvātu mūsdienīgus kopienu darba instrumentus un kopienu darba izglītību, kā arī lokāli izmantojamus starp-pašvaldību sadarbības instrumentus;

12) Valsts kopienu attīstības stratēģijai ir jāklūst par stapsektoru valsts politiku un ietvertu, resursu balstītu, rīcības programmu. Šis solis stiprinātu vēl vienu iespēju reģionālajā politikā: koncentrēta rīcības programma, kurā tiek apzināta pastāvošā situācija, kas definētu vispārēju vadību, un fokusētos uz horizontālu reģionu un vietējo teritoriju sociālo un ekonomisko attīstību.

*Līdz ar projekta (ziņojuma) noslēgumu veicamie pasākumi:*

Mācībspēku apmācības iniciatīva - dalībniekiem sniegt iespēju nodot savas zināšanas un pieredzi, ko tie ieguvuši kopienu attīstības un starp-pašvaldību sadarbības programmā, nākamajām paaudzēm, lai to panāktu, jāsagatavo specifiska apmācību programma.

Izglītības programma - apmācību programmu un / vai semināru struktūra no kopienu attīstības un starp-pašvaldību sadarbības programmas sniedzama kā ilgtspējīgas koncepcijas piemērs turpmākajam lauku un pilsētu attīstības darbam.

Rīki un instrumenti - saraksts ar pilsētu un lauku iesaistīšanās modeļiem, balstoties uz abu programmu pieredzi un aktivitātēm, kas ir jāanalizē un jāpublicē.

## 9. "SEMINĀRU CIKLS PAR STARP-PAŠVALDĪBU SADARBĪBU" UN SASNIEGTO REZULTĀTU KOPSAVILKUMS



### *Sagatavošanās process*

Kopš 2015. gada janvāra sākumā *Antti Korkka* (FIN), *Marc Geldof* (BEL) un *Jonas Büchel* (GER) strādāja, lai izveidotu semināru programmu, kas būtu interesanta un noderīga pašvaldībām.

### *Programmas saturs*

Starp-pašvaldību sadarbība ir termins ar daudzām un ļoti dažādām nozīmēm, sākot ar milzīgiem reģionāliem tīkliem, kas strādā ar desmitiem vietējām pašvaldībām, kā Beļģijā, Francijā vai Vācijā, un reģionālām mārketinga sadarbībām, kā Somijā, un mazākajām lauku sadarbībām, un beidzot ar kombinētajām sadarbībām (ūdensapgādes vai atkritumu apsaimniekošanas sistēmas), kā tas ir vairākās Eiropas valstīs.

### *Programmas grafiks*

#### 1. Darbnīca 2015. gada februārī – IEVADS UN TEMATISKAIS VIRZIENS.

Piemēri no Parīzes OECD sanāksmes - parādīti un izskaidroti.

Ievads darbnīcu programmas idejās, iespējamie rezultāti un tematiskās līnijas.

Valstu pārstāvji strādā ar trīs dažādām pašvaldību grupām, izpētot viņu vajadzības un intereses, doto tematisko līniju ietvaros.

Pēc 2h darba sesijas tika apkopoti un apspriesti rezultāti.

### 2. Darbnīca, 2015. gada februārī – TERITORIĀLĀS EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA, Antti Korkka.

Seminārs iepazīstināja ar esošajiem teritoriāli ekonomiskās attīstības risinājumiem un modeļiem, kā arī kopā ar dalībniekiem pievērsās esošajai Latvijas pieredzei.

Tā kā Latvijas lauku pašvaldībām un Somijas pašvaldībām ir daudz līdzību, piemēros tika pārrunātas gan lauksaimniecības, gan mežsaimniecības, gan lauku tūrisma, gan lobēšanas tēmas, kā arī par pašvaldību pārstāvniecību valstī un starptautiskajās institūcijās.

### 3. Darbnīca, 2015. gada maijā – STARP-PAŠVALDĪBU SADARBĪBA, Marc Geldof.

Šī darbnīca piedāvāja detalizētu ieskatu starp-pašvaldību sadarbības projekta dizainā un izstrādē, un tās specifiskais mērķis ir noskaidrot kā radoši gan iekšēji, gan ārēji darboties ar starp-pašvaldību sadarbības projektiem.

Tika rādīti piemēri no transportēšanas, sociālās un veselības aprūpes, atkritumu apsaimniekošanas, izglītības programmu, ūdens un enerģijas apgādes jomām.

### 4. Darbnīca, 2015. gada jūnijā – LABA PĀRVALDĪBA, Jonas Büchel.

Attīstīta kooperatīva un caurspīdīga vadības komunikācija ar starpkultūru kompetencēm, lai varētu veidot un uzturēt sadarbības projektus, ir ļoti nepieciešamās prasmes, lai saprastu un attīstīt mūsdienu pašvaldības.

### 5. Darbnīca / konference, 2015. gada jūnijā - STARPTAUTISKĀ OECD TIKŠANĀS

Daļa no iepriekšējo darbnīcu dalībniekiem piedalījās ikgadējā OECD tikšanās reizē Mančestrā.

#### Noslēguma konference, 2015.gada 18.septembrī

Dalībnieki apvienojās, apkopojot un apspriežot, un novērtējot programmas rezultātus.

## 9.1. REZULTĀTI UN SECINĀJUMI

Viens no galvenajiem secinājumiem pēc semināra cikla, it īpaši pēc OECD Mančestras tikšanās, bija tas, ka neskatoties uz konferences saturu Mančestrā, kolektīvā sajūta, respektīvi, komandas gars starp Latvijas pašvaldību pārstāvjiem bija būtiskākais, un sniedza pievienoto vērtību darbam vietējā līmenī.

#### *Tīkli:*

*Facebook* grupa: "Speciālistu Platforma" pierāda vajadzību pēc ikdienas komunikācijas, konkrētajā gadījumā pēc informācijas par pašvaldību vadītāju pieredzi un izaicinājumiem ikdienā. Darba grupa radīja ideju izveidot neatkarīgu pašvaldības tīkla grupu, kas piedāvātu tās biedriem iespēju regulāri un bieži tikties, lai dalītos pieredzē, kā arī aicinātu citus ekspertus, kuri varētu prezentēt jaunas metodes un plānošanas instrumentus.

#### *Komunikācija:*



Visas pašvaldības, kas aktīvi piedalījās, pauda skaidru ieinteresētību turpināt darba procesu. Dalībnieki skaidri norādīja, ka semināru cikls stiprināja viņu motivāciju un tūlītēji uzlaboja darba apstākļus, kā arī uzlaboja viņu darba un komunikācijas prasmes.

#### *Sadarbība:*

Ropažu novads iekļaujas starptautiskā apritē. Ropažu novada un Kamenas pilsētas (Vācija) sadarbība, demonstrējot labāko Latvijas un starptautisko praksi plānošanā un sadarbībā, zināšanu un pieredzes apmaiņas tīklos. Ropažu novads paredz sadarbības projektu ar Vācijas pašvaldību. Sadarbības laikā pašvaldības īpašu uzmanību pievērš tādām tēmām kā darbs ar bēgļiem un patvēruma meklētājiem. Kā pirmais darba solis plānota Latvijas pašvaldības vadītāja tikšanās ar pašvaldības pārstāvjiem Vācijā, un divu dažādu bēgļu nometņu apmeklējums. Plānots, ka tas paplašinās kontaktu loku un demonstrēs veidus, kā aktīvi sadarboties starptautiskos projektos un ieviest modernu Eiropas pārrobežu pašvaldību darba pieeju.

Gaidāmās administratīvās reformas bieži bija nopietnu diskusiju tēma. Dalībnieki savu pašvaldību vārdā izteica uztraukumu par to, ka tiks apdraudēta teritoriālā identitāte, kas ir būtisks elements, lai veidotos uzticība kādai teritorijai. No viņu perspektīvas, plānotā administratīvā reforma var būt labs risinājums, īpaši attiecībā uz attīstītām un kvalificētām vietējām plānošanas sistēmām. Bet lēmumu pieņēmējiem ir jāgarantē sistēmas uzturēšana, lai sasniegtu rezultātus ilgtermiņā.

#### *Apmācāmo pašvērtējums:*

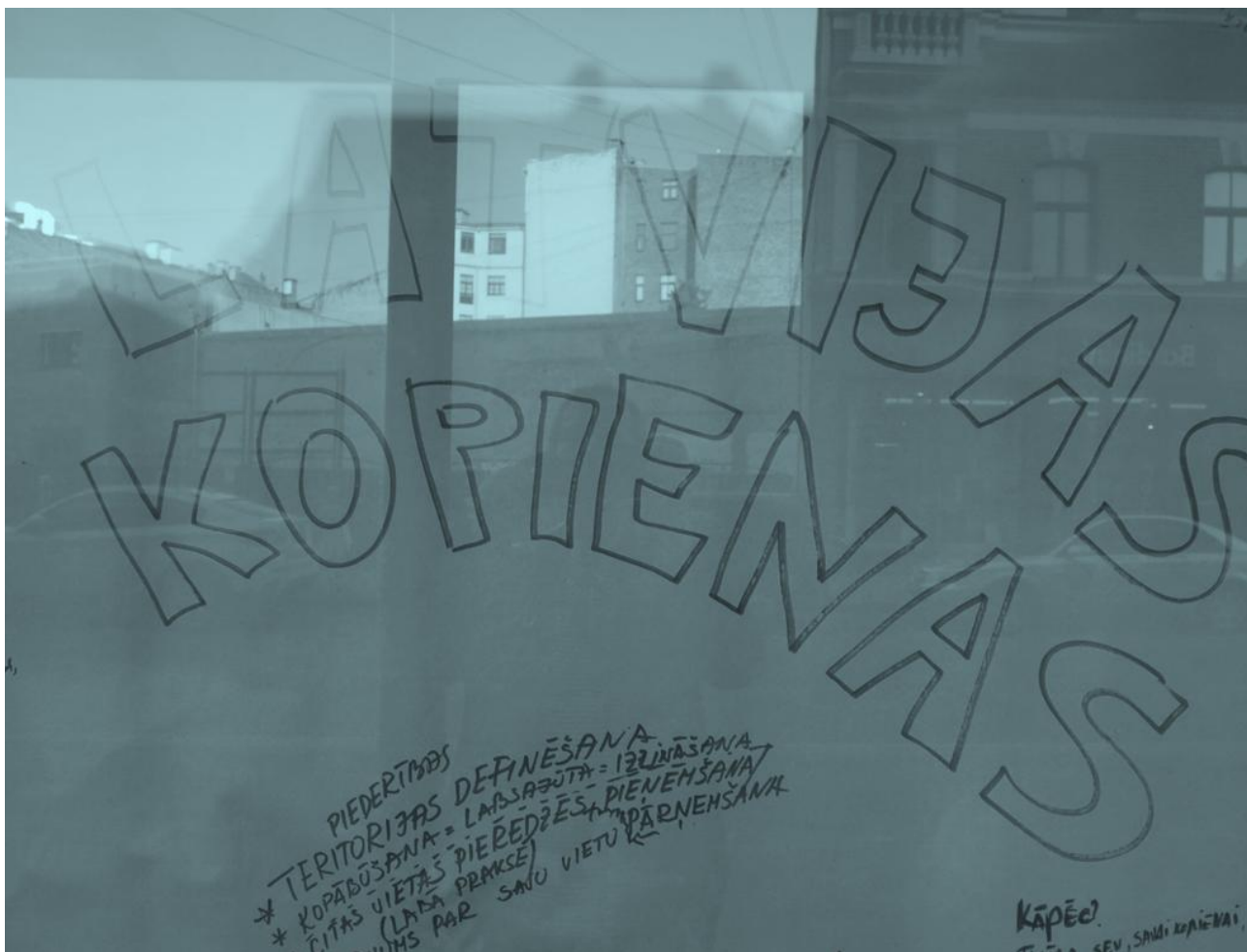
Pašvaldību darbiniekiem nepieciešama detalizēta administratīvās komunikācijas un sadarbības apmācību programma. Steidzami nepieciešama arī regulāra kapacitātes stiprināšana pašvaldību speciālistiem. Tika apspriests jautājums par to, kā piesaistīt politiķu atbalstu pašvaldību ekspertu stratēģijām? Tāpat tika atzīmēts, ka jāuzlabo komunikācija un sadarbība starp speciālistiem, tajā nepieciešams iekļaut arī politisko lēmumu pieņēmējus.

Iepriekšējā izpēte liecina, ka lēmumu pieņemšanas procesā nepieciešams iekļaut daudz vairāk ieinteresēto pušu, kā arī iekšējo (administrācija) un ārējo (iedzīvotāji) ekspertu.

Stabilam sadarbības tīklam, veidotam no pašvaldību speciālistiem, ir iespēja sniegties pāri gaidāmajai administratīvajai reformai. Turklāt, šāds sadarbības tīkls var atbalstīt reformas procesu, izmantojot starpnozaru un starp-pašvaldību pieeju, daloties ar pieredzi.

Nepieciešams izstrādāt kompleksu un iesaistošu darba plānu, lai veidotu iespējamo starp-pašvaldību sadarbības formu visā valstī, tāpēc ir jākrāj pieredze un zināšanas. Jāveicina pētniecība, izpratne, mācību materiālu un labi sagatavotas dokumentācijas pieejamība.

Visām iesaistītajām pusēm risināmi jautājumi: juridisku, ekonomisku, kā arī neformālu instrumentu izstrāde, lai sāktu aktīvu un plašu starp-pašvaldību sadarbības ideju un pieredzes izmantošanu.



Vadlīnijas “Nacionālās kopienu attīstības stratēģijas” izstrādei, pamatojas uz semināru un konferences rezultātiem, kopienu attīstības programmas dalībnieku ieteikumiem, iekšējo, visu projektā iesaistīto, ekspertu diskusijām, kā arī uz ekspertu profesionālo un zinātnisko kompetenci. Paredzēts, ka vadlīnijas var kalpot nacionāla līmeņa politikas veidošanai ar mērķi stiprināt vietējās kopienas Latvijā un padarīt daudzveidīgākus iespējamus finanšu atbalsta modeļus kopienu attīstībai.

***Nacionālajai kopienu attīstības stratēģijai jābalstās uz sekojošiem principiem:***

1. Ir stratēģiski svarīgi definēt kopienas darbu kā tādu un kā būtisku daļu no kopienu attīstības. Šajā kontekstā jāskata nodaļa par Latvijas kopienu darba nākotni. Kopienu darba neformālie aspekti, piemēram, vietējā komunikācija un mūžizglītība, ir būtiski demokrātiskai sabiedrības stabilitātei, it īpaši lauku teritorijās;
2. Koncentrēšanās uz starp-paaudžu darbu, īpaši teritorijās ar lauku apdzīvojuma struktūru, stimulējot vietējo pakalpojumu sniedzēju attīstību. Starp-paaudžu darbs un sociāli vairāk integrēti vecāka gadagājuma cilvēki ir pievienotā vērtība, integrētā sabiedrības daļa pievienotos sarūkošās kopienas aktivitātēm;
3. Proaktīvas, sociāli iekļaujošas un viesmīlīgas atmosfēras izveidošana Latvijā. Ir svarīgi pieminēt priekšstatu par duālista principu integrācijā: integrācija nevar pilnvērtīgi funkcionēt, ja tā ir vienpusēja, abiem partneriem ir jābūt gataviem "pieņemt" vienu otru. Praktiski tas nozīmē: valstij ir tiesības pieprasīt

svēšinieku integrāciju, kad tie ienāk sabiedrībā, bet valstij ir jāvēlas integrēt jaunpienācēju unikālo kultūras kapitālu, kurš ir būtisks pienesums Latvijas kultūras redzējumā. Tas nozīmē, ka tiek radīta ilgtspējīga iekļaušanas kultūra;

4. Stratēģiskā skatījuma pilnveidošana par sabiedrības attīstības redzējumu.

Pirms pieņemt jebkādu saistošu lēmumu par turpmāku kopienu plānošanas lomu, ir jāapspiež, cik lielā mērā teritoriālajām kopienām, ar to kopienu darbu un kopienu plānošanu, ir vai nav iespēja iesaistīties formālajā plānošanas sistēmā. Pievienojot neatkarīgi veidotās kopienu stratēģijas formālajai plānošanas sistēmai, kopienām pastāv risks ne tikai zaudēt savu neatkarīgo un sociāli apstiprināto statusu, bet arī neatkarīgās, kritiskās pilsoniskās kustības demokrātiskās vērtības;

5. Ņemot vērā teritoriālo kopienu vājo pozīciju šobrīd, Latvijas plānošanas sistēmai un tās normatīvajai struktūrai, kā arī iestādēm visos valsts līmeņos, ir jāapzinās, cik svarīga ir ļoti iecietīga un jutīga attieksme pret kopienām. Kopienas nedrīkst ietekmēt pārāk ātri un tās nedrīkst "traumēt" to veidošanās procesā, pieņemot lēmumu par kopienu plānošanas ieviešanu, kā saistošu normatīvo instrumentu pastāvošajā plānošanas sistēmas regulējumā. Vispirms ir rūpīgi jāidentificē to, kas un kur ir Latvijas teritoriālās kopienas, kā arī, jānovērtē to izturība, vēlmes un vajadzības.

Jaunizveidotās kopienas mēdz būt nestabilas, trauslas un tās ir jāatbalsta un "jākopj". Pirmais solis šādā situācijā ir progresīva kopienu aktivizēšana, kā arī teritoriālajām kopienām, kuras ir veidošanās procesā, būtu jāveicina "mīkstā", jeb tolerantā kopienu plānošana. Tāpēc, vēlreiz atgriežoties pie iepriekšējā argumenta, jautājums ir, vai "no augšas uz apakšu pieejas" kopienu plānošana būtu jāintegrē vietējās pārvaldes plānošanas noteikumos, tā sauktajā "cietajā" plānošanas procesā;

6. Tuvāk izvērtējot pašvaldību attīstības dokumentus, var secināt, ka telpiskās attīstības politika Latvijā pašlaik ir veidošanas stadijā, kur tai trūkst skaidras pilsētu un kopienu politikas dimensijas. Ņemot vērā straujās globālās izmaiņas un konkrētas attīstības tendences Eiropas Savienībā plānošanas jomā, iestādēm, kas strādā ar telpiskās un pilsētvides attīstības politiku gan valsts, gan vietējā līmenī, būtu jāstiprina plānošanas kapacitāte. Nepieciešamās zināšanas un pieredze ir jāiegūst vietējā, kā arī reģionālā un nacionālā līmenī, lai pārslēgtos no statiskas, regulatīvas zemes izmantošanas veida plānošanas (teritoriālā plānošana) un vietējās vidēja termiņa attīstības plānošanas / programmēšanas uz modernu, atbilstošu un elastīgu stratēģiskās, telpiskās plānošanas sistēmu.

Tas nozīmē, ka stratēģiskai, telpiskai plānošanai pašvaldību līmenī būtu jābalstās uz "no apakšas uz augšu pieejas" plānošanu. Sadarbojoties ar vietējām kopienām, ir jākonstatē vietējais potenciāls, sociālais kapitāls un iespējas. Atbilstošu stratēģisko darbību attīstība specifiskā vietā un to turpmākā īstenošana ir jābalsta uz skaidriem principiem par līdzatbildību un līdzdarbību. Šāda pieeja ir īpaši svarīga laikā, kad iespējama jauna administratīvi teritoriāla reforma ar nolūku samazināt vietējo teritoriju un pārvaldes institūciju skaitu. Teritoriāli lielākās pašvaldībās konkrētu vietu un kopienu loma kļūst vēl nozīmīgāka. Tādēļ kopienu plānošana ir jāveic ciešā sadarbībā ar vietējām kopienām un iniciatīvām;

7. Kopienu plānošanas stiprināšana ar "no apakšas uz augšu pieeju".

Visvairāk nepieciešamas ir jaunas zināšanas un prasmes. Valsts kopienu attīstības stratēģijai ir jāveicina kopienu vai vietu veidošana un plānošana, kā arī jāveicina kopienas iesaistīšanās formālajā plānošanā. Kopienu izteiktās vēlmes var tikt iekļautas oficiālajos teritorijas attīstības plānošanas dokumentos, piemēram, ilgtspējīgas attīstības stratēģijā, attīstības programmā, vai citos telpiskās plānošanas sistēmas dokumentos un pēc būtības – procesos;

8. Šobrīd daudz svarīgāk par kopienu "formalizēšanu" ir teritoriālo kopienu nepieciešamība pēc spēcīgāka statusa sabiedrības apziņā un pārvaldības praksē. Ir jāstrādā, lai aktivizētu un atbalstītu vietējās aktivitātes un teritoriālās kopienas to veidošanās vai pašnoteikšanās procesā. Daudzviet, kā jau minēts, strauji aktivizējas vietējo iedzīvotāju kustība un tiek izrādīta interese un vēlme iesaistīties ar vidi saistītajos jautājumos. Šādas aktivitātes visbiežāk ir jāatbalsta ar "no augšas uz apakšu" pieeju. Ļoti bieži cilvēki ir gatavi iesaistīties un līdzdarboties, tomēr daudzviet cilvēki nesaprot, kā tas izdarāms;

9. Svarīgs kopienu aktivitātes aspekts ir labas pārvaldības un zināšanu pārneses nodrošināšana, proaktīvu kopienu atbalsta un labās pārvaldības pieredzes apmaiņas nodrošināšana. Kopienām un vietējām pašvaldībām, politiķiem, speciālistiem, profesionāļiem un plānotājiem ir svarīgi identificēt un piemērot t.s. "mīkstās", piemēram, komunikācijas un sadarbības prasmes.

Lai veicinātu jaunu teritoriālo kopienu aktivitātes un iniciatīvas, un to dzīvotspēju, daudzviet ir nepieciešams atrast līdzsvaru starp klasisko plānošanas un pārvaldības "no augšas uz leju pieeju" un labas – horizontālas vai „no apakšas uz augšu” pārvaldības pieeju. Šī darbība būtu vērojama uz proaktīvu mērķgrupu sasniegšanu un dialogu ar iedzīvotājiem, līdzdalības kopienās un labas pārvaldības principu ievērošanu. Plānošanas sistēmai savas attīstības un pielāgoties spējas labad nepieciešams pāriet uz demokrātisku, t.sk. horizontālu pārvaldību, kā prakses ietvaru teritoriālo kopienu attīstībai.

Mūsdienās vēsturiskā ideja par vienotu kopienu ir atdzimusi kā ideja par telpiski orientētu politisku kopienu. Bet caurmērā vidējai kopienai vairs nepastāv vienota izpratne par vidi, kopīgi priekšstati par morālo kārtību vai taisnīgumu. Tāpēc pirms teritoriālo kopienu apvienošanas ir rūpīgi, un taisnīgi jāveic sociālās plānošanas analīze, koncentrējoties uz konkrētās kopienas raksturu, tās iedzīvotāju vai kaimiņu atšķirībām. Šāda labās pārvaldības prakse un sociālās plānošanas darbs kalpos par pamatu savstarpējai uzticībai un sapratnei;

10. Kā aprakstīts iepriekš, Latvijas lauku apvidi un pilsētvide piedāvā daudz iesaistīto pilsoņu iniciatīvas. Tās pēc būtības ir neatkarīgas iniciatīvas, kas balstās uz alternatīvām pieejām. Šis projekts ir parādījis, ka zināšanas un jaunrade iet roku rokā, kad tiek pozitīvi attīstīta sociālā, fiziskā un ekonomiskā vide. Vietējo dalībnieku zināšanas, radošums un drosmē ir jāveicina un aktīvi jāatbalsta. To iespējams darīt ar dažādiem līdzekļiem, piemēram, subsīdijām un specifiskiem valsts atbalsta programmu līdzekļiem. Praksē parasti tas ir finansiāls atbalsts administratīvās darbības uzlabojumiem, bieži ierobežojot tiešus kopienas attīstības instrumentus, kas pieejami tikai tiem, kas spēj izprast sarežģītas finansēšanas shēmas. Šīs shēmas sasniedz maksimums 1 līdz 5 procentus sabiedrības. Tas atstāj vairāk nekā 90% iedzīvotāju bez atbalsta. Šī brīža ideja ir iesaistīt "vidējo" pašvaldības darbinieku, skolotāju, ekonomistu vai pakalpojumu sniedzēju viegli saprotamā "no augšas uz leju" organizētā pārmaiņu vadībā. Valstij ir svarīgi veicināt tās attīstību, aktivizāciju un vairāk par visu motivēt savus pilsoņus eksperimentēt, darīt neparastas lietas, domāt "ārpus birokratizētiem noteikumiem", un piemērot radošumu, kur vien tas ir iespējams. Tas prasītu pēc lielākā mērā proaktīviem mērķauditorijas sasniegšanas un informēšanas instrumentiem, piemēram, kampaņas, kas nosūtītu sabiedrībai pozitīvu un motivējošu signālu;

11. Telpiskās attīstības plānošanas jomas tālāka attīstība ir saistāma ar būtisku kopienu lomas pieaugumu. Attīstības plānošanai ir jāmainās piešķirot daudz lielāku lomu stratēģiskākai vietu un kopienu teritoriju plānošanai (piem., ciemu vai apkaimju plānošana).

Teritoriālo kopienu loma pašlaik nav skaidra oficiālajā plānošanas sistēmā. Veidojamajā politikā paredzams, ka teritoriālo kopienu atbalsts ir prioritāte, attīstot un īstenojot kopienu plānošanas pilot projektus. Papildus jānodrošina kopienu kapacitātes stiprināšana;

12. Valstij ir jārada pozitīva attieksme pret mazajām lauku apvidus pašvaldībām, pierādot un parādot, ka pat mazās pašvaldības var atrast un ir atradušas sevī spēku ceļā uz pozitīvu attīstību. Valstij ir jāsamazina, bieži valdošais, negatīvais viedoklis, ka pastāvīga izaugsme, lielas un bagātas teritoriālās vienības ir spēcīgas, bet mazās vienības ir vājas. Plānošanas pieredze Latvijā, ar pašvaldību ieņēmumiem uz vienu iedzīvotāju, parāda, ka vājākas un nestabilākas sistēmas bieži vien ir tieši pēc izmēra lielākas pašvaldības, savukārt mazākas pašvaldības bieži vien var atrast starp spēcīgākajām (kvalitatīvie dati). Valsts pilnvaroti pētījumi šajā sakarā veicinātu un motivētu mazākas pašvaldības vēl vairāk.

Turklāt būtu svarīgi apzināt, izpētīt un informēt sabiedrību par labajiem piemēriem un to attīstību mazāko pašvaldību un lauku attīstības iniciatīvās. Kā piemēru var minēt to, ka mazās pašvaldības bieži vien spēj krietni ātrāk un vieglāk attīstīties, pielāgoties jaunām situācijām, būt inteligētām un elastīgām savā attīstībā. Tas prasītu padziļinātu analīzi par faktoriem, kas veicina veiksmīgu mazāku pašvaldību attīstību. Tikpat būtiski būtu noskaidrot un izprast "atpalcības" iemeslus pašvaldībās ar zemākiem izaugsmes tempiem.

13. Līdzdalības veicināšana vai sabiedrības iesaiste ir galvenie "no apakšas uz augšu" stratēģijas attīstības elementi. Šādā gadījumā būtu jāmudina iedzīvotāji piedalīties dažādos dokumentu un stratēģiju izstrādes procesa posmos, tai skaitā projektu izstrādē, lēmumu pieņemšanā, projektu īstenošanā un novērtēšanā. Aktīva iesaistīšanās var mudināt vietējo iedzīvotāju uzņemties lielāku atbildību, attīstības process būs caurspīdīgāks, atbildīgāks un uzticamāks. Šāda iesaistīšanās var notikt dažādos līmeņos, taču būtiskākais jautājums ir vietējo zināšanas par lēmumu pieņemšanas procesu. Sabiedrības dalība ir saistāma ar labāk izstrādātiem projektiem, precīzāk formulētiem mērķiem, efektīvākām izmaksām un produktīvāku laika organizēšanu, taisnīgāku projekta ieguvumu sadali un zemāku korupcijas līmeni;

14. Gudru kopienu stratēģijas attīstība. Singapūrā ir izveidota ar IT risinājumiem saistīta ideja, kas veicina kopienas dalībnieku iespējas dalīties *zināšanās* un *prasmēs*. Vietējās kopienas piekrita, ka vissvarīgākie un noderīgākie identitātes veidošanas un attīstību sekmējošo programmu pilāri ir *Zināšanas* un *Prasmes*. Izmantojot šo izpratni Latvijas gadījumā, būtu svarīgi veidot tādas iniciatīvas, kuras atbalstītu kopienu kapacitātes celšanu;

15. Uz leju vērsta lauku kopienu attīstība ir atkarīga no stratēģiska lēmuma, konceptuāli atbalstīt uz rezultātu orientētu attīstību. Viens no scenārijiem ir koncepcija, kur kopienas izaugsme balstās uz atbalsta sistēmu (1. scenārijs), bet otra ir orientēta uz atbalstu kā vērtību (2. scenārijs). Lēmumam ir jābalstās uz valsts stimulu atbalstīt kopienu attīstību lauku apvidos.

Ja kopienu izaugsme ir balstīta uz reģionālās attīstības atbalsta sistēmu (1. scenārijs), pamatojoties uz sabiedrības līdzdalību, pašvaldības plānošanā un kopienas ieguldījumu sociālajā un ekonomikas jomā, tad būtu nepieciešama valsts atbalsta programma kopienām, kuru mērķis būtu veicināt lauku kopienu attīstības plānus, kas kalpotu kā sabiedrības līdzdalības metode (plašāka iesaiste dažādu līmeņu attīstības plānu izstrādē un īstenošanā).

Nemot vērā, ka vietējā attīstība daudzviet joprojām balstās uz iepriekšējās desmitgadēs pieredzēto sadarbības un plānošanas kultūru, pastāv risks izveidot praksi, kas administratīvajām institūcijām kalpo par formālu atbildi uz zemes izmantošanas attīstības un sabiedrības līdzdalības jautājumiem, apzinoties, ka bieži vien realitātē šī atbilde būtu pārāk formāla un neelastīga. Kopienas, kuras atbalstītu šādu attīstības procesu, kalpotu tikai valsts pārvaldes sistēmai.

Ir nepieciešamas valsts rūpes par mazpilsētām lauku apvidos, spēja identificēt kopienu vajadzības, prioritātes, kopienu līderus un kopienu plānošanas kapacitāti. Sistēmiska pieeja attiecībā uz šīs koncepcijas attīstību un atbalstu radītu pozitīvu vidi funkciju deleģēšanai vietējām sabiedrības organizācijām.

Uz vērtībām balstītas sabiedrības attīstības (2. scenārijs) aktivitātes ir vērtamas uz sistemātiskiem ieguvumiem reģionālajā attīstībā, Latvijas lauku "dzīvīgumu" un cilvēku drošības sajūtas stiprināšanu. Šajā gadījumā uzmanība būtu jāvērs uz sabiedrību. Ir iespējams veikt intensīvu analītisku un informatīvu darbu nacionālā līmenī, lai palīdzētu radīt lauku kopienu "kritisko masu", kas varētu strādāt kā kopienu pašatjaunošanās spēks.

Uz vērtībām balstīta kopienu attīstība cenšas izveidot gan informatīvu, gan metodisko atbalstu dažādu valsts atbalsta instrumentu līmenī, kā arī finansiālu atbalstu kopienām.

Ir svarīgi, lai šie instrumenti būtu elastīgi un piemērojami dažādām kopienām ar dažādiem attīstības līmeņiem. Atbalsta sistēmām ir jābūt vērstām uz pastāvīgu un vienmērīgu kopienu attīstības iniciatīvu izstrādi. Tomēr ir jāņem vērā, ka šīs subsīdijas un atbalsta shēmas, ir valsts pārvaldē grūti koordinējamas. Turklāt varētu būt grūti noteikt taustāmus kvantitatīvos rezultātus.

Neskatoties uz izvēlēto koncepciju, abiem scenārijiem jānodrošina piekļuve kopienu atbalstam, un jāizvairās no formālisma neatkarīgi un nevalstiskajai, kā arī valsts finansētajai lauku kopienu attīstībai;

16. Pieejām, kas saistītas ar aktivitāšu ieviešanu, īstenojot darbības, kas nav tieši saistītas ar starptautiskiem fondiem, jāveicina projektu veidošana, skaidri balstoties uz noteiktajām kopienu vajadzībām.

Kā svarīgs resurss ir saglabājams esošo kopienu fondu modelis, kas tika ieviests, pateicoties vietējiem iedzīvotājiem un viņu ekonomiskajiem resursiem.

Arī attiecībā uz kopienu atbalstītajām finansiālā atbalsta shēmām, ir svarīgi turpināt attīstīt ideju par sociāli un teritoriāli atbildīgu uzņēmējdarbību. Tas var palīdzēt atbalstīt vietējās kopienu iniciatīvas. Svarīgs nākotnes resurss lauku apvidos varētu būt sociāli orientēta uzņēmējdarbība, ieguldot peļņu sabiedrībā.

Valstij ar visiem līdzekļiem un ar visām iespējām jāveicina koplietošanas modeļi (kopīgie resursi), piemēram, daudzās valstīs pastāv plaši zināmā koplietošanas sistēma. Šie modeļi būtu īpaši noderīgi vietās ar lejupejošu demogrāfisko un ekonomiskās aktivitātes līkni;

17. Veicināt finanšu atbalsta shēmas (valsts budžets, neatkarīgi NVO fondi, vai izstrādājot īpašus līdzekļus reģionālajai attīstībai) kopienu iniciatīvām gan lauku teritorijās, gan pilsētās ir īpaši nozīmīgs valsts uzdevums, nodrošinot lauku apvidu atdzīvināšanu un cilvēku drošību, kā tas noteikts Nacionālajā attīstības plānā;

18. Plānojot administratīvi teritoriālā iedalījuma reformas ir nepieciešams pievērst īpašu uzmanību mērķauditorijas cilvēku sasniegšanai un viņu vietējās identitātes noteikšanai. Pieredze no dažādām Ziemeļeiropas, Itālijas u.c. valstīm rāda, ka kopienu un pašvaldību apvienošanas vai sadalīšanas procesi ir ļoti traumējoši viendabīgai un pozitīvai sociālās vides struktūrai;

19. Valsts iestāžu decentralizācija var stimulēt vietējo un reģionālo ekonomisko spēku. Pieredze no citām valstīm, īpaši no Vācijas austrumiem, ir pierādījusi, ka valsts aģentūru, pat ministriju vai tiesas iestāžu sadalījums veicina vietējos un pat reģionālos attīstības procesus;

20. Stratēģijas izstrādes ietvaros apsverama ideja par *jaunas pieejas programmu* Latvijas lauku apvidum. Programmai ar šādu raksturu būtu iespējas veicināt visas valsts attīstību, un tai būtu nozīme no starptautiskā mārketinga un valsts zīmola skatupunkta.

## 11. VADLĪNIJAS ROKASGRĀMATAI „ KOPIENU APMĀCĪBU PROGRAMMAS IZSTRĀDE LATVIJĀ”



Pēc gūtās pieredzes Latvijas kopienu attīstības apmācību programmas izstrādes laikā, no 2011. līdz 2013. gadam, un tās īstenošanas laikā, 2014. un 2015. gadā, tika izstrādāta rokasgrāmatas struktūra, ar uzdevumu sniegt rekomendācijas turpmākajām kopienu attīstības apmācību programmām.

Šis sadaļas mērķis ir rokasgrāmatas struktūras formā definēt vadlīnijas kā priekšlikumu turpmāk veidojamajai Kopienu attīstības apmācību programmai Latvijā. Priekšlikums izstrādāts, paredzot iespējamo sinerģiju, sadarbojoties ar paralēli izstrādājamu pašvaldības speciālistu apmācību programmu.

Kopienu attīstības apmācību programmas priekšlikums satur secīgus tās veidošanas soļus, galvenos satura uzsvarus vai apmācības veidošanas principus un procedūras:

### 1. Ievads

Tāpat kā citi projekti visā pasaulē kopš 1970. gada, kopienu attīstības apmācību programma, publiskie un pilsoniskās attīstības pilot-projekti Latvijā ir cieši saistāmi ar kopienu darba attīstību, veicinot pašapziņu, brīvību no aizspriedumiem un elastību starp vietējām apkaimēm un sabiedrību.

### 1.1. Kopienų darbs

Kopienų darbs ir cilvēku ar noteiktām interesēm neatkarīga izpausme. Tādējādi teritoriāls kopienų darbs atspoguļo cilvēku, kuri dzīvo konkrētā vietā, gribu un iesaistīšanos. Kopienų darbs bieži tiek veikts brīvprātīgi, taču gadu laikā ir attīstījies kopienų darba profesijas lauks, kurā tiek pielietota arī profesionāli izmantojama metodoloģija, un kuru stiprina arī akadēmiski pētījumi.

### 1.2. Kopienų attīstība

Kopienų attīstība ir saistīta ar cilvēku, kuriem rūp viņu kopiena un kuri ir ieinteresēti veicināt tās specifisku attīstību, iesaisti. Tā var būt ekonomiska, sociāla, infrastruktūras, administratīva, kā arī ar jebkura citu atsevišķu jomu saistīta attīstība.

Optimālā situācijā kopienų attīstība ir sadarbība starp neatkarīgiem kopienų pārstāvjiem un administrācijas pārstāvjiem.

### 1.3. Kopienų darba un kopienų attīstības darba principi

Balstoties uz ilgtermiņa starptautisko pieredzi un kopienų aktivitāšu rezultātiem Latvijā, lai izveidotu veiksmīgu attīstības stratēģiju kopienām, ir būtiski šie principi:

- Katra vieta ir unikāla, un tai ir vajadzīga skaidra, saprotami pielāgota stratēģija;
- Kopienų darbam ir iespēja identificēt un stiprināt vietējo identitāti;
- Ir aktīvi jāmotivē lokāli balstītu kopienų attīstība un vēlme iesaistīties;
- Komunikācija un tīklošanās - veids kā stiprināt kopienų no iekšpuses uz ārpusi;
- Mācoties no sociāli iekļaujošām darba pieejām, katram kopienų dalībniekam ir jātiek ņemtam vērā ar pozitīvu un viesmīlīgu attieksmi;
- Kopienų noturības veicināšana, atbalstot vietējā kapitālā un resursos balstītas aktivitātes. Kopienų darbs var sekmēt šādu resursu identificēšanu un sabiedrības informēšanu par tiem, tādējādi stiprinot vietējo sabiedrību;
- Veicināt vietējo un reģionālo ekonomisko attīstību un izpratni, un radoši atbalstīt vietējo uzņēmēju un darba tirgus intereses;
- Veicināt ekonomisko un sociālo sadarbību, popularizējot ideju par koplietošanas ekonomiku;
- IT infrastruktūra ir visvairāk nepieciešama attālās vietās. Tiešsaistes darba iespējas un savienojamība ir būtiski sociāli ekonomiskai iekļaušanai kopienā;
- Atvērta kopiena nostiprina sava „sociālā kodola portfolio”, tādējādi bagātinot kopienų sociālo un ekonomisko dzīvi;
- Iesaistes aktivitātes un projekti, kas balstīti uz kultūru un ir radoši realizēti, sniedz iespēju veidot spēcīgu identitātes, piederības sajūtu un veicināt vietējo vēlmi iesaistīties;
- Atbalsts pieaugušo izglītībai, vietējiem mūžizglītības modeļiem, cenšoties atbalstīt pilsonisko apziņu un zināšanas, stiprinot neatkarīgu vietējo domāšanu un aktivitāti;
- Respektēt laika vērtību un ieguldīt ilgtermiņa stratēģijās un attīstības procesos;
- Kopienų darbs veicina uzticību un sociālo atbildību.



## **2. Vispārēji kopienu darba un kopienu attīstības apmācību programmu nosacījumi**

### 2.1. Izglītojoša pieeja

Kopienu attīstības apmācību programma spēj sekmīgi atbalstīt vietējo iesaistīšanos. Lai garantētu iespējamo katras Latvijas kopienas līdzdalību nākamajās kopienu programmās, jāizmanto neakadēmiskās un neformālās izglītības pieeja. Savādāk orientēta augstākās izglītības pieeja ir izmantojama vēlākā attīstības procesā, rūpīgi konsultējoties ar vadības grupu (sk. zemāk).

### 2.2. Teritoriālā pieeja

Šī kopienu attīstības apmācības programma koncentrējas uz teritoriālajām kopienām. Ir skaidrs, ka neatkarīgas teritoriālās atbalsta shēmas ir svarīgas, lai kopienām (jo īpaši lauku) dotu iespēju pašrealizēties, aktīvi iesaistoties teritorijās, kur novērojama iedzīvotāju skaita samazināšanās un lauku kopienu sarukšana. Taču ir svarīgi atbalstīt arī urbānās teritoriālās kopienas un pilnveidot nākotnes programmu ar līdzsvarotu lauku un pilsētu kopienu līdzdalību.

### 2.3. Fokuss uz līdzdalību

Kopienu attīstības apmācības programma ir vērsta uz kopienas darbinieku reālajā vidē, izceļot radošo un demokrātisko spēju kombināciju konkrētā vietā, parādot apkaime tās sociālajā, vides un ekonomiskajā situācijā.

Kopienu attīstības apmācību programmas didaktika ir jālīdzsvaro ar ekspertu pieredzi un pētījumu rezultātiem, un vietējām, valsts un starptautiskajām vajadzībām un interesēm. Tas nozīmē, ka katrai apmācāmo grupai ir jābūt iepriekš izvērtētai, lai programmas veidotu pamatojoties uz individuālajām apmācību dalībnieku vajadzībām un ekspertu un pasniedzēju sākotnējo grupas novērtējumu.

### 2.4. Vadības grupa

Apmācību programma ir jāizstrādā, pastāvīgi jāuzrauga un jāpielāgo, sadarbojoties ar apmācībās iesaistīto kopienu pārstāvjiem un vēl neizveidoto, neatkarīgo *Latvijas kopienu darba un kopienu attīstības vadības grupai*. Šī vadības grupa pārrauga aktivitātes, didaktiskās un metodoloģiskās pieejas un garantē ideju optimālu īstenošanu.

Vadības grupa būtu jāizveido kā neatkarīga institūcija ar pārstāvjiem no svarīgākajām institūcijām un organizācijām (gan valsts, gan starptautiska līmeņa), kas strādā ar kopienām Latvijā. Šādai vadības grupai būtu jā sastāv no pilsoniskajiem partneriem, valsts partneriem, pētniekiem un pārstāvjiem no iepriekšējo apmācības programmu dalībniekiem.

Lai veicinātu demokrātiskāku vadības procesu, būtu nepieciešams izveidot "Absolventu padomi" ar pārstāvjiem no iepriekš iesaistītajām kopienām.

## **3. Kopienu attīstības apmācību programmas uzbūve un metodika**

### 3.1. Dalībnieku struktūra

Veiksmīgi funkcionējošai kopienu attīstības apmācību programmai ir rekomendējamas vismaz 7 teritoriālās kopienas, kuras pārstāv 2 vietējie kopienu darbinieki. Kopumā tie ir 14 vai vairāk dalībnieki. Šādai apmācāmo grupai ir pietiekama kritiskā masa un, ņemot vērā, ka programma nav ilgāka par 18 mēnešiem, katru kopienu ir iespēja apmeklēt divas reizes gada laikā.

### 3.2. Dalībnieku atlase

Pusgadu pirms mācību programmas sākšanas, nepieciešams publicēt uzaicinājumu piedalīties programmā, un pēc viena mēneša jāorganizē informācijas diena, uzaicinot ieinteresētās kopienas, kā arī informatīvos partnerus. Šādā pasākumā ir jāpiedalās programmas vadībai un dažiem vadošajiem pasniedzējiem / lektoriem, lai būtu iespēja atbildēt uz interesentu jautājumiem. Pēc informācijas dienas būtu jāorganizē neformālas tikšanās, lai būtu iespēja turpināt diskusiju par interesējošajiem jautājumiem.

Kopienām pēc informācijas dienas ir viens mēnesis laika (līdz pieteikuma iesniegšanas termiņa beigām), lai sagatavotu savu pieteikumu. Pieteikumam būtu jāsatvē no šādām daļām:

- Kopienas apraksts un motivācijas skaidrojums / interese pievienoties mācību programmai;
- CV un motivācijas vēstule (vismaz 1.lpp.) no diviem kopienu pārstāvjiem (katram savu);
- Atbalsta vēstule no darba devēja, ka pieteikuma iesniedzējs drīkst pievienoties programmai;
- Atbalsta vēstule no pašvaldības, kurā pašvaldība parāda savu interesi atbalstīt programmu, vai kritiskā gadījumā atbalsta vēstule no sociālajiem partneriem par kopienu līdzdalību;
- Personas pašvērtējums par savām angļu valodas zināšanām.

Vadības grupa (sk. p.2.4.) izvēlas iesaistītās kopienas, izpētot pieteikumus un uzaicinot izlasi ar labākajiem pretendentiem uz intervijām. Papildus komandai, ko izveidojusi Vadības grupa, jāizvērtē atbilstošās pašvaldības apņemšanās atbalstīt kopienas līdzdalību programmā.

Paralēli vadības grupa uzdod galvenajiem mācībspēkiem izstrādāt labāko iespējamo programmas saturu, ieskaitot "ceļojošās darbnīcas".

### 3.3. Juridiskie jautājumi

Programmas vadības grupa nodrošina izglītības līgumus starp mācību programmu īstenojošo organizāciju un individuālo programmas dalībnieku. Gadījumā, ja kopiena ir juridiska struktūra, piemēram, NVO vai nodibinājums, var tikt parakstīta vienošanās vēstule starp abām pusēm.

### 3.4. Lektori un izaugsmes mācībspēki

Visiem tematiskajiem semināriem ir jābūt ar saturu, kurš demonstrē labākās valsts un starptautiskās kompetences. Izmēģinājuma projekta novērtējums skaidri norāda, ka vissvarīgākais elements ir vietējās un starptautiskās pieredzes kombinācija. Jaukts angļu un latviešu valodas lietojums neriezi netika minēts kā problēma vai apgrūtinājums. Apmācību grupa, izmantojot divas valodas, ir ieguvēja no starpkultūru perspektīvas.

Pasniedzējiem un mācībspēkiem ir jābūt ar lieliskām zināšanām savā darba jomā. Tikpat svarīgi, lai tiem būtu labi attīstītas komunikācijas prasmes un plašas zināšanas apmācību metodikā.

Nemot vērā, ka pilotprojekta laikā kopienu attīstības mācību programma teicami sagatavoja vairākus kopienu darbiniekus, mēs iesakām turpmākajām programmām izvēlēties vismaz dažus pasniedzējus un lektorus no pilotprojekta dalībniekiem.

### 3.5. Programmas uzbūve un ilgums

- Katrai kopienai programmas laikā ir jāuzņem divi semināri. Tas garantē iekšējo novērtējumu kopienām, pēc pirmās iepazīšanās ar citām kopienām pirmajā vizītē un līdz tam sasniegto rezultātu novērtējumu pēc otrās vizītes.

- Katru mēnesi nepieciešams viens seminārs ar "ceļojošajām darbnīcām" – vienu reizi katrai kopienai pirmajā semināru cikla kārtā. Pēc pirmās kārtas nepieciešams viena mēneša pārtraukums, kura laikā notiek kopienu novērtējums. Šo novērtējumu veic kāda no citām iesaistītajām kopienām. Pēc novērtēšanas posma seko otrā "ceļojošo darbnīcu" kārtā, atkal apmeklējot katru kopienā.
- Aptuveni pēc 17 mēnešiem (sk. grafiku zemāk) mācību programma var tikt pabeigta. Lai gan vēlme pēc vasaras pārtraukuma ir saprotama, šāds pārtraukums nav ieteicams. Pārtraukuma laikā samazinātos grupas iekšējā mijiedarbība un pozitīvā spriedze, un būtu grūti atgūt nepieciešamo dalībnieku motivāciju.
- Pēc 24 mēnešiem jeb diviem gadiem programmai, ieskaitot atlases procesu, ir jābūt pabeigtai. Tomēr ārēja novērtējuma veikšanai un gala ziņojuma sagatavošanai būtu nepieciešami vēl papildus trīs mēneši.

### 3.6. Programmas darbnīcu grafiks

Katrs seminārs (apmēram reizi mēnesī, bet dodot kopienām vismaz 3 nedēļas pārtraukumam starp semināriem) notiek trīs dienas - no ceturtdienas līdz sestdienai. Ierašanās iepriekšējā pēcpusdienā / vakarā ir būtiska grupas iekšējai mijiedarbībai (sk. zemāk).

Ir svarīgi panākt ļoti stingru apņemšanos no dalībnieku grupām, kā arī no pasniedzējiem un programmas vadības. Ir jānodrošina, ka visi dalībnieki piedalās visos semināros. Slimības gadījumā viens dalībnieks apmeklē semināru, neaizvietojojot saslimušo dalībnieku ar citu personu. Īstermiņa dalībnieku klātbūtne ir risks grupas iekšējās mijiedarbības attīstībai.

Pasniedzējiem jāizmanto interaktīvi, praktiski vai teorētiski darba uzdevumi. Apmācības jāplāno tā, lai vienai darba vienībai netiktu patērēts vairāk par vienas prezentācijas 45 minūšu laika limitu. Pārējais laiks ir nepieciešams saņemto zināšanu praktiskas pielietošanas apguvei.

Maksimālais darba vienību (DV) skaits ir 5. Ar darba vienībām tiek saprasti sekojoši apmācību bloki / sekcijas:

1. diena: Ierašanās pēcpusdienā vai vakarā, 1 DV. Vēlāk: neformāla pulcēšanās.

Ierašanās, darba uzdevumu noteikšana, pakāpeniska nepieciešamo darba grupu veidošana vai nepieciešamās pamatinformācijas nodošana. Vēlāk neformāla sanāksme un informācijas apmaiņa. Pirmie vakari rada spēcīgu iesaistīto pamata identitāti un ir būtiski programmas panākumam, komandām un sadarbības tīklu veidošanai.

2. diena: Rīts un pēcpusdiena, 2 DV. Vēlāk: neformāla pulcēšanās.

Būtiskākās piezīmes, prezentācijas, semināri, lomu spēles starp dalībniekiem. Pēcpusdienā vai vakarā būtu jāieplāno publiska lekcija no galvenā tās dienas semināra lektora. Šo publisko lekciju mērķis ir iesaistīt plašāku sabiedrību, pārstāvjus no vietējās administrācijas vai citus tuvējās apkāmes aktīvistus, radot pievienoto vērtību kopienai un tās pārstāvjiem, kas uzņēmuši pie sevis semināru.

3. diena: Rīts un pēcpusdiena, 2 DV un aizbraukšana.

Vēl būtiskākās piezīmes un / vai darba grupas, kā arī iesaistīto kopienu prezentācijas par darba rezultātiem.

- Noslēgumā - moderēta, pašnovērtējoša dalībnieku uzraudzības grupas sanāksme, un projekta vadības grupas tikšanās pēc katra semināra. Šīm aktivitātēm ir jānotiek konfidenciālā atmosfērā, izvairoties no nelūgtiem viesiem.
- Kopienas piemēra izpēte: katra kopiena, kas uzņem pie sevis semināru, obligāti nodrošina kopienas apmeklējumu. To vislabāk darīt 2. dienas pēcpusdienā vai 3. dienas rītā. Kopienas izpētes mērķis ir izprast vietējo vidi, sociālo, ekonomisko un administratīvo situāciju teritorijā.

### 3.7. Programmas saturs

Piedāvātais programmas saturs veidots tieši 7 kopienām un 17 mēnešu laika posmam. Programmas saturs paredz darbnīcu virkni sākot ar pirmā gada augustu un beidzot ar novērtēšanas sanākumi otrā gada decembrī (konkrētie mēneši ir norādīti tikai kā piemēri).

Kopienų attīstības mācību programmas saturs ir balstīts uz dažādiem starptautiskiem piemēriem un pieredzi. Tēmu un jomu dažādība atspoguļo vajadzīgās prasmes veiksmīgam kopienu darbam un kopienu attīstībai. Aptverot zināšanu nodošanu un kopienu darbinieka prasmju attīstību, programma sākas ar kopienu identitātes izpratni, turpinās ar interešu definēšanu, novērtējuma izstrādi, sociālo plānošanu, analītisku vietējo izpēti, un noslēdzas ar konkrētu rīcības plānu vai kopienas attīstības stratēģijas izstrādi.

Uzskaitītā semināru tēmu secība ir ārkārtīgi svarīga. Katrs seminārs balstās uz iepriekšējā iegūtajām zināšanām. Semināru secības maiņa var radīt negatīvu ietekmi uz apmācību rezultātu.

Sīkāku informāciju par katru tēmu sniedz izmēģinājuma projekta ziņojums.

1. Iepazīšanās tikšanās /Tikšanās ar pašvaldībām I/Sākotnējais novērtējums - augusts I
2. Kopienu darba teorija un prakse – septembris I
3. Starpkultūru darbs un dažādības vadība – oktobris I
4. Formālā, neformālā un pilsoniskā izglītība – novembris I
5. Komunikācija un tīklošanās - decembris I
6. Vietējā ekonomika - janvāris II
7. Vietējās kopienas novērtējums - sociālā un kopienu plānošana - februāris I - II

*Novērtēšanas posms - visām kopienām ir jāpierāda savas novērtēšanas spējas citā kopienas apkaimē.  
Zināšanu pielietošana - marts II*

8. Vietējās kopienas novērtējums - sociālā un kopienu plānošana II / starpposma novērtējums - aprīlis II
9. Tikšanās ar pašvaldībām II - maijs II (skatīt zemāk)
10. Radošums un motivācija - jūnijs II
11. Kopienu attīstības plāns - augusts II
12. Projektu un organizāciju vadība – septembris II
13. Nākotnes darbnīca - oktobris II
14. Gala rezultātu prezentācija un publiska konference / Tikšanās ar pašvaldībām III - novembris II
15. Gala novērtējuma sanāksme – decembris II

### 3.8. Ziņojums, novērtējums un izaugsmes attīstība

Ziņojums par katru kopienu attīstības apmācību programmu ir jāpublicē pēc tam, kad katra apmācību kārta ir īstenota. Ziņojumam un attiecīgajam novērtējumam ir jāparāda programmas attīstība un jāsniedz vadlīnijas turpmākajai kopienu attīstībai Latvijā.

Apmācības ir jāuzrauga un jāizvērtē gan no iekšpuses, gan ārpusē. Pašnovērtējums pēc katra semināra garantē to, ka zināšanu pārnese ir notikusi, vienlaikus tas palīdz saprast dalībnieku vērtējumu un nepieciešamos programmas uzlabojumus. Papildus ir jāveic ārējais novērtējums ar vismaz trīs sanāksmēm (sākumā, programmas pārtraukuma laikā un pēc programmas beigām).

Uzraudzības tikšanās kopienu apkaimēs: pasniedzējiem, vislabāk - izvēlēti starp bijušajiem programmas dalībniekiem, kopā ar pētniekiem un kopienu attīstības konsultantiem, apciemojot kopienas programmas īstenošanas laikā.

### 3.9. Mājasdarbs un gala rezultāti

Mācībspēkiem ir jāapsver vai gatavošanās gaidāmajiem semināriem iekļaujama programmā kā mājasdarba uzdevumus. Šos uzdevumus nav paredzēts veikt teorētisko studiju laikā, bet gan, lai iegūtu praktiskas zināšanas un iesaistītu vietējās kopienas.

Kā gala rezultātu kopienas gatavo turpmāko rīcības plānu vai kopienas attīstības stratēģiju. Kā tas jau ir aprakstīts pilotprojekta ziņojumā, šis gala rezultāts ir praktisko apmācību pieredze, kam ir labas izredzes tikt izmantotam kopienas attīstības procesā, taču šie, nekādā gadījumā, nav saistoši dokumenti, kā arī pašvaldību pārstāvjiem jāsaprot, ka iegūtais nav konkrēts gala iznākums.

### 4. Pievienošanās pašvaldībām

Kopienu attīstības apmācību programmas pilotprojekta autori iesaka kopienu apmācību programmai piesaistīt pašvaldību pārstāvjus, lēmumu pieņēmējus un / vai politiķus. Praktiski tas nozīmē, ka nepieciešams izveidot paralēlu projektu (trīs semināri) ar kopienām saistītajām pašvaldībām. Tēmas balstītos uz iepriekš iegūtajām zināšanām un ir paredzēts, ka tās sekmētu vēlāku kopienu darbu un kopienu attīstības ieviešanu pašvaldību teritorijās, kā arī veidotu pozitīvu darba atmosfēru valsts iestādēm, līdzīgu atmosfērai neatkarīgās kopienās. No katras pašvaldības būtu nepieciešams vismaz viens administrācijas darbinieks un viens lēmumu pieņēmējs.

#### Ierosinājumi pašvaldību apmācību grafikam:

1. Pašvaldības un kopienas pievienojas pirmajam kopienu attīstības apmācību semināram un iepazīstas ar tēmas būtību, iesaistīto kopienu grupām, lektoru un pasniedzēju komandu;
2. Intensīvs divu dienu seminārs pašvaldību pārstāvjiem par *labu pārvaldību* (1. diena) un *komunikācija, un pašvaldības iekšējā sadarbība ar kopienām* (2. diena). Darbnīcas laikā tiek apspriesti un izvērtēti kopienu piemēri. Semināra noslēgumā abas grupas viena otrai prezentē iegūtos rezultātus un sasniegumus;
3. Kopīga rīcības plānu sadarbībai ar kopienām izstrāde;
4. Iepazīstināšana ar rezultātiem un publiska noslēguma konference;
5. Neformālā vide un grupu dinamika

Sekojošās norādes kalpo pozitīvai turpmāko mācību programmu attīstībai, un tās ir balstītas uz pieredzi, kas iegūta pilotprojekta īstenošanas laikā:

- Nepieciešama ļoti spēcīga apņemšanās un koordinācija no apmācību vadības puses, lai nodrošinātu veiksmīgu un atbildīgu kopienas darbinieku līdzdalību.
- Kopienas apmācību komandai pēc katras darbnīcas ir jāsvin savi panākumi.

Ir sagaidāms, ka programmai aptuveni tās ieviešanas pusceļā, būs jātiek galā ar motivācijas trūkumu un grupas dinamikas problēmām. Šīs problēmas būtu jāizvērtē un jārisina vadības komandai un pasniedzējiem. Ja apmācības process ir labi kontrolēts no vadības komandas un pasniedzēju puses, krīzes situācija var kļūt par svarīgu un konstruktīvu pagrieziena punktu apmācību īstenošanā.

*Piezīmes:*

Šīs vadlīnijas nepieciešams profesionāli apspriest, izvērtēt un veikt tajos minēto aktivitāšu sagatavošanas pārraudzību turamākos gadus (skatīt sadaļu "vadības grupa").

"Urban institute" gatavs laikā no 2016. gada līdz 2017. gada vidum sasniegt visus partnerus, lai kopīgi izveidotu visiem pieņemamu, uz sadarbības principiem vērstu, kopienu attīstības mācību programmu.

Vadlīnijām un projekta ziņojumam jātiek izskatītiem un apspriestiem vadības grupā, nākamajā iniciatīvās darba grupas sanāsmē un starptautiskā konferencē 2017. gada pavasarī.

## ELEKTRONISKĀS INFORMĀCIJAS AVOTI

Lindkvist, M., žurnāls "i" Nr. 41 (15.10.2015.) [tiešsaiste] [skatīts: 12.03.2016.] Pieejams:  
<http://www.magnuslindkvist.com>

Wright, A., "The World's Most Unusual and Beautiful Maps" (13.07.2015.) [tiešsaiste] [skatīts: 23.02.2016.] Pieejams:  
<http://www.atlasobscura.com/articles/curiouser-and-curiouser-unusual-maps>

Bamford, T., Dolan, P., Envall, E., Cilchrist-James, G., Hall, N., Jakobsson, H., Mehta, Vera D., Molina-Molina, M. L., Mouravieff-Apostol, E., Van Soest, D. United Nations publication, "Professional Training Series No.1; Human Rights and Social Work", nodaļa "What is social work?" (1994) [tiešsaiste] [skatīts: 16.02.2016.] Pieejams:  
<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training1en.pdf>

"Statement of Ethical Principles" (03.03.2012) [tiešsaiste] [skatīts: 08.04.2016.] Pieejams:  
<http://ifsw.org/policies/statement-of-ethical-principles/>

"NECE – Networking European Citizenship Education" (2014) [tiešsaiste] [skatīts: 29.01.2016.] Pieejams:  
<http://www.bpb.de/veranstaltungen/netzwerke/nece/>

Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt Berlin, "Handbuch zur Partizipation" (06.2011) [tiešsaiste] [skatīts: 29.01.2016.] Pieejams:  
[http://www.stadtentwicklung.berlin.de/soziale\\_stadt/partizipation/download/Handbuch\\_Partizipation.pdf](http://www.stadtentwicklung.berlin.de/soziale_stadt/partizipation/download/Handbuch_Partizipation.pdf)

"About "INTERCONTEXTS" Learning Partnership 2011-2013" [tiešsaiste] [skatīts: 25.01.2016.] Pieejams:  
<https://intercontexts.wordpress.com/>

Kaisari-Ernst, T., Lavrinec, J., Niggemeier, K., "Community and Neighbourhood Development: Informal Communication Tools and Cases" (2013) [tiešsaiste] [skatīts: 02.04.2016.] Pieejams:  
[http://issuu.com/laimikist/docs/comunity\\_guide\\_for\\_web](http://issuu.com/laimikist/docs/comunity_guide_for_web), (piekļuve 2016. gada 18. augusts).

"Pārmaiņu iespējas skolām" (2015) [tiešsaiste] [skatīts: 09.03.2016.] Pieejams: <http://parmainuskolas.lv>

"Lauku tīkls" (2016) [tiešsaiste] [skatīts: 21.04.2016.] Pieejams: [www.laukutikls.lv](http://www.laukutikls.lv)

- European Network for Rural Development, "LEADER Local Development Strategies (LDS); Guidance on design and implementation" (05.2016) [tiešsaiste] [skatīts: 17.02.2016.] Pieejams: [https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd-guidance\\_lsd.pdf](https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd-guidance_lsd.pdf)
- Čiris, "Amatciems" (2013) [tiešsaiste] [skatīts: 12.04.2016.] Pieejams: <http://www.amatciems.lv/>
- "Didaktik" (2016) [tiešsaiste] [skatīts: 05.06.2016.] Pieejams: <https://de.wikipedia.org/wiki/Didaktik>
- "Latijas Lauku forums" (2016) [tiešsaiste] [skatīts: 30.04.2016.] Pieejams: <http://lf.partneribas.lv/archives/category/lf-iniciativas/latvijas-lauku-kopienu-parlaments>
- "Instytut Spraw Publicznych" (2016) [tiešsaiste] [skatīts: 27.02.2016.] Pieejams: <http://www.isp.org.pl/index.php?id=1&lang=2>
- "FRSI – Fundacja Rozwoju, Społeczeństwa informacyjnego" (2016) [tiešsaiste] [skatīts: 27.02.2016.] Pieejams: <http://frsi.org.pl/category/english/>
- "Federal Agency for Civic Education" (2016) [tiešsaiste] [skatīts: 04.03.2016.] Pieejams: <http://www.bpb.de/die-bpb/138852/federal-agency-for-civic-education>
- "Workshop: Public Libraries as Centres for Civic Education in Europe" (06.08.2009) [tiešsaiste] [skatīts: 08.03.2016.] Pieejams: <http://www.bpb.de/veranstaltungen/netzwerke/nece/66625/workshop-public-libraries-as-centres-for-civic-education-in-europe>

## PUBLICĒTA LITERĀRA

- Chaskin, R.J., Geogre, R.M., Skyles, A., Guiltinan, S., 2006. Measuring Social Capital: an Exploration in Community – Research Partnership. *Journal of Community Psychology* 34 (4), pp. 489-514.
- Chazdon S. A., Lott S. 2010. Ready for engagement: Using key informant interviews to measure community social capacity. *Community Development*, 41(2), 156.
- Dorsner, C., 2004. Social Exclusion and Participation in Community Development Projects: Evidence from Senegal, *Social Policy & Administration* 38(4), pp.366–82.
- Grootaert C., van Bastelaer T. 2002. Understanding and Measuring Social Capital: A Multi-Disciplinary Tool for Practitioners. Washington: World Bank.
- Esau, M.V., (2008) Contextualizing Social Capital, Citizen Participation and Poverty through an Examination of the Ward Committee System in Bonteheuwel in the Western Cape, South Africa *Journal of Developing Societies*, Vol 24(3): 355–380 lpp.
- Foster-Fishman, P.G., Pierce, S.J., Van Egeren, L.A., (2009) Who Participates and Why: Building a Process Model of Citizen Participation, *Health Education Behavior*, Vol. 36(3): 550-569 lpp.
- Hawkins, C.V, Wang, X.,(2012) Sustainable Development Governance: Citizen Participation and Support Networks in Local Sustainability Initiatives, *Public Works Management Policy*, 17(1), 7–29 lpp.
- Heanvey, C. un Philpot, T.; Routledge, Londona un Ņujorka, 2002.
- Helliwell J., Putnam R.D. 2004. The Social Context of Well-Being. *Philosophical Transactions of the Royal Society (London)*, Series B. 359.
- Igaune, E. 2010. Sociālā kapitāla izmantošanas iespējas Pierīgas reģionā, Promocijas darba kopsavilkums ekonomikas doktora (Dr.oec.) zinātniskā grāda iegūšanai. Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Ekonomikas fakultāte.
- Jacobs, J. 1961. The death and life of great American cities. New York: Vintage.
- Jakovļevs A. 2011. Kopienu integrācija telpiskajā plānošanā izmantojot informācijas sistēmas, LU

- Jekabsone I., Sloka B. 2014. Provision of Principles of Sustainability, Collaboration and Networking in Communities: the Approbation of Methodology for the Assessment of Well-being. Humanities and Social Sciences Latvia. Volume 22, Issue 2. Riga: University of Latvia.
- Kang, J., 2011. Understanding non-governmental organizations in community development: Strengths, limitations and suggestions. *International Social work* 54(2), pp. 223-237.
- Langton, S., 1978, What is citizen participation? In S. Langton (Ed.), *Citizen participation in America: Essays on the state of the art* (pp. 13-24). Lexington, MA: Lexington Books.
- Makoba, J.W., 2002. Nongovernmental Organizations (NGOS) and Third World Development: An Alternative Approach to Development, *Journal of Third World Studies* 19(1), pp. 53–63.
- Mandell J. 2010. Picnics, participation and power: Linking community building to social change. *Community Development*, 41(2), 269.
- Mansuri, G., Rao, V., 2004. *Community-based and -driven development: a critical review*. Policy Research Working Paper 3209, The World Bank Development Research Group, Rural Development.
- Ministru kabinets, 2013.
- Mohan, G., Mohan, J., 2002. Placing Social Capital. *Progress in Human Geography*. University of Cincinnati. Vol. 26, No 2. pp 193.
- Peterman W. 2000. *Neighborhood Planning and Community - Based Development. The Potential and Limits of Grassroots Action*. SAGE Publications.
- Putnam, R., 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ, Princeton University Press.
- Putnam, R.D., 1995. Bowling Alone: America's Declining Social Capital, *Journal of Democracy*, 6, pp. 65-78.
- Putnam R.D., Goss K. 2000. It's about time; Who has time to enjoy family life, connect with the community or be an active citizen? – The San Francisco Chronicle.
- Saegert S., Thompson J.P., Warren M.R. 2001. *Social capital and poor communities*. New York: Russell Sage Foundation.
- Simpson, L., 2005. Community Informatics and Sustainability: Why Social Capital Matters, *Journal of Community Informatics* 1 (2), pp. 102–119.
- Sociālā darba profesijas standarts, 2002.
- Usča M. 2012. Teritoriālo kopienu veidošanās procesi Rīgā, LU
- Vonda A. 2015. Sabiedrības līdzdalība vietējās pašvaldības “labas pārvaldības” ietvaros. Latvijas intereses Eiropas Savienībā 2015/2. Rīga, Latvijas Politologu biedrība, 64.-74.lpp.

## PIELIKUMU SARAKSTS

PIELIKUMS 1. KOPIENU ATTĪSTĪBAS STRATĒGIJAS

PIELIKUMS 2. LEKTORU UN EKSPERTU PROFILI

PIELIKUMS 3. EKSPERTU ZIŅOJUMI

PIELIKUMS 4. APMĀCĪBU KURSA MATERIĀLI